

O'ZBEKSTAN RESPUBLIKASI XALIQ
BILIMLENDIRIW MINISTRLIGI

A`JINIYAZ ATINDAG'I NO`KIS MA`MLEKETLIK
PEDAGOGIKALIQ INSTITUTI

O.To'rebaev, B.Qarajanov

MİKROEKONOMİKA

NO`KIS - 2013

To'rebaev O, Qarajanov B. Mikroekonomika pa'ni boyinsha ta'lim texnologiyasi (Oqiw qollanba).No'kis.: NMPI. 2013-j.146 bet.

**USINILIP ATIRG'AN BUL OQIW QOLLANBADA «MIKROEKONOMIKA»
PA'NINEN OQITIW TEXNOLOGIYALARI BERILGEN. KO'RSETPE
OQITIWSHILAR, TALABALAR, XA'ZIRGI BASQISHTA PEDAGOGIKALIQ
TEXNOLOGIYALARDI U'YRENIW MENEN QIZIG'IWSHI BARLIQ
KITAP OQIWSHILARINA ARNALG'AN.**

OQIW QOLLANBA QMU PEDAGOGIKALIQ INNOVASIYALAR
ORAYI BASLIG'I N.V.PIRNIYAZOVANIN' REDAKTORLIG'INDA TAYARLANG'AN.

NO'KIS-2013.

A N N O T A T S I Y A

Bul oqıw-metodikalıq kompleks Salimov B.T., Mustafaqulov Sh.İ. «Mikroiqtisodiyot» fani boyicha ta'lim texnologiyasi / «İqtisodiy ta'limda o'qıtish texnologiyasi» seriyasidan. -Toshkent: TDIU, 2007./ baspadan shıqqan oqıw-qollanba tiykarında qaraqalpaq tiline awdarma qılınǵan ha'm toliqtirilg'an.

«Mikroekonomika» pa'ninen oqıw-metodikalıq kompleksi A`jiniyaz atındag`ı No`kis ma`mleketlik pedagogikalıq institutının` «Geografiya ha'm ekonomikalıq bilim tiykarları» kafedrasında tayarlandı. Bul kompleks oqıw-metodikalıq ha'm mag`lıwmatlı hu`jjetlerden ibarat bolıp, talabalardı lektsiya ha'm a`meliy (seminar) shınıǵ`ıwlarıdı o`zbetinshe u`yreniw, sa`wbet ju`ritiw ha'm de o`zlestiriw sıpatın asırıwǵa xızmet qıladı. Usı maqsette oqıw qollanba ja'miyet turmisında ayrim ma'selelerdi a`meliy sabaqlarda orınlaw maqsetke muwapiq bolıp esaplanadı. Sonın` menen birge oqıw-metodikalıq kompleksi joqari oqıw orınlarında «Mikroekonomika» pa`ni boyınsha bakalavriat basqışı talabaları ushın mo`lsherlengen.

AWDARMASHILAR:

TO'REBAEV ON'G'ARBAY– NMPI, EKONOMIKA
ILIMLERI KANDIDATI, «GEOGRAFIYA HA'M
EKONOMİKALIQ BİLİM TIYKARLARI»
KAFEDRASI DOTSENTI.

QARAJANOV BAXITBAY– NMPI,
«JA'MIYETLIK PA'NLER» KAFEDRASININ`
ASSISTENTI

PIKIR BERIWSHILER:

Ekanomika ilimlerinin' kandidati, dotsent T.L.Tursinxojaev
Ekanomika ilimlerinin' kandidati, dotsent N.T.Urmonov.

M A Z M U N I

I - BO'LIM. «MIKROEKONOMIKA» PA'NI BOYINSHA OQIW - METODIKALIQ KOMPLEKSTIN` KONTSEPTUAL TIYKARLARINA KIRISIW		
1.	Mikroekonomika paninin` aktualıg`ı ha`m oqıw strukturası.	6
2.	O`z betinshe jumıs ha`m referat temaları.	8
3.	O`zbetinshe islew ushın test sorawları.	10
II – BO'LIM. «MIKROEKONOMIKA» PA'NINEN A`MELIY SHINIG`IWLAR BOYINSHA JOBA TAPSIRMALAR HA`M OQIW – METODIKALIQ KOMPLEKS MATERIALLARI		
1-Tema	«Mikroekonomika» pa`ninin` predmeti, mazmunı, ma`nisi ha`m tiykarg`ı wazıypaları.	16
2-Tema	Ekonomikalıq bazis tu`sinikleri.	21
3-Tema	Talap ha`m usınıs analizi tiykarları.	28
4-Tema	Bazar ten`salmaqlılıg`ı, maksimal ha`m minimal bahalar.	35
5-Tema	Talap ha`m usınıs elastikligi.	39
6-Tema	Tutınıwshı tan`law teoriyası.	45
7-Tema	Da`ramat na`tiyjesi ha`m almastırıw na`tiyjesi.	54
8-Tema	Bazar ha`m ta`wekelshilik.	63
9-Tema	Firma ha`m olardın` sırtqı ekonomikalıq tiykarları.	65
10-Tema	İslep shıg`arıw teoriyası.	69
11-Tema	İslep shıg`arıw qa`rejetleri.	75
12-Tema	Ba`sekilesken bazarda qısqa mu`ddet aralıg`ında firma payda- sın maksimallastırıw ha`m onın` usınısı.	83
13-Tema	Ba`sekilesiwshi firma ha`m tarawdın` uzaq mu`ddetli aralıq- tag`ı ten`salmaqlılıg`ı ha`m tarawdın` usınısı.	90
14-Tema	Ba`seki ha`m jeke ha`kimlik.	98

15-Tema	Bazar ha`kimiyatı sharayatında baha belgilew printsipleri.	113
16-Tema	Miynet bazarı ha`m karxanalarda miynet resurslarınan paydalanıw.	120
17-Tema	Kapital qoyılmalar ha`m kapital bazarı.	132
18-Tema	Ka`rxanalar xızmetin ma`mleket ta`repinen ta`rtipke salıw.	138
	Usınıs etiletug`ın a`debiyatlar dizimi	144

Ekonomikanın bazar qatnasıqlarına o'tiwi menen ja'miyette bazar ekonomikasının a'mel qılıw mexanizmin, tu'rli mu'lkshilikke tiykarlang'an ka'rxanalardın xojalıq ju'ritiw xızmetin, olardıń bazar sharayatındag'ı ha'reketin, sheklengen islep shıg'arıw resurslarınan aqılǵ'a muwapıq paydalanıw jolların ha'm sol tiykarında na'tiyjeli xızmet ju'ritiwlerin analiz qılıw pa'nnin' aktuallıǵın belgileydi. Demek, joqarıda ko'rsetilgen ma'selelerdi sheshiwde ha'mde ekonomika tiykarǵı reformalar ha'm ekonomikanı modernizatsiyalawdı ja'ne de shuqırlastırıw, onın ko'lemin ken'eytiriw menen baylanıslı ma'selelerdin' teoriyalıq ha'm a'meliy ta'replerin u'yreniwde "Mikroekonomika" ninin' a'hmiyeti biybaha esaplanadı. Bul pa'n ekonomika pa'ninin' quramlıq bo'limi bolıp, ol firmalar, u'y xojalıqları ha'm bazar ekonomikasının' ishki bo'liminde ha'reket qılıp atırǵan barlıq ekonomikalıq sub'ekterdin' xızmetin ken' analiz etiw negizinde tiyisli juwmaqlar shıg'arıp, tiykarǵı qararlar qabıl qılıw imkanın jaratadı.

"Mikroekonomika" ayırım firmalar ha'm tutınıwshılar xızmetin u'yrengen halda, sanaat tarmaqları ha'm bazarlar qanday xızmet ko'rsetiwın, bulardıń xızmetine basqa ma'mleketlerdegi ekonomikalıq sharayat ha'm hu'kimet siyasatı qay da'rejede ta'sir etiwın ashıp beredi. Bazar ekonomikası sub'ektleri xızmetin analiz etiwde olardıń xızmetine tikkeley ta'sir etiwshi talap ha'm usınıs, paydalılıq ha'm tutınıwshılardıń bazarǵa bahalarg'a qatnası, islep shıg'arıw faktorları ha'm olardan aqılǵ'a muwapıq paydalanıw jolları, ulıwmalıq ten'salmaqlılıq ma'selelerin u'yreniwde qalep atırǵan talabalar ushin usı pa'n ju'da qol keledi.

Mikroekonomika rawajlanıp barıwshı ha'm u'yreniwge arziytug'ın pa'ni ekenligin talabalarg'a ko'rsete biliw za'ru'r, ziyrek talabalar mikroekonomika juwmaqların o'zlestirip, olardı turmısqa usınıs etiwde bilwleri lazım.

"Ta'lim tuwrısında" ha'm "Kadrlar tayarlaw Milliy da'stu'ri" nızamların ta'lim sistemalarına tolıq qollanıwdı ta'miyinlew, da'wir talaplarına juwap beretug'ın joqarı da'jeli qa'niyge kadrlardı tayarlawda "Mikroekonomika" pa'ninin' de fundamental pa'n sıpatında ornı girewli. Prezidentimiz İ.A.Karimov atap ko'rsetkenindey, "Barlıǵımız jaqsı an'lap alıwımız kerek boladı, turmısımızdın' basqa tarawlarındag'ı awhal a'melge asırılıp atırǵan reformamızdın' na'tiyjeliligi da'slep xalıq ma'nawiyatının' tikleniwı, bay tariyxıy mirasımızdın' ken' u'yreniliwı, da'stu'rlerimizdın' saqlanıwı, ma'deniyat ha'm sanaat, pa'n ha'm ta'lim rawajanıwı menen u'zliksiz baylanıslı".

Oqıtwdın maqseti ha'm wazıypaları.

«Mikroekonomika» pa'nin oqıtwdan tiykarǵı **maqset** – talabalarda ekonomikalıq sub'ekterdin' bazarǵa is-ha'reketi ha'm islep shıg'arıw resurslarınan aqılǵ'a muwapıq paydalanıw ha'mde firma paydasın maksimallastırıwshı islep shıg'arıw ko'lemin tan'law boyınsha teoriyalıq ha'm a'meliy tu'siniklerdi payda qılıwdan ibarat bolıp esaplanadı. «Mikroekonomika» kursın u'yreniwdin' to'mendegi tiykarǵı **wazıypaları** bar:

- bazar ekonomikası nızamlar ha'm bazar sub'ekterinin' ha'r-qıylı bazar du'zilis-
- lerindegi ha'reket xızmetine ta'sir qılıwshı faktorlardı u'yreniw;
- bazarǵa talap ha'm usınıs tuwrısındag'ı statistikalıq mag'lıwmatlar tiykarında bazarı analiz qılıw ha'm juwmaqlar shıg'arıw;
- ma'mleketin' bazar ekonomikasına aralasıwı aqıbetlerin analiz qılıw tiykarında juwmaqlar shıg'arıw;

- tutınıwshının` bazardag`ı is-ha`reketi ha`m islep shıg`arıwshı firmalardıń ekonomikalıq resurslardan aqılǵa muwapıq paydalanıw jolların;
- bazar ten`salmaqlılıǵ`ının` o`zgeriwi ha`m og`an ta`sir qılıwshı faktorlardı anıqlap alıw;
- elastiklik teoriyasının` a`melde qollanıwın ha`m salıq ju`ginin` bo`listiriliwin analiz qılıw;
- bazar sharayatında o`zgeriwshi aqıbetlerin prognoz qılıw ha`m bahalaw.

Oqıw rejesindegi basqa pa`nler menen baylanısı

«Mikroekonomika» oqıw pa`ni bir qatar sotsiallıq ha`m ekonomikalıq pa`nler menen o`z-ara baylanıslı. Olar qatarına: «Ekonomikalıq teoriya», «Makroekonomika», «Miynet ekonomikası», «Ka`rxana ekonomikası», «Statistika», «Menedjment» ha`m tagi basqalar kiredi.

Oqıw rejesinde pa`nge ajratılǵan saatlar ulıwma ko`lemi ha`m sabaq saatları boyınsha bo`listiriliwi

NMPİ nın` «Geografiya ha`m ekonomikalıq bilim tiykarları» qaniygeligi ushın ja`mi 80 saattan ibarat bolıp, sonnan 20 saat lektsiya, 20 saat seminar (a`meliy shınıǵ`ıw) ha`m 40 saat o`zbetinshe ta`limnen ibarat.

1. Mikroekonomika pa'ninin` maqseti ha'm wazıypaları.
2. Ekonomikalıq bazis tu'sinigi ha'm kategoriyalar.
3. Resurslardın` sheklengenligi sharayatında sheksiz mu'ta`jlikti aqılǵ'a muwapıq qandırıw.
4. Ekonomikalıq baylıqlar ha'm olardıń qasiyetleri.
5. Ekonomikalıq resurslar ha'm olardıń tu`rleri.
6. İşlep shıǵ`arıw imkaniyatları ha'm onıń a`hmiyeti.
7. Talap ha'm usınıs analiz tiykarları.
8. Bazar ten`salmaqlılıǵ`ı, bazar ten`salmaqlıǵ`ının` o`zgeriwi ha'm og'an ta`sir qılıwshı faktorlar.
9. Ma`mleket ta`repinen minimal ha'm maksimal bahalardıń o`gertiliwi.
10. Tutınıwshı utısı ha'm islep shıǵ`arıwshı utısı.
11. Talap ha'm usınıs elastikligi.
12. Talaptın` tutınıwshı da`ramatına ko`re elastikligi.
13. Elastiklik teoriyasının` a`meliyatta qollanıwı.
14. Bazar sharayatı o`zgeriwshı aqıbetlerin ko`rsetiw ha'm bahalaw.
15. Tutınıwshı tan`lawı ha'm tutınıwshı ten`salmaqlılıǵ`ı.
16. Beyparwalıq sıızıqları kartası ha'm onıń qasiyetleri.
17. Da`ramat na`tiyjesi ha'm almasıwıw na`tiyjesi.
18. Normal ha'm pa`st sıpatlı tovarlar.
19. Orın basıwshı toltırıwshı tovarlar.
20. Mumkinshilik tu'sinigi ha'm onıń tu`rleri.
21. Tawekelshiliktin` payda bolıwı ha'm onı o`lshew.
22. Ka`rxanalardıń xızmet tarawları ha'm islep shıǵ`aratug`ın o`nimler tu`rin ken`eyttiriw (diversifikatsiya).
23. Asimmetrik axborotlar ha'm olardı jog`altıw jolları.
24. Optsion ha'm xesjirlastiriw.
25. Firma ha'm olardıń sırtqı ekonomikalıq tiykarları.
26. Aktivler tu'sinigi ha'm olardan alınatug`ın payda.
27. Jeke firmalardıń u`stin ha'm zayıp ta`repleri.
28. Aktsionerlik ja`miyetleri ha'm olardıń qasiyetleri.
29. O`zbekstan Respublikasında "Mu`lk haqqındag`ı" Nızamg`a ko`re xızmet ko`rsetip atırg`an ka`rxanalar tu`ri ha'm olardıń ko`rinisi.
30. Kooperativler ha'm payda almaytug`ın mekemeler.
31. İşlep shıǵ`arıw teoriyası.
32. İşlep shıǵ`arıw faktorları shıǵ`ınların minimallastırıw.
33. Masshtab na`tiyjeliligi.
34. Qısqa ha'm uzaq mu`ddetlerde islep shıǵ`arıw.
35. Ka`rxananın` qısqa mu`ddetli ha'm uzaq mu`detli aralıqtag`ı xızmeti.
36. Utıs berilgen imkaniyatlar qa`rejetleri.
37. Firma qarejetlerin minimallastıratug`ın jag`day ha'm firmanın` jabılıw tochkası.
38. Qısqa ha'm uzaq mu`ddetli qarejetlerdin` oz-ara baylanıslıǵ`ı.
39. Ba`sekilesken bazar ha'm onıń sha`rtleri.
40. Firma paydasın maksimallastırıwdın` ulıwmalıq sha`rti.
41. Firmanın` uzaq mu`ddetli ortasha qarejetinin` kemeyiwine ha'm o`siwine ta`sir qılıwshı faktorlar.
42. Ba`sekilespegen bazar tu`rleri.
43. Monopol ha`kimiyat ha'm monopol ha`kimiyat ko`rsetkishleri.

44. Bazar qakimiyatı sharayatında baha` belgilew printsipleri.
45. Monopoliyanın` unamlı ha`m unamsız ta`ripleri.
46. Ba`seki ha`m jeke ha`kimiyat.
47. Baha belgilewde tutınıwshı artıqshalıg`ın iyelew.
48. Tutınıwshılar da`ramatına ko`re bahalardı belgilew.
49. Bazar sharayatında a`mel qılıwshı baha tu`rleri.
50. Tovarlar kategoriyasına ko`re baha differentsiatsiyası.
51. Miynet bazarı ha`m karxanalarda miynet resurslarınan paydalanıw.
52. Miynet o`nimdarlıg`ının` kemeyiwi nızamı.
53. Miynet qılıw ha`m dem aliw ortasındag`ı baylanıslıq.
54. Miynet bazarına ka`siplik awqamlarının` ta`siri.
55. Miynet bazarında eki ta`repleme monopoliya.
56. İs haqı ha`m miynet o`nimdarlıg`ı.
57. Miynet bazarında monopoliya bolg`an jag`day.
58. Minimal is haqı ha`m ten`salmaqlı is haqı.
59. Ka`rxanada miynetti sho`lkemlestiriwdin` jetisken tu`rleri.
60. Tiykarg`ı ha`m aylanba kapital qa`rejetler.
61. Investitsiya ha`m investitsiyalaw.
62. Investitsiyanı esaplawda diskontirlang`an nırq.
63. Tiykarg`ı fondların` ku`ndelikli qarejetlerin ha`m reformadag`ı da`ramattı anıqlaw.
64. Obligatsiya bahası ha`m onnan keletug`ın da`ramat.
65. Ka`rxanalar xızmetin ma`mleket ta`repinen ta`rtipke salıw.
66. Ma`mlekettin` qorshag`an ortalıqtı qorg`aw siyasatı.
67. Bazardın` ma`mleket ta`repinen basqarılıwı ha`m onın` za`ru`rligi.
68. Bazar mexanizmine ma`mlekettin` aralasıwı normativi (hujjeti).
69. Bazar ten`salmaqlıg`ının` buzılıw aqıbetleri.
70. Ishki bazarı ma`mleket ta`repinen qorg`aw siyasatı.

1. "Ja'miyettegi resurslarning shakllengenligi" degende neni tushinasiz?

- a. Ja'miyettegi moliyaviy ha'm mehnat resurslaridan uqimli foydalanilmay atirganligi;
- b. Ja'miyettegi moliyaviy ha'm mehnat resurslarining jetispewshiligin;
- v. Ja'miyettegi moliyaviy ha'm mehnat resurslarining uliwma shakllengenligin
- g. Joqaridagilarning hammesin duris.

2. "Bazar ekonomikasini" qanday tushinasiz?

- a. "Bazar ekonomikasi" bazardagi talap ha'm usinisti mug'darlik ha'm duzilisi jaqtan bir birine muwapiq keltirmeytug'in reforma;
- b. "Bazar ekonomikasi"- tovar-pul qatnasqlariga tiykarlang'an ha'm olarg'a saykes keletug'in nizamlar tiykarinda basqarilatug'in reforma;
- v. "Bazar ekonomikasi" xaliqtin turmis darejesin, madeniy-xizmet ko'rsetiw sharayatini ko'teriwge tiykarlang'an reforma;
- g. Joqaridagilarning barligi duris.

3. Bazarlarning qanday turlerini bilasiz?

- a. Onimler ha'm xizmetler bazari;
- b. Islep shig'ariw faktorlari (resurslari) bazari;
- v. Moliyaviy bazari;
- g. Joqaridagilarning barligi duris.

4. Bazar ekonomikasining subektlerine kimler (neler) kiredi?

- a. Uy xojaligi, firmalar (karxanalar), davlat;
- b. Zavodlar, fabrikalar, tutiniwshilar, qarjet qoyiwshilar, jallanba jumisshilar, jumisshilar, karxanalar;
- v. Deyxan bazarlari, jergilikli bazarlar, milliy bazarlar, jerju'zlik bazarlari;
- g. Joqaridagilarning barligi duris.

5. "Karxana (firma) islep shig'ariw imkoniyatlari" degende neni tushinasiz?

- a. Karxana (firma)ning maksimum darejede onim islep shig'ariwdi (xizmet qilwdi) tushiniledi;
- b. Karxana (firma)ning minimum darejede onim islep shig'ariwni tushiniledi;
- g. Joqaridagilarning barligi duris.

6. "Mikroekonomika" panini

- a. Xaliq xojaliginda ameliy qilwshi nizamlilqlardi, mamleket, kooperativ, jeke ha'm sol kibi xaliq xojaligining basqa sektorlarinda ekonomikalik xizmetin u'yrenedi;
- b. Mamleket, kooperativ, jeke sektorlarning o'z aldina aling'an karxana (firma)lari xizmetin u'yrenedi;
- v. Xaliq xojaligining ayirim tarawlari xizmetin analiz etedi ha'm sonin tiykarinda juwmaqlar qiladi;
- g. Joqaridagilarning barligi duris.

7. "Mikroekonomika" panini u'yreniw usullari qanday?

- a. Mikrografikalik ha'm ekonomikalik statistika;
- b. Tajribelilik ha'm esap konstruktiv;
- v. Abstrakt ko'rinish ha'm matematikalik modellastiriw;
- g. Joqaridagilarning barligi duris.

8. "Onimlerge bolgan talap" degende neni tushinasiz?

- a. Tutiniwshilarning malim waqt birliginde, malim mug'dardagi tovardi malim bahalarda satip aliw qalwlerin;
- b. Tutiniwshilarning malim waqt birliginde, malim mug'dardagi tovardi malim bahalarda satip aling'anliqlarin;

- v. Malim shaxs, bir taypadagi adamlar yaki uliwma xaliqtin malim waqt birliginde,

ma`lim mu`g`dardag`ı tovardı tutınıw qılǵ`anlıqların;

g. Joqarıdag`ılardıń barlıǵ`ı durıs.

9. O`nimlerge bolǵ`an talapqa qaysı faktorlar ta`sir etedi?

a. Tovardıń baha`sı ha`m qa`rıydarlardıń pul da`ramatı;

b. Tutınıwshılardıń satıp alıwın imo`lsherlegen o`nimlerge bolǵ`an qatnası;

v. Orınbasar tovarlardıń bahası;

g. Joqarıdag`ılardıń barlıǵ`ı durıs.

10. To`mendegi formula neni an`latadı? $K_{sa} = f(P_a)$

a. Talap funktsiyasın;

b. Usınıs funktsiyasın;

v. Bahag`a qarata talap funktsiyasın;

g. Bahag`a qarata usınıs funktsiyasın;

11. O`nimler bahası artqanda:

a. Talap iymek sızıǵ`ı joqarıǵa ha`m on`g`a qarap ha`reket qıladı;

b. Talap iymek sızıǵ`ı pa`ske ha`m o`n` ta`repke ha`reket qıladı;

v. Talap iymek sızıǵ`ı o`zgermeydi;

g. Joqarıdag`ılardıń barlıǵ`ı durıs.

12. Qarıydarlardıń (tutınıwshılardıń) da`ramatınıń ko`beyiwi:

a. Talap iymek sızıǵ`ın sheen ta`repkesu`riwi mu`mkin;

b. Talap iymek sızıǵ`ın on` ta`repke mu`riwi mu`mkin;

v. Talap iymek sızıǵ`ı o`zgermeydi;

g. Joqarıdag`ılardıń barlıǵ`ı durıs.

13. Qarıydarlardıń (tutınıwshılardıń) da`ramatınıń ko`beyiwi:

a. O`nim satıp alıwın artıwına alıp keliwi mu`mkin;

b. O`nim satıp alıwın asırmaştan bar o`nimdi joqarı bahada satıp alıwǵa alıp keliwi mu`mkin;

v. O`nim satıp alıwın ju`da` asıwına ha`m onı ju`da` joqarı bahada satıp alıwǵa alıp keliwi mu`mkin;

g. Joqarıdag`ılardıń barlıǵ`ı durıs.

14. "Usınıs" degende neni tu`sinesiz?

a. Satıwshılardıń (islep shıǵ`arıwshılardıń) ma`lim waqıt birliginde, ma`lim bahalarda ma`lim mug`dardag`ı tovardı satıwdı qa`lewin;

b. Satıwshılardıń (islep shıǵ`arıwshılardıń) ma`lim waqıt birliginde, ma`lim bahalarda ma`lim mug`dardag`ı tovardı sata almag`anlıǵ`ın;

v. Satıwshılardıń (islep shıǵ`arıwshılardıń) ma`lim waqıt birliginde, ma`lim bahalarda ma`lim mug`dardag`ı tovar mug`darın satqanlıǵ`ın;

g. Joqarıdag`ılardıń barlıǵ`ı durıs.

15. Usınıs ko`lemine qaysı faktorlar ta`sir etedi?

a. Satılutug`ın (usınıs etiletug`ın) tovarlar bahası;

b. Tovalardı islep shıǵ`arıw ushın qollanılınıp atırǵ`an texnologiyalardıń qasiyeti;

v. Ma`mleket salıqları, dotatsiyaları ko`lemi, ta`biyi sha`rt-sharayatlar;

g. Joqarıdag`ılardıń barlıǵ`ı durıs.

16. To`mendegi formula neni an`latadı? $K_{da} = (P_a, P_h, ..., P_z, I, T)$

a. Usınıs funktsiyasın;

b. Talap funktsiyasın;

v. Bahag`a qarata talap funktsiyasın;

g. Bahag`a qarata usınıs funktsiyasın;

17. To`mendegi formula neni an`latadı? $K_{da} = f(P)$

a. Bahag`a qarata usınıs funktsiyasın;

b. Bahag`a qarata talap etiliwshen`ligin;

v. Bahag`a qarata usınıs etiliwshen`ligin;

g. Joqarıdag`ılardıń barlıǵ`ı durıs.

18. Talap ha'm usınıs ten'salmaqlıg'ı qashan payda boladı?

- a. Tutınıwshılar talabı tolıq qandırılğ'anda;
- b. O'nimler bahası joqarı bolıp usınıs etiletug'ın o'nimler ko'p bolsa;
- v. Ma'lim bir bahada talap ko'lemi usınıs ko'lemine ten' bolsa;
- g. Joqarıdag'ılardıń barlıg'ı durıs.

19. Bazar bahası (R) ten'salmaqlı bahadan (Re) joqarı bolğ'anda ($P > P_e$).

- a. Usınıs ha'm talap ko'lemi kemeyedi;
- b. Usınıs ha'm talap ko'lemi ko'beyedi;
- v. Usınıs asadı, talap qemeyedi;
- g. Usınıs kemeyedi, talap asadı;

20. Bazar bahası (R) ten'salmaqlı bahadan (Re) pa'st bolğ'anda ($P < P_e$).

- a. Usınıs ha'm talap ko'lemi kemeyedi;
- b. Usınıs ha'm talap ko'lemi asadı;
- v. Usınıs asadı, talap kemeyedi;
- g. Usınıs kemeyedi, talap asadı;

21. "Talap bahag'a qarata iyiliwshen' emes" egerde.

- a. Bahanın' pa'seyiwi ulıwma puldın' satıp alıw qabiletin asırmasa;
- <b. Bahanın' pa'seyiwi ulıwma puldın' satıp alıw qabiletin asırsa;
- v. Bahanın' pa'seyiwi ulıwma puldın' satıp alıw qabiletin o'zgertertirmese;
- g. Joqarıdag'ılardıń barlıg'ı durıs.

22. "Talab bahag'a qarata iyiliwshen'" egerde.

- a. Bahanın' pa'seyiwi ulıwma pul da'ramattı asırsa;
- b. Bahanın' pa'seyiwi ulıwma pul da'ramattı asırmasa;
- v. Bahanın' pa'seyiwi ulıwma pul da'ramattı o'zgertertirmese;
- g. Joqarıdag'ılardıń barlıg'ı durıs.

23. "Talap iyiliwshen' emes" egerde:

- a. $E > 1$ bolsa;
- b. $E < 1$ bolsa;
- v. $E = 1$ bolsa;
- g. Joqarıdag'ılardıń barlıg'ı durıs.

24. "Sem'yanın' finanslıq byudjeti" degende neni tu'sinesiz?

- a. Sem'yanın' azıq-awqat o'nimlerin satıp alıw ushın sarplanatug'ın qarejeti kolemin;
- b. Sem'yanın' kiyim-kenshek satıp alıw ushın sarplanatug'ın qarejetler ko'lemin;
- v. Sem'yanın' tu'rli o'nimler satıp alıw ushın ha'mtu'rli xızmetler ushın sarplanatug'ın qarejetler ko'lemin;
- g. Joqarıdag'ılardıń barlıg'ı durıs.

25. "Sem'ya da'ramatnıń kemeyiwi" (baha o'zgermegen jag'dayda):

- a. Byudjet sızıg'ının' ko'teriliwge alıp keledi;
- b. Byudjet sızıg'ının' pa'seyiwine alıp keledi;
- v. Byudjet sızıg'ın o'zgertertirmeydi;
- g. Joqarıdag'ılardıń barlıg'ı durıs.

26. Eger baha ha'm da'ramat barabar o'zgerse:

- a. Byudjet sızıg'ının' ko'teriliwine alıp keledi;
- b. Byudjet sızıg'ının' pa'seyiwine alıp keledi;
- v. Byudjet sızıg'ın o'zgertertirmeydi;
- g. Joqarıdag'ılardıń barlıg'ı durıs.

27. "Ulıwma bazar usınısı" degende neni tu'sinesiz?

- a. Jeke xojalıqlardıń bazarg'a usınıs etetug'ın o'nimlerinin' jıyındısı;
- b. O'nim islep shıǵarıwshı sanat, awıl xojalıg'ı ka'rxanalarının' satıw ushın usınıs etilgen o'nimlerinin' mug'darın;

v. Barlıq o`nim islep shıg`arıwshılardıń satıw ushın usınıs etilgen o`nimlerinin` jıyındısı;

g. Joqarıdag`ılardıń barlıg`ı durıs.

28. Qısqa mu`ddetdagi usınısta:

a. Ka`rxanalarda barlıq islep shıg`arıw faktorları udayı, yag`nıy o`zgermes boladı;

b. Ka`rxanalarda barlıq islep shıg`arıw faktorları udayı, chetten alıp kelingен resurslar o`zgeriwshen` boladı

v. Ka`rxanalarda barlıq islep shıg`arıw faktorları o`zgeriwshen` xarakterde boladı;

g. Joqarıdag`ılardıń barlıg`ı durıs.

29. Uzaq mu`ddettegi usınısta.

a. Ka`rxanalarda barlıq islep shıg`arıw faktorları udayı, yag`nıy o`zgermes boladı;

b. Ka`rxanalarda barlıq islep shıg`arıw faktorları udayı, chetten alıp kelingен resurslar o`zgeriwshen` boladı

v. Ka`rxanalarda barlıq islep shıg`arıw faktorları o`zgeriwshen` xarakterde boladı;

g. Joqarıdag`ılardıń barlıg`ı durıs.

30. Bazar ekonomikası sharayatında qanday ka`rxanalar xızmet ju`ritedi?

a. Ma`mleke ha`m kooperativ ka`rxanaları;

b. Kishi ha`m ijara ka`rxanaları;

v. Aktsionerlik ha`m qospa ka`rxanalar;

g. Joqarıdag`ılardıń barlıg`ı durıs.

31. Tu`rli ko`rinistegi ka`rxanalardı rawajlandırıw za`ru`rligi nede?

a. Tovar islep shıg`arıwshılardıń sanın ko`beytiriw ha`m sonın` tiykarında ba`sekili islep shıg`arıwdı payda etiw ushın;

b. Joqarı rentabellikke iye bolg`an ka`rxana tu`rin tan`lap alıw ushın;

v. Ka`rxanalar sho`lkemlestirilgen zonalar, rayonlardıń ta`biyi-ekonomikalıq sha`rt sharayatları qolaylı turde bolg`anlig`ı ushın;

g. Joqarıdag`ılardıń barlıg`ı durıs.

32. "Ka`rxanalar" dep neni ayıladı?

a. Ma`lim tu`rdegi tovar islep shıg`arıwshı ha`m onı ma`mleketke satıwshı, islep shıg`arıw xızmetin xojalıq esabı ha`m o`zin-o`zi finalıstırıw printsipin payda etetushı sub`ektke ayıladı;

b. Xojalıq ha`m yuridik erkinlikke iye bolg`an, kollektiv qurallarınan paydalanılğ`an halda o`nim islep shıg`arıwshı, realizatsiya qılıwshı, ma`lim bir xızmet ju`rgiziwshı, xızmet ko`rsetiwshı sub`ekt;

v. Xojalıq ha`m yuridik erkinlikke iye bolg`an, kollektiv qurallarınan paydalanılğ`an halda sanaat o`nimlerin islep shıg`arıwshı, realizatsiya qılıwshı sub`ekt;

g. Joqarıdag`ılardıń barlıg`ı durıs.

33. "Aktsionerlik ka`rxanası" dep qanday ka`rxanag`a ayıladı?

a. Ma`mleket ka`rxanaları ha`m mekemeleri islep shıg`arıwda ba`nt bolmag`an pul qarjıların birlestiriw ha`m olardan na`tiyjeli paydalanıw maqsetinde sho`lkemlestiriliwshı ka`rxana;

b. Puxaralardıń pul qarjılarının` birlestiriw na`tiyjesinde ha`m olardan paydalanıw maqsetinde sho`lkemlestiriletug`ın ka`rxana;

v. Tu`rli ko`rinistegi ka`rxanalar, mekemeler, puxaralar pul qarjıların sherikshilik tiykarında na`tiyjeli paydalanıw maqsetinde birlestirilgetug`ın ka`rxana;

g. Joqarıdag`ılardıń barlıg`ı durıs.

34. Aktsiya iyelerinin` jıl juwmag`ına ko`re alatug`ın da`ramatı (dividenti) nege baylanış?

a. Aktsionerlik ka`rxanasının` jıl juwmag`ındag`ı balans paydasına;

b. Aktsionerlik ka`rxanasının` o`nimlerin satıwdan kelgen paydasına;

v. Ka`rxananın` rentabelligi da`rejesine;

g. Joqarıdag`ılardıń barlıg`ı durıs

35. İşlep shıg`arıw faktorları nelerden ibarat?

- a. Miynet resurslarınan;
- b. Finanslıq resurslarınan;
- v. Kapital sarplarınan;
- g. Joqarıdag`ılardıń barlıg`ı durıs.

36. "İslep shıg`arıw" degende neni tu`sinesiz?

- a. İşlep shıg`arıw faktorlarınan o`z-ara baylanıslıg`ın;
- b. İşlep shıg`arıw faktorlarınan işlep shıg`arıw texnologiyası ha`m aqırğ`ı na`tiyje menen baylanıslılıg`ın;
- v. Miynet resurslarınan na`tiyjeli paydalanıw;
- g. Joqarıdag`ılardıń barlıg`ı durıs.

37. "İzokvanta" degende neni tu`sinesiz?

- a. Ma`lim mugdarda o`nim işlep shıg`arıw ushın za`ru`r bolg`an faktorlardın maqsetke muwapıq o`z-ara qatnasıqlıg`ı;
- b. Ma`lim mugdarda o`nim işlep shıg`arıw ushın za`ru`r bolg`an miynet resurslarınan ko`lemin;
- v. Ma`lim mugdarda o`nim işlep shıg`arıw ushın za`ru`r bolg`an kapital sarpları ha`m qarejetlerinin alıp barılıp atırğ`anlign;
- g. Joqarıdag`ılardıń barlıg`ı durıs.

38. "İzokosta" sızıg`ı neni bildiredi?

- a. Ka`rxana o`nimlerin satıwdan kelgen pul tu`simi mug`darın;
- b. Ka`rxananın işlep shıg`arıw faktorların satıp alıw ushın qa`rejetinin tu`rli faktorlar ortasında bo`listiriliwin;
- v. Ka`rxana fpaydasın bo`listiriwo jo`nelislerin payda etiwshi sızıqtı;
- g. Joqarıdag`ılardıń barlıg`ı durıs.

39. "Qosımsha pul tu`simi" (MR) degende neni tu`sinesiz?

- a. O`nimdi ten`salmaqlı bahadan joqarı bahada satıw na`tiyjesinde aling`an pul tu`simi;
- b. O`nimdi erkin bahada satıw na`tiyjesinde aling`an qosımsha pul tu`simi;
- v. Qosımsha o`nim birligin satıw na`tiyjesinde aling`an qosımsha pul tu`simi;
- g. Joqarıdag`ılardıń barlıg`ı durıs.

40. "Ulwma o`zgeriwshen` ha`reket" degende neni tu`sinesiz?

- a. İşlep shıg`arıw ko`leminn` o`zgeriwi menen o`zgerip turıwshı qarejetlerdi;
- b. Kapital qarejetlerin sarplaw na`tiyjesinde o`zgerip turıwshı qarejetlerdi;
- v. Pul tu`siminin` (TR) o`zgeriwi menen o`zgermey turıwshı qarejetlerdi;
- g. Joqarıdag`ılardıń barlıg`ı durıs.

41. "Ulwma udayı qarejet" (TFC) degende neni tu`sinesiz?

- a. İşlep shıg`arıw ko`lemi menen o`zgermeytug`ın qarejetlerdi;
- b. Tiykarg`ı is quralları satıp alıwda o`zgerip turıwshı qarejetlerdi;
- v. Pul tu`simi o`zgeriwi menen ozgermey turıwshı qarejetlerdi;
- g. Joqarıdag`ılardıń barlıg`ı durıs.

42. "Ulwma qarejet" (TS) neden ibarat?

- a. Ulwma udayı ha`m o`zgeriwshen` qarejetler jiyındısınan;
- b. Tiykarg`ı işlep shıg`arıw quralları ushın qılınğ`an qarejetler summasınan` jiyındısınan;
- v. Jumısshılarg`a beriletug`ın tiykarg`ı ha`m qosımsha is xaqı summasınan` jiyındısınan;
- g. Joqarıdag`ılardıń barlıg`ı durıs.

43. "Qosımsha qarejet" degende neni tu`sinesiz?

- a. Qosımsha o`nim birligin işlep shıg`arıw ushın jumısshılarg`a `erilgen qosımsha is haqı;
- b. Qosımsha o`nim birligin işlep shıg`arıw ushın qosımsha ta`zde sarplang`an tiykarg`ı işlep shıg`arıw fondların;

- v. Qosımsha o`nim birligin işlep shıg`arıw ushın sarplang`an ulwma qarejetlerdin

o'ske bo'legin;

g. Joqarıdagılardıń barlıgı durıs.

44. "Ortasha o'zgeriwshen" (AVC) qarejet qanday anıqlanadı?

- a. Ulıwma o'zgeriwshen` qarejet (TFC) ulıwma udayı qarejetke bo'iw tiykarında;
- b. Ulıwma o'zgeriwshen` qarejet (TFC) qosımsha qarejetke (MC) bo'liya tiykarında;
- v. Ulıwma o'zgeriwshen` qarejetti (TVC) islep shıg`arılğ`an o`nim mug`darına (K) bo'liw tiykarında;

g. Joqarıdagılardıń barlıgı durıs.

45. "Ortasha" udayı qarejet (AFC) qanday anıqlanadı?

- a. Ulıwma udayı qarejetin (TFC) ulıwma o'zgeriwshen` qarejetke (TVS) bo'liw tiykarında;
- b. Ulıwma udayı qarejetin (TFC) qosımsha qarejetke (MS) bo'liw tiykarında;
- v. Ulıwma udayı qarejetin (TFC)) islep shıg`arılğ`an o`nim mug`darına (K) bo'liw tiykarında;

g. Joqarıdagılardıń barlıgı durıs.

46. "Utis berilgen imkaniyatları qarejeti" degende neni tu`sinesiz?

- a. İşlep shıg`arıw resursların en`g qolay variantlarda paydalanılmağ`anlıq aqıbetindegi jog`altıwdı;
- b. Bar resursların ka`rxanalar talan–taraj qılıwğ`a jol qoyılğ`anlıgı aqıbetinde kelip shıg`atug`ın zıyandı(shıg`ındı);
- v. Ka`rxanalardı shet ellik ma`mleketler menen tekg`ana shiyki-zat resursları menen sawda-satıq qılıw aqıbetinde kelip shıg`atug`ın zıyandı;

g. Joqarıdagılardıń barlıgı durıs.

47. "Ba'seki " degende neni tu`sinesiz?

- a. Erkin tovar islep shıg`arıwshılar ortasında tovarlardı qolay sharayatta islep shıg`arıw ha`m jaqsı payda keltiretug`ın bahada ulken ko`lemde satıwdı;
- b. G'a'rezsiz ma`mleketler ortasında tovarlardı qolay sharayatta jaqsı payda keltiretug`ın bahada ulken ko`lemde satıwdı;
- v Erkin tovar islep shıg`arıwshılar menen tutınıwshılar ortasındag`ı qatnasıqtı;

g. Joqarıdagılardıń barlıgı durıs.

48. "Tawakelshilik"ti qanday tu`sinesiz?

- a. İlim-texnika jan`alıqların qollanılıp, jan`a texnologiyanı o`zlestirip, jan`a tovarlardı islep shıg`arıw ushin qılınğ`an qarejetlerdi;
- b. Bazar ba'sekisine shıdam bere alatug`ın tovarlar menen sawda-satıq qılıw;
- v. Bazar konkurensiyasın (sha`rt-sharayatların) u`yrenbesten jan`a tovarlar islep shıg`arıw ushin qılınğ`an qarejetlerdi;

g. Joqarıdagılardıń barlıgı durıs.

49. "Divident" ne?

- a. Bank qarejetlerinen paydalang`anlıgı ushin banklerge to`lenetug`ın u`steme protsent) pul qarejeti;
- b. Aktsioner bolıw ushin aktsiya satıp alıwda to`lenetu`gın pul qarejeti;
- v. Aktsioner ja`miyeti paydasının` aktsiya iyesinin` da`ramatına aynalg`an bo`limi;

g. Joqarıdagılardıń barlıgı durıs.

50. "Monopoliya" degende neni tu`sinesiz?

- a. Ma`lim turdegi tovardı satıp alıwshı **tanho** qarıydar xızmetine tiykarlang`an bazar strukturasını;
- b. Ekonomikanın birer bir **tanho** hu`kimdarlıq qılıwğ`a tiykarlang`an bazar stkturasın;
- v. Bir nshea satıwshılar (islep shıg`arıwshılar) dın` kelisilgen halda xızmet ju`ritiwlerine tiykarlanıg`an bazar strukturasın;

g. Joqarıdagılardıń barlıgı durıs.

1-Tema

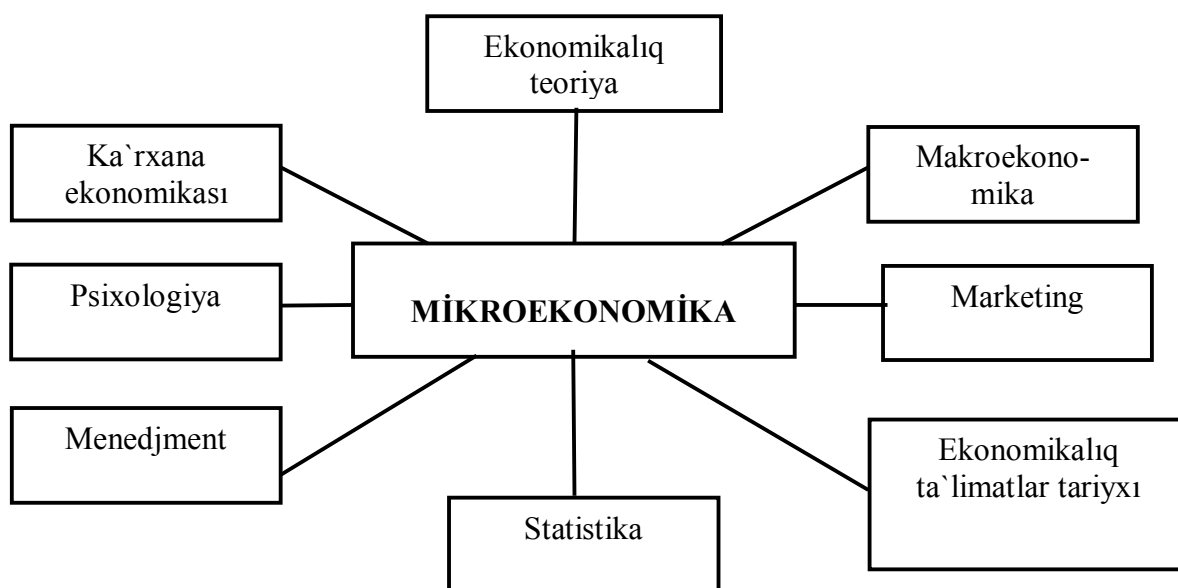
**«MIKROEKONOMIKA» PA'NININ' PREDMETI,
MAZMUNI, MA'NISI HA'M TIYKARG'I WAZIYPALARI**

OQIW - A'MELIY MATERIALLAR

I. OQIW MATERIALLAR

1.1.

1.2. «Mikroekonomika» pa'ninin' basqa pa'nler menen baylanısı

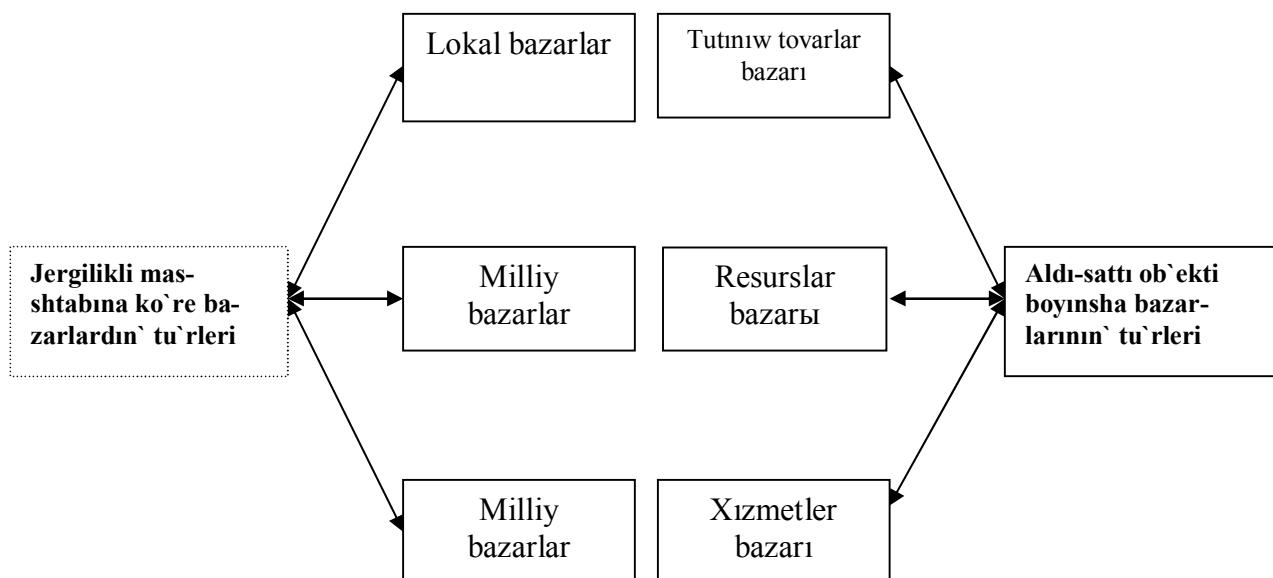

«Mikroekonomika»
pa'ninen
u'yreniliwi لازم
bolg'an
mashqalalar

1.2. Pa`nnin` predmeti, mazmunı ha`m tiykarg`ı wazıypaları
Talap ha`m usınıs analizi ha`mde olarg`a ta`sir qılıwshı faktorlar
Talap ha`m usınıs elastikligi, elastiklik teoriyası tiykarında salıq ju`ginin` tutınıwshılar ha`m islep shıg`arıwshılar ortasında bo`listiriliwi
Tutınıwshılardıń bazarıdag`ı qatan` ha`reketi ha`m mu`ta`jliklerin qandırıw ushın da`ramatlarınń bo`listiriliwi
Firmalardıń islep shıg`arıw ko`lemin` maksimallastırıw ha`m firmanın` optimal razmeri
Ba`sekilesken bazar sharayatında firma paydasın maksimallastırıw
Ba`sekilesiwshi firma ha`m tarawdın` uzaq mu`ddetli aralıqtag`ı qatnası ha`m tarawdın` usinisi
Bazar tu`rleri, ba`seki ha`m jeke ha`kimlik
Bazar sharayatında baha belgilew prinsipleri
Miyet bazari ha`m ka`rxanalardan paydalanıw
Kapital qoyimmalar ha`m kapital bazari
Ka`rxanalar xızmetin ma`mleket ta`repinen ta`rtipke salıw

«Mikroekonomika» pa'ni aldında turg'an wazıypalar	1.3. Ekonomikalıq subektlerdin' bazar sharayatında qarar qabıl qılıwları ha'm mu'tajliklerin maksimal qanaatlandiriwin u'yreniw
	İslep shıg'arıw imkakniyatı shegerası ha'm al'ternativ qa'rajetler mazmunın an'lap jetiw
	Talap ha'm usınıs elastikligi mazmunın tu'sinip jetiw ha'mde elastik teoriyasına tiykarlanıp salıq mug'darın tutınıwshı ha'm islep shıg'arıwshılar ortasında bo'listiriliwi tuwrısında teoriyalıq bilim ha'm a'meliy ko'nlikpelerge iye bolıw
	Tutınıwshılar napliligi ha'm o'z napliliklerin maksimal qandırıw jolların biyparwalıq ha'm byudjet sızıqları arqalı tu'sindiriw
	İslep shıg'arıw na'tiyjeliligin anıqlaw ha'm onı esaplaw jolların ko'rsetiw
	Ba'sekilesken bazar sharayatında firma paydasın maksimallastırıw ha'm firmanın' na'tiyjeli razmerin anıqlaw
	Ba'sekilespegen bazarlarda baha ha'm islep shıg'arıw ko'lemin tu'sindiriw
	Monopoliyanın' ja'miyet ushın paydalı ha'm zıyanlı ta'replerin ko'rsetip beriw
	Ma'mlekettin' bazardı ta'rtipke salıwda qollanılátug'm usılları ha'm onın' aqıbetleri analizinin' sebepllik baylanisliqta qarap shıg'ıw
	Miynet qılıw ha'm dem alıw ortasındag'ı baylanisliqtı tu'sindiriw ha'm miynet bazarına ka'siplik awqamları qanday ta'sir ko'rsetiwin grafikler arqalı ko'rsetiw

1.5. Bazar tu`rleri.

1.6.

Eger baylıq siyrek bolatug`ın bolsa, ol jag`dayda sheklaegen baylıqlardı qanday qılıp ekonomiklıq sub`ekter ortasında ratsional bo`listiriwdshi a`melge asırıw mashqalası - bul oraylıq ekonomikalıq mashqala esaplanadı. Bul mashqalanı sheshiw ushın ha`r qanday ja`miyet to`mendegi u`sh ekonomikalıq sorawg`a juwap beriwi kerek:

Ne islep shıg`arıw kerek?

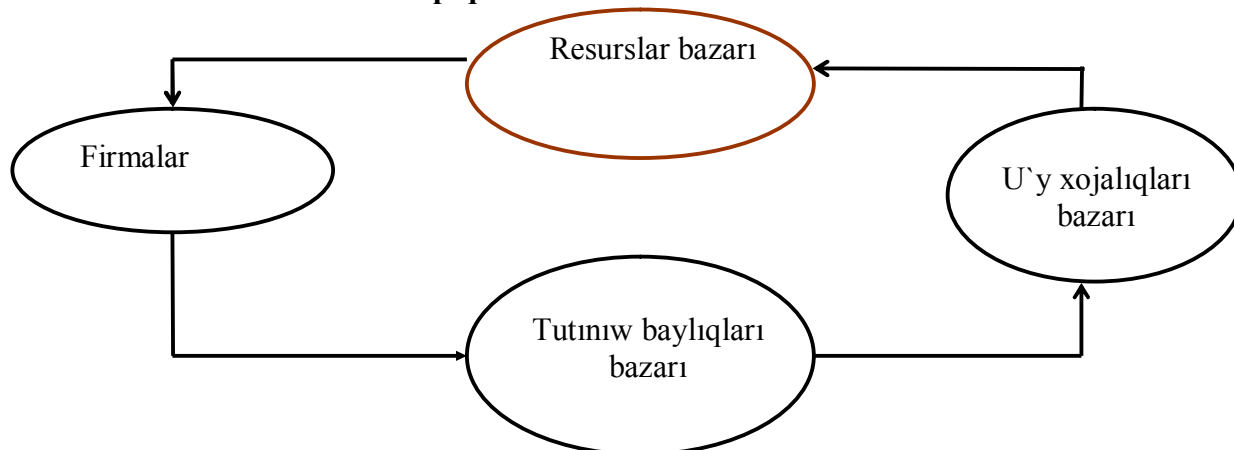
Qanday islep shıg`arıw kerek?

Kimge islep shıg`arıw kerek?

Joqarıdag`ı sorawlardan ekewi, yag`nıy ne islep shıg`arıw kerek? ha`m qanday islep shıg`a-rıw kerek? degen sorawlar - resurslardan o`nim islep shıg`arıwda paydalanılatug`ın ha`m shıg`arılátug`ın o`nim quramının` ju`da` ko`p al`ternativ variantlarının` barlıg`ın ko`rsetedi.

1.7.

Muwapıqlastırıwdın bazar mexanizmi

II. OQIW TAPSIRMALAR

2.1. O'zbetinshe ushın wazıypa

Pa`nnin` maqseti:	Pa`nnin` wazıypaları:	Pa`nnin` predmeti:
Pa`nnin` strukturası		
Pannin` basqa pa`nler menen baylanışlıg`ı:		

2.2. Dıqqattı tartıwshı ha`m dodalaw ushın sorawlar

1. Mikroekonomika pa`ni neni u`yretedi?
2. Makroekonomika ha`m mikroekonomika ortasındag`ı ayırırmaslıq neden ibarat?
3. Al`ternativ qarejetler degende neni tu`sinesiz?
4. Mikroekonomika ekonomikalıq sub`ektlerdi neshege bo`lip qaraydı?
5. Ja`miyet aldında turg`an fundamental sorawlar neden ibarat?

2.3. Aqlıy hu`jim qag`ıdaları:

- Bayan etilip atıg`an pikirlerdi inkar etpeslik;
- Bildirilip atırg`an pikirlergt qarsi juwabın bermeslik ha`m dodalamaw;
- So`ylewshi pikrin tolıq esitiw ha`m onı bo`lmeslik;
- Qarsılıq bildiriwden o`zin tıyıw;
- İdeyalar qayta-qayta bildiriliwinen renjimeslik;
- So`ylewshinin` sezimlerge beriliwine jol koyıp beriw;
- Ko`rilip atırg`an ma`sele a`piwayı sheshimnen baslandı;
- Qanshelli ko`p pikir ha`m ideyalar bildirilse, sonshelli jaqsı. Jan`a ha`m beybaha pikir ha`m ideyanın` payda bolıw itimallılıg`ı payda boladı;
- Bul mashqala tekg`ana belgili usıllar ja`rdeminde g`ana sheshiliwi mu`mkin, dep oylaman`.

O'QIW – METODIKALIQ MATERIALLAR

I. OQIW MATERIALLAR

1.1. Bazis tu'sinikler

Ekonomikalıq mu'ta'jlik - shaxstı, ka'rxananı ya'ki ja'miyetti, xızmet ko'rsetiwin ha'm rawajlanıwin ta'miyinlep turıw ushın za'ru'r bolg'an materiallıq resurslar. İqtisodiy ehtiyojni iqtisodiy faoliyatga undaydigan ichki kuch sifatida qarash mumkin.

Ekonomikalıq mu'ta'jlikti eki tu'rge bo'liw mu'mkin: birinshi gezektegi mu'ta'jlik (azıq-awqat, kiyim-kenshek, u'y-jay); ekilemshi mu'ta'jlik (dem alıw, sayahat qılıw, sport penen shug'ıllanıw, oqıw ha'm basqalar). Ulıwma alg'anda, mu'ta'jlik real ha'm noreal bolıwı mu'mkin.

Real mu'ta'jlik degende, usı mu'ta'jlikti qandırıw ushın shaxstın da'ramatı jeterli bolıwı talap qılınadı.

Noreal mu'ta'jlik bolg'anda, mu'ta'jlikti qandırıw ushın da'ramat jeterli bolmaydı.

Ekonomikalıq baylıq - bul mu'ta'jlikti qandırıw quralı.

Baylıqlar sheklengen ha'm sheklenbegen bolıwı mu'mkin.

Sheklengen baylıqlarg'a tovarlar, xızmetler ha'm resurslar kiredi (avtomobil', kiyim-kenshek, nan, paxta talası ha'm basqalar). Sheklengen baylıqlar ekonomikalıq baylıqlardı quraydı.

Sheklenbegen baylıqlarg'a misal retinde hawa ha'm suw kiriwi mu'mkin.

**Bir-birinin` ornın basıwshı baylıqlar** - bul bir tu'rli mu'ta'jlikti qandırıwshı baylıqlar. Ma`selen, shaxstın go'sh o'nimine bolg'an mu'ta'jligin mal go'shi, qoy go'shi ya'ki tawıq go'shi menen qandırıw mu'mkin. A'dette, bir-biriniin` ornın basıwshı tovarlardan birinin` bahasının` asıwı, basqasına bolg'an talaptın` asıwına alıp keledi.

O'z-ara bir – birin toltırıwshı baylıqlar – bul shaxstı ya'ki islep shıg'arıw mu'ta'jliginin` komplektlerde qandiratug'ın baylıqlar. Toltırıwshı baylıqlardan birewine talap artsa, qalg'anlarına da talap artadı.

**Ekonomikalıq resurslar (islep shıg`arıw faktorları)** – bul ekonomikalıq baylıqlardı islep shıg`arıwda qatnasatug`ın elementlar (jer, miynet, kapital, isbiler-menlik qabileti ha`m mag`lıwmatlar).

İsbilermenlik qabileti degende, o`zine ta`n bolg`an sonday insan resursı tu`siniledi, ol o`zinen basqa islep shıg`arıw resurslarınan na`tiyjeli paydalana alıw qabiletin ulıwmalastıradı.

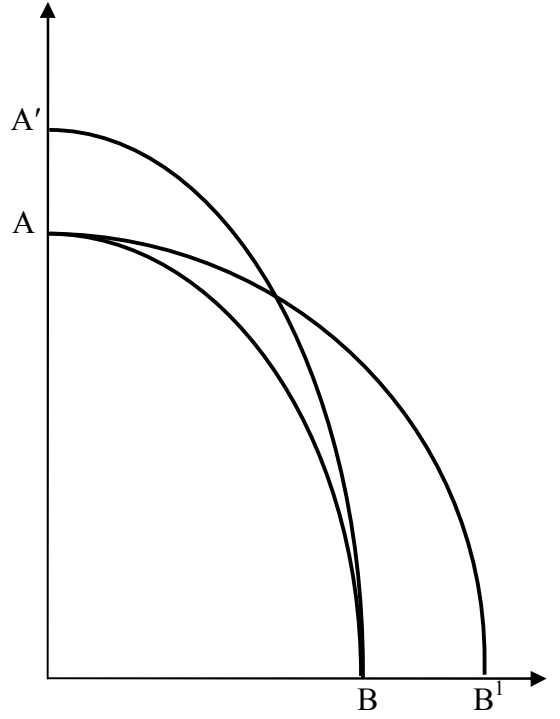
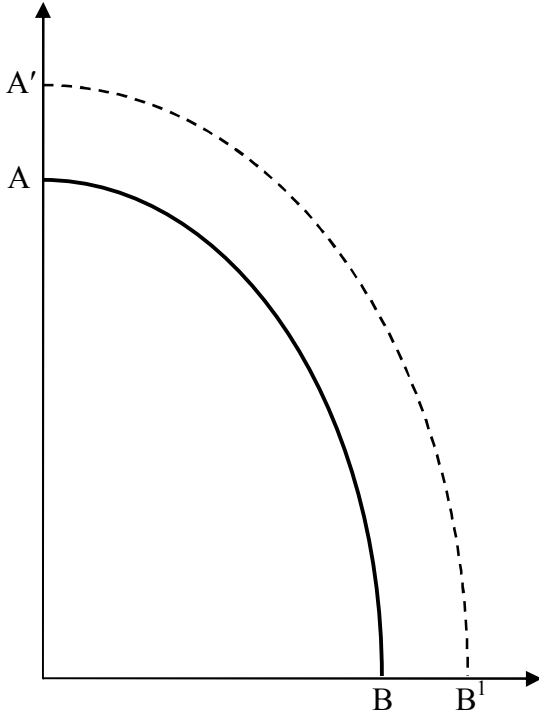
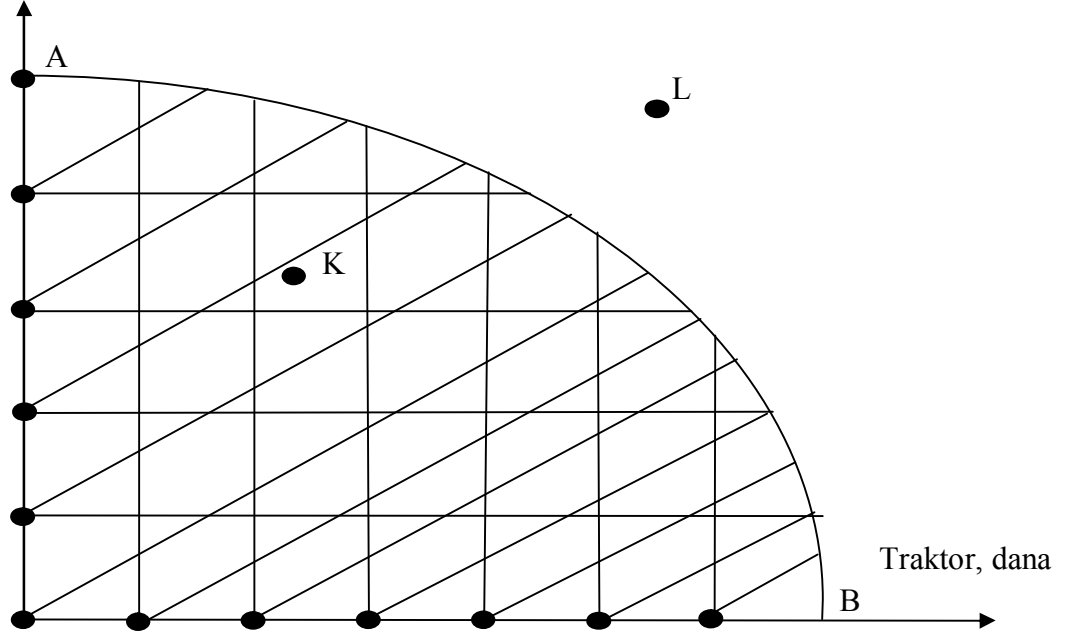
**İslep shıg`arıw imkaniyatı** – berilgen texnologiyalıq rawajlanıwda barlıq bar bolg`an resurslardan tolıq ha`m na`tiyjeli paydalang`an jag`dayda ja`miyettin` ekonomikalıq baylıqlar islep shıg`arıw qabileti esaplanadı.

1.3. İslep shıg`arıw imkaniyatları

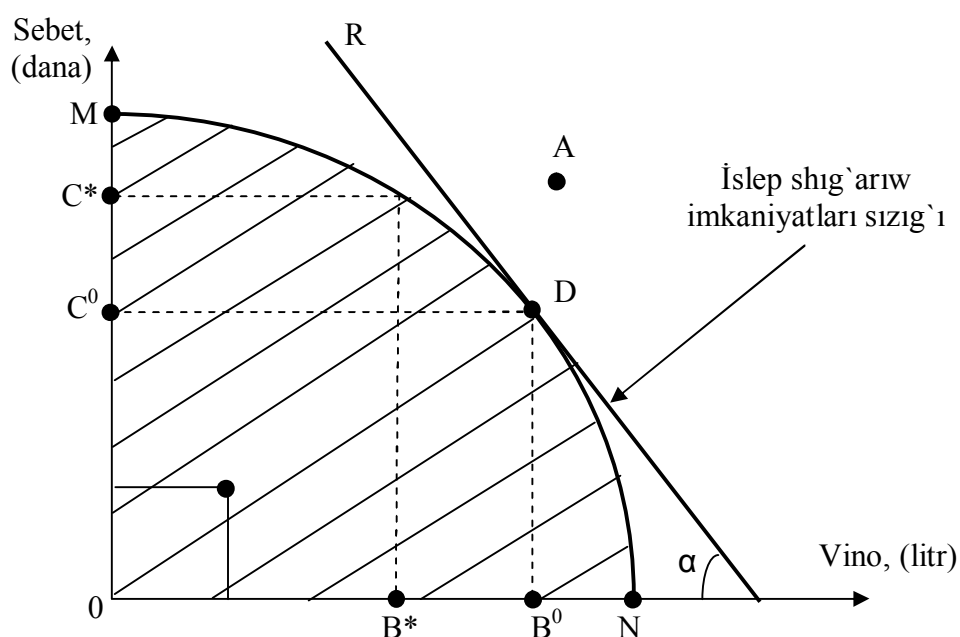
İslep shıg`arıw imkaniyatları	Da`n, mln. Tonna	Traktor, dana
1	5,0	0
2	4,7	1
3	4,3	2
4	3,8	3
5	3,0	4
6	2,0	5
7	0,9	6
8	0,0	7

1.3. İşlep shıǵ'arw imkaniyatları sıǵıǵı.

Da'n, million tonna

1.4. Semyanın` islep shıg`arıw imkaniyatları sıızıg`ı

II. MAG`LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

2.1. «Ekonomikalıq bazis tu`sinikler» teması boyınsha lektsiya shınıg`ıwında talabalar xızmetin bahalaw ko`rsetkishleri ha`m kriteriyaları.

Lektsiya shınıg`ıwı reytingi

1,5 - 2,0 ball - «ayırırqsha»; 1,0 - 1,4 ball - «jaqsı»
0,5 - 0,9 ball - «qanaatlanarlı»; 0 - 0,4 ball - «qanaatlanarsız»

III. O`ZIN - O`ZI QADAG`ALAW USHIN MATERIALLAR:

3.1. Qadag`alaw ushın sorawlar ha`m tapsırmalar:

1. Mikroekonomika pa`ni neni u`yrenedi?
2. Ekonomikanın` oraylıq mashqalası.
3. Siyrek resurslardı bo`istiriwdin` tiykarg`ı printsipleri.
4. İslep shıg`arıw imkaniyatları sıızıg`ı neni ko`rsetedi?
5. Shekli transformatsiya norması neni qorsetedi?

2.2. Bilimlardi teren`lestiriw ha`m bekkemlewge tiykarlang`an seminar shınıg`ıwı boyınsha joba – tapsırma ha`m oqıw- metodikalıq materiallar

Seminar shınıg`ıwı du`zilisinın` jobası:

- Ekonomikalıq mu`ta`jlik ha`m ekonomikalıq baylıqlar mazmunı ha`m ma`nisi.
- İşlep shıg`arıw imkanıyatlardı ha`m olardan paydalanıw.
- Pozitiv ha`m normativ analiz.
- Berilgen tapsırmalardıń sheshimi.
- Tovarlar ag`ımı modeli. Kishi shen`berli aylanıw
- Na`tiyjeler prezentatsiyası ha`m pirovard qararlar disskutsiyası.

Oqıw shınıg`ıwının` maqseti: Otiletug`ın tema tuwrısında tolıq mag`lıwmat beriw ha`mde a`meliyatqa qollanıw ju`zesinen bilimlerge iye bolıw.

Talabanın` oqıw xızmeti na`tiyjeleri:

- Ekonomikalıq kategoriyalar ma`nisin an`lap jetedi;
- Resurslar sheklengenliginen kelip shıg`ıp işlep shıg`arıw imkanıyatın tu`sinip jetedi;
- Tablitsa ha`m grafik tiykarında işlep shıg`arıw imkanıyatın an`law ha`m erkin pikirge iye bolıw;
- Berilgen tapsırmalardı o`zbetinshe orınlaydı ha`m na`tiyjelerin erkin bayan etiwge u`yrenedi.

O`zbetinshe orınlaw ushın tapsırmalar:

1. Gruppalarda islew qag`ıydası menen tanısıp shıg`m`.

Esletpe: 2.1-ge qaran`.

2. Oqıw tapsırmaların orınlawg`a tayarlanın`.

Esletpe: 1.1, 1.2-ge qaran`.

3. Tema boyınsha sa`wbet ha`m talqılaw o`tkeriwge tayarlanın` ha`mde sorawlarg`a juwap berin`.

Esletpe: 3.2-ge nazer salın`.

Qadag`alaw tu`ri:

Awız-eki qadag`alaw soraw-juwap ha`m o`zin-o`zi qadag`alaw qılıw.

Maksimal ball: 2

Talabag`a qoyılğ`an ball: _____

Oqıtıwshı

Imzosi: _____

OQIW METODIKALIQ MATERIALLAR

I. OQIW TAPSIRMALAR

1.1. Gruppalarda o'zbetinshe jumislari ushin tapsirmalar

Ekspert beti №1

İnsan mu'ta'jliklerinin sheksizligi ha'm bar resurslar sharayatında o'sip baratırğ'an mu'ta'jliklerdi qandırıw mashqalası

1. Ja'miyet aldında turg'an fundamental sorawlar.
2. Ratsional insannın tan'lawı.
3. İslap shıg'arıw imkaniyatları shegerası ha'm onın analizi.

Ekspert beti №2

Uttırılğ'an imkaniyatlar qarejeti

1. Sheklengen resurslar sharayatında al'ternativ qarejetler.
2. Orınbasar ha'm toltırıwshı tovarlar tu'sinigi.

Ekspert beti №3

Mikroekonomikanın o'z aldına pa'n sıpatında ajıralıp shıg'ıwında Avstriya mektebi wa'killerinin u'lesi

1. Ayırım alıng'an shaxstın minez - hulqı ha'm bazardag'ı ha'reketi.
2. Shekli paydalılıqtın kemeyiw nızamı.
3. İslap shıg'arıw resursları ha'm islep shıg'arıw imkaniyatı.

1.2. Gruppalarda o'zbetinshe jumislari ushin tapsirmalar:

**Gruppalar ushin
tapsirmalar**

1-tapsırma. Mikroekonomika pa'ninin aldında turg'an sorawlardı aytıp berin'. Ekonomikalıq baylıq ha'm mu'ta'jliklerdin o'sip barıwın tiykarlan'.

2-tapsırma. Siyrek resurslardı bo'listiriwdidin tiyarg'ı printsipleri ha'm mu'ta'jlikti qandırıw jolların ko'rsetin'. Sizin jeke jaqınlasıwın ız neden ibarat?

3-tapsırma. İslap shıg'arıw imkaniyatı sızıg'ı nenii ko'rsetedi ha'm a'meliyatta mısıl keltirip tu'sindirin'.

II. MAG`LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

2.1. Gruppalarda islew qag`ıydası

- Ha`r bir adam o`z gruppasındag`ı talabanın` pikirin` dıqqat penen esitiw ha`m onı bo`lmesliligi lazım;
 - Ha`r bir adam o`zi` erkin berilgen tapsırmag`a jwa`pkershilik penen jaqınlasıwı kerek;
 - Bir-birlerin` izge kerekli waqıtta ja`rdem qolın`ızdı sozın`;
 - Sorap bilgen alım, arlanıp soramag`an o`zine zalım printsipine a`mel qılın`;
- Esten shıg`arman`:
Gurınnanın` aló`an bahası bul sizin` bahan`ız! Kemege` mingennin` ıanı bir!

2.2. Bahalaw ko`rsetkishleri ha`m kriteriyaları

Gruppa	Baha	Bahalaw ko`rsetkishleri ha`m kriteriyaları			
		Mag`lıwmattın` tolıqlıg`ı	Gruppa qatnasıw-shıların`nı xızmeti	Mag`lıwmattın` usınıs etiliwi	Ja`mi
	Ball	1,0	0,5	0,5	2
1					

Gruppa jumısların ulıwmalastırıyashıs baha

Gruppa	1	2	3	Ja`mi ball	Baha
1					

1,5 – 2 ball - «ayırıqsha»; 1,0 – 1,4 ball - «jaqsı»
0,5 – 0,9 ball - «qanaatlanarlı »; 0 - 0,4 ball - «qanaatlanarsız»

III. O`ZIN -O`ZI QADAG`ALAW USHIN MATERIALLAR

3.1. Qadag`alaw ushın sorawlar (oqıtıwshının` variantı):

1. Mikroekonomikanı makroekonomika pa`ninen ayırmashılıq ta`repleri.
2. Ekonomikalıq mu`ta`jlik degende nenii tu`sinesizz?
3. Ekonomikalıq sub`ektlerge kimler kiritiledi?
4. Ekonomikalıq baylıq tu`sinigin aytıp o`tin`.
5. İşlep shıg`arıw imkanıyatı shegerasın grafikte sıızıp ko`rsetin`.
6. Alternativ qarajetler degende neni tu`sinesiz?
7. Shekli transformatsiya koeffitsienti qanday esaplanadı.
8. Sa`ykeslestiriwshi bazar mexanizmine ta`sir qılıwshı endogen ha`m ekzogen o`zgeriwshiler haqqında pikirlerin`iz.
9. Transaksion qa`rajetlar o`z ishine qanday qarajetlerdi kiritedi?

OQIW-METODIKALIQ MATERIALLAR

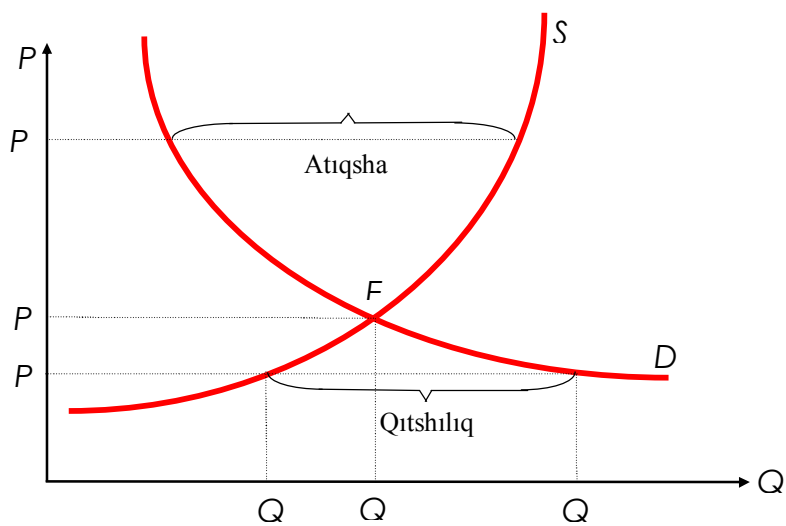
I. SLAYDLAR

1.1 Talap ha'm usınıstın bazardag'ı a'hmiyeti.

Talap ha'm usınıs arqalı bazar mexanizmin u'yreniw, olardıń grafiklerin usınıs qılıwdan baslanadı. Bizge ma'lim, ma'mlekettin aralasıwısız, talap ha'm usınıs ten'salmaqlı jag'dayg'a keledi ha'm og'an tiykar tovardın bazar bahası ornatıladı ha'm ten'salmaqlılıqtı ta'miynley-tug'ın o'nimnin ulıwma ko'lemi ornatıladı. Biraq, qanday qılıp, baha ha'm o'nim ko'lemi talap ha'm usınıstın bazı bir xarakteristikaları menen baylanısqa? Qanday qılıp olar waqıt boyınsha o'zgeredi ha'm qanday qılıp olarg'a ulıwma ekonomkalıq aktivlik (faollik), is haqı qarajetleri ta'sir qıladı? Ne ushın talap ha'm usınıs bazarlar (ba'sekilesken, monopol, oligopol ha'm basqa) boyınsha parıq qıladı? Ne ushın bazı bir bazarlarda tovarlar jetispeydi ha'm basqa sorawlarg'a juwap beriw ushın talap ha'm usınıstın diagrammasın qarawdan baslaymız (3.1 – su'wret).

Ordinata nurı (og'ı) boyınsha bir birlik o'nimnin bahası P ko'rsetilgen (sumda). Abtsissa og'ı (nurı) boyınsha berilgen waqıt aralıg'ında talap qılınǵa'ınha'm usınıs qılınǵan o'nim ko'lemi Q ko'rsetilgen. Usınıs sızıg'ı S (*supply*) qansha mug'darda ha'm qanday islep shıg'arıw bahasında tovardın bazardag'ı satılıwı mu'mkinshiligin ko'rsetedi. Usınıs sızıg'ı qansha joqarıg'a ko'terilse, sonsha baha joqarı boladı ha'm ko'p firmalar o'nim islep shıg'arıp, satıw imkaniyatına iye boladı.

Joqarı baha, bar firmalardı islep shıg'arıwdı ken'eytiriwge itermeleydi, bazarg'a jan'a firmalardı o'z o'nimleri menen kirip keliwin ta'miynleydi, olar islep shıg'arg'an joqarı qarejetli rentabel bolmag'an o'nimleri joqarı bahada rentabel boladı. Bunday jag'dayda, firmalarda islep shıg'arıwdın ken'eyiwi qısqa waqıt aralıg'ında intensiv bolsa, uzaq mu'ddetda bolsa ekstensiv a'melge asırıladı.

3.1 - su'wret. Talap ha'm usinis sızıqları.

1.3. Talap ha'm usınıs funktsiyaları

Zamanagoy ekonomikalıq teoriyanın` anıg`ıraq bolıwı, ol u`yrenetug`ın ekonomikalıq protsesslerdin` mug`darlıq qatnasların u`yreniw ushın matematikalıq instrumentten ken`irek paydalanıwdı ko`rsetedi. Ha`zirgi waqıtta ekonomistler ekonomikalıq protsesslerdi u`yreniwde model tu`siniginen ken` paydalabaqta.

Model degende, ekonomikalıq protsesstin` sxeması, proekti, matematiklıq formulalar menen su`wretleniwi (ko`rsetiliwi) tu`siniledi. Bul jerde ken`irek islenetug`ın modellerden biri ekono-mika-matematikalıq modeller esaplanadı. Ekonomikalıq-matematikalıq modeller, ekonomikalıq protsesslerdin` mug`darlıq qatnasıqların funktsiya, ten`leme, ten`sizlikler arqalı su`wretleydi.

Funktsiya - bul matematikalıq tu`sinik bolıp, baylanısqa o`zgeriwshi menen Erkin o`zgeriwshiler ortasındag`ı mug`darlıq baylanıslıqtı ko`rsetedi.

Eger funktsiya bir baylanıslı o`zgeriwshi menen, bir erkin o`zgeriwshiler ortasındag`ı baylanıslıqtı ko`rsetse, og`an bir o`zgeriwshili funktsiya delinedi ha'm ol to`mendegishe jazıladı:

$$y = f(x).$$

Eger funktsiyada erkin o`zgeriwshiler sanı  $n$ -ge ( $n > 1$ ) bolsa,  $x_1, x_2, \dots, x_n$ , ol jag`dayda n o`zgeriwshili funktsiyanı alamız:

$$y = f(x_1, x_2, \dots, x_n).$$

Bir o`zgeriwshili funktsiyag`a mısıl iretinde bahag`a baylanıslı talap funktsiyasın qaraw mu`mkin:

$$Q^D = f(P).$$

bul jerde: Q^D - talap mug`darı;  $P$  - bir birlik o`nim bahası.

Talabqa bahadan basqa barlıq ta`sir qılıwshı faktorlardı esapqa alatug`ın bolsaq, ko`p faktorlı talap funktsiyası to`mendegishe jazıladı:

$$Q^D = f(P, R, Z, W, P_y, P_{\text{KOM}}, N, B)$$

bul jerde Q^D - talap; R - da`ramat;  $Z$  - tutınıwshı diydi;  $W$  - ku`tiw; P_y - ornın basıwshı tovarlar bahası; P_{KOM} - komplektke kırıwshı tovarlar bahası; N - qarıydarlar sanı; B - basqa faktorlar.

Sunday qılıp, ko`p faktorlı talap funktsiyası ja`rdeminde, talap mug`darının og`an ta`sir qılıwshı faktorlar (yaki bir qatar faktorlar ta`siri o`zgermes bolg`anda qalg`an faktorlar) ta`siri boyınsha o`zgeriw nızamlıqların analiz qılıw mu`mkin.

Talap nızamı boyınsha bahadan basqa faktorlar ta`siri o`zgermegende, bahanın o`siwi menen talap mug`darının kemeyip baradı (yag`nıy o`speydi).

Usınıstın usınıs sızıg`ı boyınsha o`zgeriwine, usınıs mug`darının o`zgeriwi delinedi. Usınıs mug`darının o`zgeriwi, yag`nıy usınıstın usınıs sızıg`ı boyınsha o`zgeriwi, tek g`ana baha ta`siri astında boladı. Bahadan basqa usınısqa ta`sir qılıwshı faktorlar usınıs sızıg`ın on`g`a pa`stke yaki shepke-joqarıg`a jılıtadı. Usınıs sızıg`ının o`zin on`g`a yaki shepke jılıwına **usınıstın o`zgeriwi** delinedi. Usınıs mug`darı bahadan tısqarı basqa faktorlarg`a da baylanıslır: İselep shıg`arıw texnologiyası, (texnologiya da`rejesinin o`siwi, usınıs sızıg`ın on`g`a jılıtadı, ne ushın degende, jan`a texnologiya islep shıg`arıw qarejetlerin kemeyttiriedi ha`m islep shıg`arıwshı berilgen bahada ko`birek o`nim islep shıg`arıw imkaniyatına iye boladı);

- resurslar bahası (resurslar bahası ko`terilgende, islep shıg`arıw qarejetleri asadı, na`tiyjede berilgen bahada islep shıg`arıwshı kemirek o`nim islep shıg`arıp, usınıs qıladı, na`tiyjede usınıs sızıg`ı shepke jılıydı, resurslar bahası kemeygende, joqarıdag`ı jag`daydın kerisi boladı, yag`nıy usınıs asadı, na`tiyjede usınıs sızıg`ı on`g`a jılıydı);

- usı o`nimdi islep shıg`arıwshılar sanı asqanda (islep shıg`arıwshılar sanının asıwı, ulıwma usınıs sızıg`ın on`g`a jılıtadı);

- salıqlar ha`m dotatsiyalar (salıqtın artıwı na`tiyjesinde, usınıs qılınatug`ın o`nim mug`darı kemeyedi, sol sebepli usınıs sızıg`ı shepke jılıydı; dotatsiya berilgende joqarıdag`ının kerisi boladı, yag`nıy usınıs sızıg`ı on`g`a jılıydı).

Ko`p faktorlı usınıs funktsiyası to`mendegi ko`riniste boladı:

$$Q^S = \varphi(P, T, P_p, C, D, N, B)$$

bul jerde: Q^S - usınıs mug`darı;  $P$  - tovar bahası;  $T$  - texnologiya da`rejesi; P_p - resurslar bahası; C - salıq stavkası; D - dotatsiya mug`darı;  $N$  - islep shıg`arıwshılar sanı; B - basqa faktorlar.

Usınıs nızamına ko`re, (bahadan basqa faktorlardın o`zgermese bahanın (P) o`siwi menen, usınıstın ( $Q^S$ ) mug`darı o`sedi, usınıs funktsiyası o`siwshi boladı.

II. MAG`LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

3.2. Bilimlerde terin`lestiriw ha`m bekkemlewge tiykarlang`an seminar shıg`ıwı boyınsha joba - tapsırma ha`m oqıw-metodikalıq materiallar

Lektsiya jobası:

- Talap, talap sızig`ı ha`m olarg`a ta`sir qılıwshı faktorlar.
- Talap funktsiyası ha`m talap nızamı.
- Usınıs, usınıs sızig`ı ha`m olarg`a ta`sir qılıwshı faktorlar.
- Usınıs funktsiyası ha`m usınıs nızamı

Shıg`ıwdın` maqseti: Talap ha`m usınıs analizi tiykarları tuwrısında tolıq mag`lıwmat beriw ha`mde a`meliyatqa qollanıw ju`zesinen bilimlerde iye bolıw.

Talabanın` owıw xızmeti na`tiyjeleri:

- Talap ha`m usınıs nızamı tuwralı ulıwma tu`sinik payda boladı;
- A`meliy mısallardı teoriyalıq alıng`an bilimler menen bekkemlewdi u`yrenedi;
- Tablitsa ha`m grafik tiykarında talap ha`m usınıs ko`leminin` o`zgeriwin an`laydı ha`m erkin pikirge iye boladı;
- Berilgen tapsırmalardı erkin orınlaydı ha`m na`tiyjelerdierkin bayan etiwge uyrenedi.

O`zbetinshe u`yreniw ushın tapsırmalar:

1. 2. Guruppalarda islew qag`ıydası menen tanısıp shıg`ın`.
Esletpe: 2.1-ge qaran`.
3. Oqıw tapsırmaların orınlawg`a tayarlanın`.
Esletpe: 1.1.-ge qaran`.
4. Tema boyınsha sa`wbet ha`m gu`rrin` o`tkeriwge tayarlanın`.

Qadag`alaw tu`ri:

Awız-eki qadag`alaw soraw-juwap ha`m o`zin-o`zi qadag`alaw qılıw.

Maksimal ball: 2

Talabag`a qoyılğ`an ball: _____

Oqıtıwshı

Imzasi: _____

OQIW - METODIKALIQ MATERIALLAR
I. OQIW TAPSIRMALAR
1.1. Gruppalarda o'zbetinshe jumislar ushin tapsirmalar

1-gruppag'a beriletug'in tapsirma.

Aytaylik, "AVS" firma banknin' protsent stavkasi 16% bolg'anda jan'a mashina mexanizmlerge investitsiya qilwdi maqul ko'rmeydi. Egerde banktin' protsent stavkasi 14% ke kemeyse 5 million sum investitsiya qilw mu'mkin. 12% ke tu'skende bolsa 10 million sum ajiratadi. Ha'r eki protsent qisqarg'anda investitsiya ajiratpası 5 million sumg'a ko'beyedi.

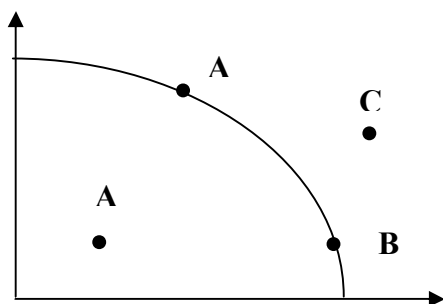
- A) Egerde banktin' protsent stavkasi 13 protsent bolg'anda investitsiya ko'lemin aniqlan'?
- B) Grafikte ko'rsetin' ha'm funktsiyasin keltirin'.

2-gruppag'a beriletug'in tapsirma.

Karib ten'izi aralında 5 adam jumis qiladi. Olar kakos ha'm anonas jiynawı menen ba'nt. Bir ku'nde ha'r bir adam 20 kakos ha'm 10 anonas toplay aladi. Grafikte bes adamnin' islep shıg'arıw imkaniyatın sızıp ko'rsetin'. Paraz qılamız aralg'a texnika alıp kirildi. Bul texnika ja'rdeminde ha'r bir adam endi 28 kakos tere alıw imkaniyatına iye boladı. Usı o'zgeriti grafikte sızıp ko'rsetin'.

3-gruppag'a beriletug'in tapsirma.

1. Aytaylıq ja'miyette 300 dana saat ha'm 40 dana fotoapparat islep shıg'arıladı. Birden fotoapparatqa talap 20 danag'a astı. Qansha mug'darda islep shıg'arılıp atırg'an saattan waz keshiw lazım?
2. Soraw. Jan'a texnika ha'm texnologiya qollanılıp islep shıg'arıw imkaniyatı ken'eydi deylik, iymek sızıqtı qaysı tochkadan o'tkiziw durıs boladı.

II. MAG'LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

2.1. Gruppalarda islew qag'ıydası

- Ha'r bir adam o'z gruppasidag'ı talabanın` pikirin dıqqat penen esitiwi ha`m onı bo`lmesligi lazım;
- Ha'r bir adam o'zi o'zbetinshe berilgen tapsırmag`a juwapkershilik penen jaqınlasıwı kerek;
- Bir-birlerin`izge kerekli waqıtta ja`rdem qolın`ızdı sozın`;
- Sorap bilgen alım, arlanıp soramag`an o`zine zalım printsipine a`mel qılın`;
- Basqalarg`a u`yretiw arqalı o`zimiz u`yrenemiz;
- Gruppalar xızmetinin` na`tiyjelerin bahalawda ha`mme qatnasıwı sha`rt.

Este shıg`arman`:

- Gruppanın` alg`an bahası bul sizin` bahan`ız!
- Kemege tu`sennin` janı bir!

2.2. Bahalaw ko`rsetkishleri ha`m kriteriyaları

Gruppa	Baha	Bahalaw ko`rsetkishleri ha`m kriteriyaları			
		Mag`lıwmattın` tolıqlıg`ı	Gruppa qatnasıws hı-larının` xızmeti	Mag`lıwmattın` usınıs etiliwi	Ja`mi
	Ball	1,0	0,5	0,5	2
1					
2					
3					

Gruppa jumısların ulıwmalastırıwshı baha

Gruppa	1	2	3	Ja`mi ball	Baha
1					
2					
3					

1,5 – 2 ball - «ayırıqsha»

1,0 – 1,4 ball - «jaqsı»

0,5 – 0,9 ball - «qanaatlanarlı »

0 - 0,4 ball - «qanaatlanarsız»

OQIW – METODİKALIQ TAPSIRMALAR

I. OQIW TAPSIRMALAR

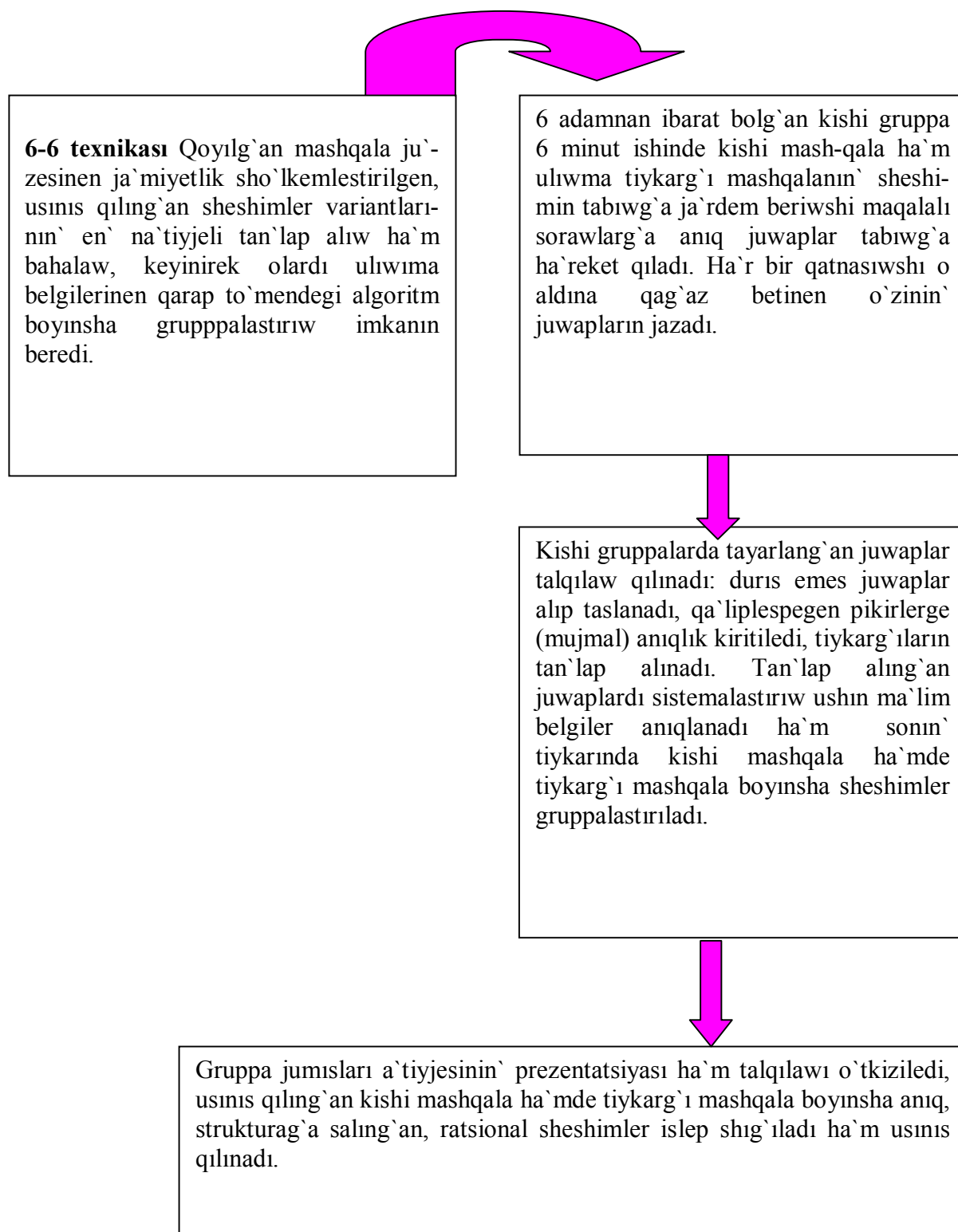
1.1. Tiykarg'ı mashqala: kishi mashqalalardı, juwmaqlardı islep shıg'ıw, qa'liplestiriw
ha'm qarar qabil qılıw

Tiykarg'ı mashqala: Ma'mlekettin' baha mexanizmine aralasıwınan ku'tilip atırg'an maqset	
Birinshi kishi mashqala: Tutınıwshılar ha'm islep shıg'arıwshılardı qorg'awdın' sebepleri	
Kishi mashqalanın' sheshimin tabıwg'a ja'rdem beriwshi mashqalalı sorawlar: Ten'salmaqlı baha ha'm islep shıg'arıw ko'lemi degende neni tu'sinesiz? Talap sızıg'ı o'zgergende ten'salmaqlılıqqa ta'sir ko'rseteme? Bazar usınısı asqanda ten'salmaqlı baha qanday o'zgeredi? Eger talap ha'm usınıs sızıqları bir waqıttın' o'zinde jılıg'anda ten'salmaqlılıq tochka da o'zgereme? Bazadın' dinamikalıq modelinde bazar bahasınıń o'zgeriwi neshe tu'rli variantqa alıp keledi?	Sheshimi: Talap ha'm usınıs sızıqlarının' o'z-ara bir tochkada kesilisiwlerine ten'salmaqlılıq delinedi ha'm onın' koordinataları bolıp, ten'salmaqlı baha ha'm ten'salmaqlı-lıq ko'lemi esaplanadıf A'lbette talap sızıg'ı jılıg'anda ten'salmaqlılıq tochka da o'zgeredi. Usınıs asqanda (basqa sharayatlar o'zgermes bolg'anda) o'nimnin' ten'salmaqlı bahası pa'seyedi. Bunday jag'daylarda ten'salmaqlı baha ten'salmaqlı mug'dar ha'r qıylı o'zgeredi. U'sh tu'rli variant ka alıp keledi.
Qısqasha juwmaq. Ten'salmaqlılıqqa' erisiw ushin bazarg'a hesh qanday sırtqı ku'shler ta'sir ko'rsetpesligi lazım. Talap ha'm usınıs nızamı negizinde bazar tensalmaqlılıg'ı ta'miynlenedi. Ten'salmaqlılıqqa ta'sir ko'rsetiwshi faktorlarg'a: tutınıwshılar da'ramatı, orın basar tovarlar bahası, toltırıwshı tovarlar bahası, tutınıwshılar sanı, moda ha'm diydiler, islep shıg'arıw resursları bahası, texnologiyalıq protsesslerdin' o'zgeriwi ha'm basqalar kiredi. Bazar bahasınıń o'zgeriwi u'sh tu'rli variantqa alıp keledi: waqıt o'tiwi menen bazar bahasınıń ten'salmaqlı bahadan shetleniwi kemeyipe baradı; bazar bahası ten'salmaqlı bahadan uzaqlasıp baradı; bazar bahası ten'salmaqlı baha a'tirapında terbelip turadı ha'm bazar ten'salmaqlılıg'ına ha'sh waqıt erisilmeydi	

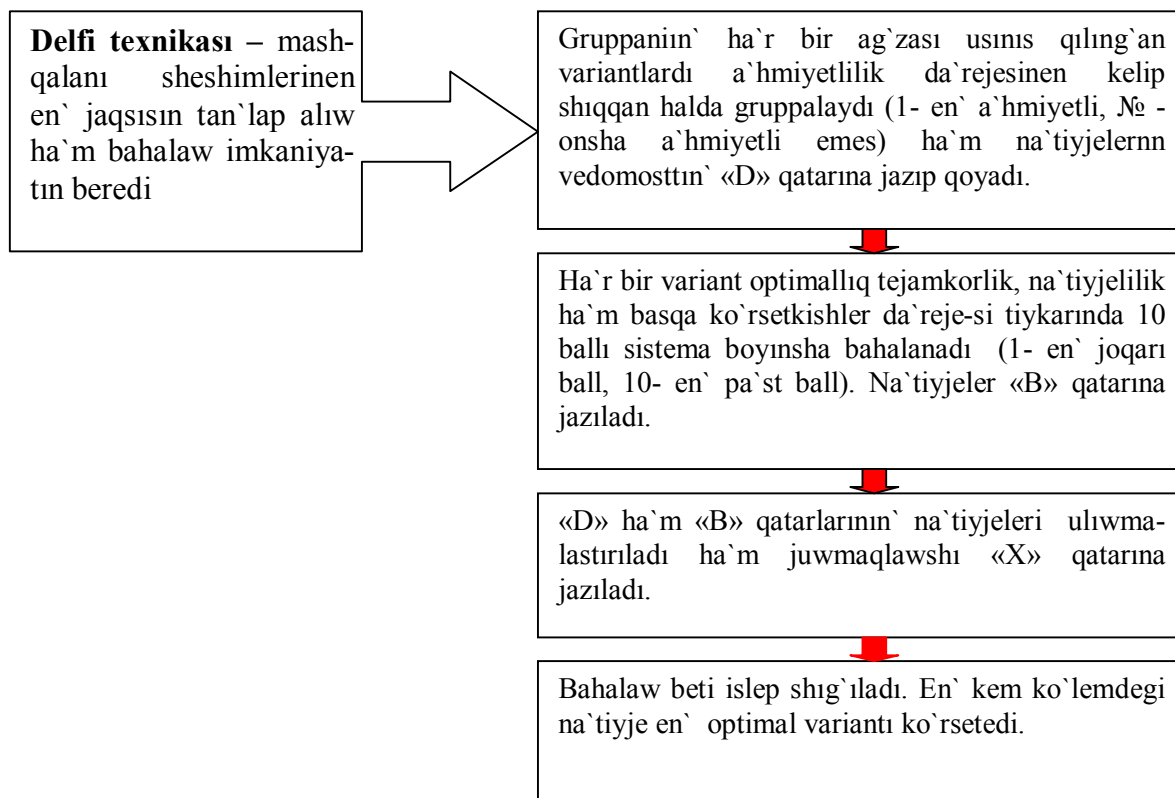
Ekinshi kishi mashqala: Bazar ten'salmaqlıg'ın ta'miynleytug'ın sha'rt.	
Kishi mashqalanın' sheshimin tabıwg'a ja'rdem beriwshi sorawlar: Minimal ha'm maksimal bahalar ornatılıwı kimler ushın paydalı? Minimal baha ten'salmaqlı bahadan joqarı ornatılama yaki pa'st? Bazarda qanday jag'daylarda tovar artıqshalıg'ı payda boladı? Maksimal bahalar ornatılğ'anda bazarda qanday jag'day ju'z beredi? “Qara bazar” dın' kelip shıg'ıwı na'tiyjesinde bahalar qanday o'zgeredi? “Qara bazar” da o'nimnin' bahası qanday anıqlanadı?	Sheshimi: Berilgen jo'neltiriwshi sorawlarg'a juwap beriledi: Minimal bahalar islep shıg'arıwshılardı qorg'aw maqsetinde ha'm jergilikli sanaattı rawajlandırıw ushın ma'mleket ta'repinen ornatıladı. Maksimal baha bolsa, tutınıwshılardı qorg'aw maqsetinde ornatıladı. Minimal baha ten'salmaqlı bahadan joqarı ornatıladı. Ma'mleket ta'repinen minimal bahalar ornatılğ'anda islep shıg'arıw ko'lemi ko'beyip usınıs ko'lemi talap ko'leminen ko'p boladı ha'm bazarda profetsit ju'zege keledi. Talap ko'lemi usınıs ko'leminen asıp ketedi ha'm bazarda tovar qıtshılıg'ı ju'z beredi. Maksimal baha o'zgergende tovar qıtshılıg'ı payda boladı ha'm ma'mleket o'z zapasları ta'repinen jetispey atırğ'an tovardı bazarg'a shıg'armasa na'tiyjede “Qara bazar” payda boladı ha'm tovardın' bahası tenqlı bahadan joqarıg'a ko'terilip ketedi. Belgilengen bahalarda usınıs ko'lemi tabıladı ha'm usı usınıs mug'darı talap funktsiyasına ten'lestirilip o'nimnin' bahası keltirip shıg'arıladı.
Qısqasha juwmaq. Eger bazarg'a hesh qanday sırtqı ku'sh ta'sir ko'rsetpese bazardın' o'zi avtomatik ra'wishte ten'salmaqlılıqqa erisedi.	
Mashqala boyınsha juwmaqlawshi juwmaqlar. Demek, ma'mleket ta'repinen ekonomika-lıq sub'ektlerdi qorg'aw maqsetinde bahalar ornatıladı. Sotsiallıq qorg'aw maqsetinde o'nimnin' bahasın ten'salmaqlı bahadan pa'st ornatılıwına maksimal baha delinedi. Maksimal bahalar xalıqtın' kem ta'miynlengen bo'limi ushın o'nimdi satıp alıw imkaniyatın tuwdıradı, biraq bul islep shıg'arıwshılarg'a keri ta'sir ko'rsetip o'nim ko'lemin kemeytiriwge alıp keledi. Eger jetispey atırğ'an o'nimdi ma'mleket o'z zapas fondınan bazarg'a shıg'armasa na'tiyjede “Qara bazar” payda boladı. Minimal baha ornatılğ'anda bunı kerisi ju'zege keledi, yag'niy tovar artıqshalıg'ı payda boladı ha'm ma'mleket usı artıqsha o'nimdi satıp almasa tag'ı “Qara bazar” payda boladı.	

II. MAG'LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

2.1. 6-6 texnikasi

2.2. Mashqala sheshiminin` en` na`tiyjelisin tan`law ha`m bahalaw texnikasi

Alternativ ideyalardı (gruppalarda) bahalaw beti

Gruppa	Alternativ ideyalar											
	1-si			2-si			3-si			4-si		
1												
2												
N												
Ja`mi												

I – talqılaw qatnasıwshısı

D – da`rejeli baha (anıq za`ru`r usınıstan – 1-orınnan, tap za`ru`rligi kem, ekinshi da`rejeli usınısqa shekem – n – ge shekem);

B – alternativler bahası, ballarda (1 – joqarı baldan tap 10 – pa`st ballg`a shekem);

X – hasıl qılıw $D * B$

1.1. Gruppalarg'a o'zbetinshe jumislari ushin tapsirmalar

Ekspert beti №1

Elastiklik ha'm onin' tu'rleri.
Bahag'a baylanislitalap elastikligi.
Elastiklikni esaplawdin' eki usuli.
Kesikken talap elastikligi.

Ekspert beti №2

Talap elastikligine ko're satiwshi da'ramatin maksemallastiriw.
Da'ramatqa ko're talap elastikligin esaplaw ha'm onin; ma'nisi.
Talap noelastik bolg'anda bahalardin' o'siwin satiwshi da'ramatina ta'siri.
Talap elastic bolg'anda satiwshi da'ramatinin' maksemallastiriw jollari.

Ekspert beti №3

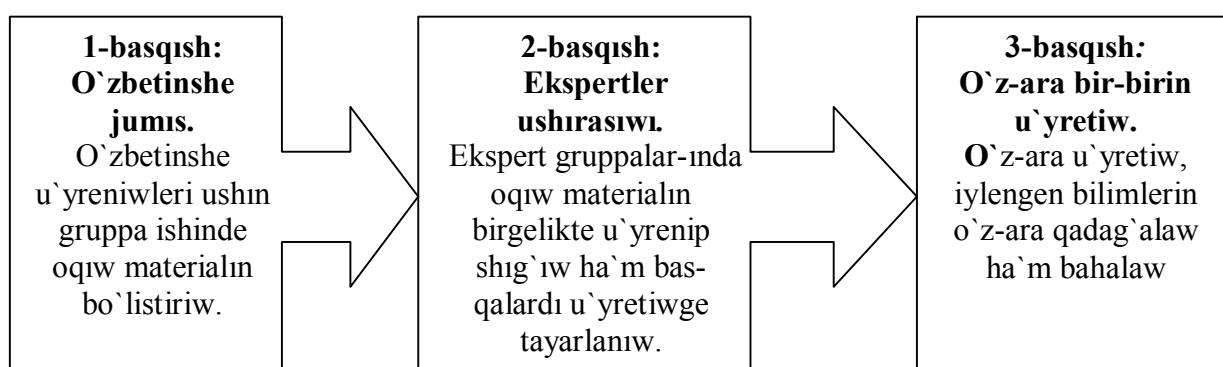
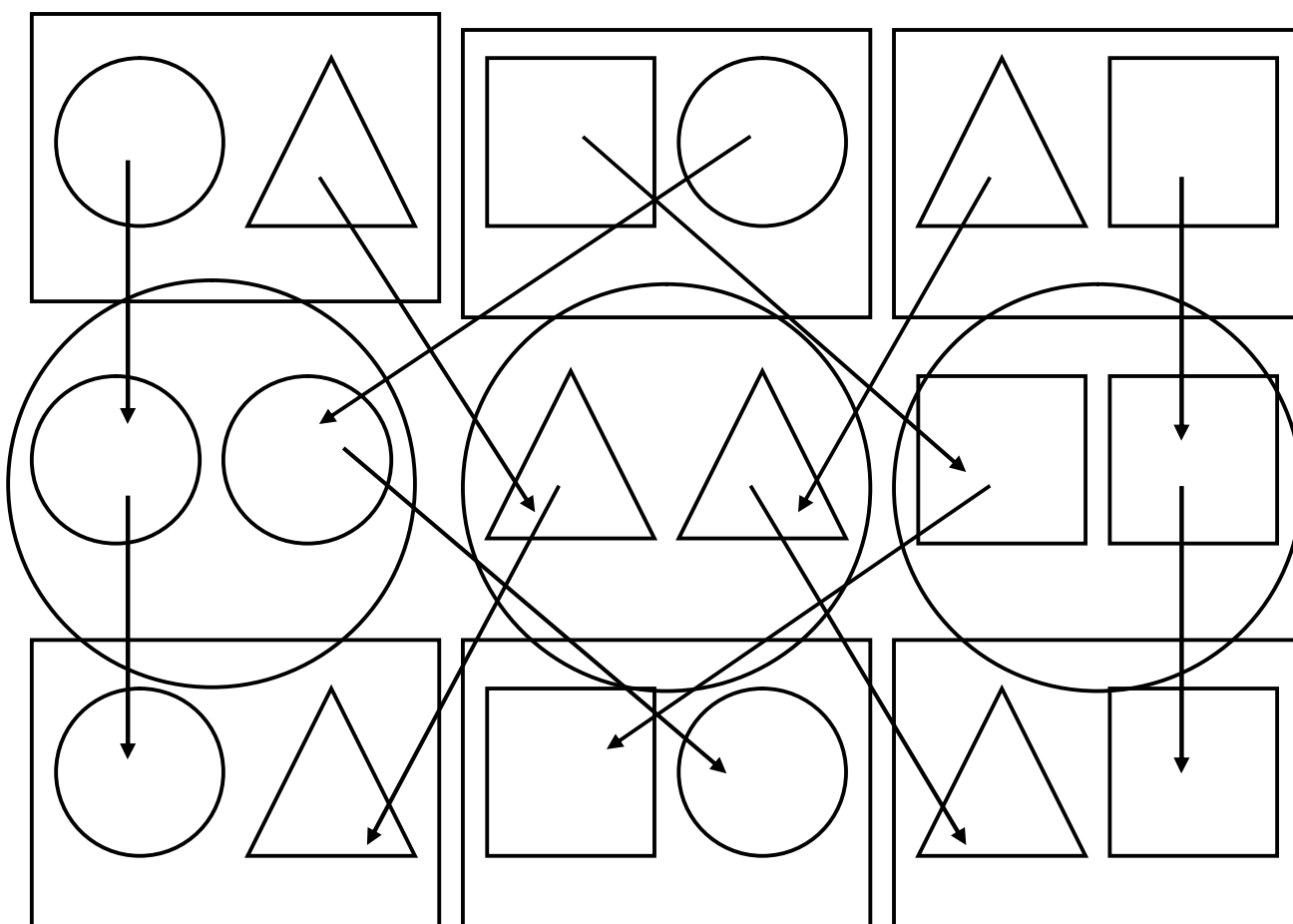
Saliq ju'gigin tutiniwshi ha'm islep shig'ariwshi ortasinda bo'listiriwin elastiklik teoriyasina ko'e analizi.
Tutiniwshi moynina tu'setug'in saliq mug'dari.
Islep shig'ariwshi moynina tu'setug'n saliq mug'dari.
Ja'miyettin' sap jog'altiw.

II. MAG'LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

2.1. «Zigzag» texnikası

O'z-ara oqituv jalg'iz (yagona) printsipline tiykarlang'an: oqituv gruppasi kishi guruppalarg'a bo'linadi. Ha'r bir gruppaga ag'zası u'yrenilip atirg'an temanin' ma'lim tarawı boyınsha ekspert boladı ha'm basqalarg'a u'yretedi.

Ha'r bir gruppanın' tiyqarg'ı maqseti: ha'r bir talaba temanı toliq o'zlestiriwi kerek.

2.2. Talqılawǵa qatnasıwshılarg`a esletpe

1. Talqılaw mashqalanı sheshiwge qaratılǵan usıl esaplanadı.
2. Soylep atırǵanda uzaq so`yleme, basqalar da o`z pikirilerin bayan etiwlerin umıtpa.
3. Minezdi jılawlag`an halda pikirin`di sonday ja`mlep ayt, ol barqulla shıshang`a tiysin.
4. Talqılanıp atırǵan so`zlerdi hu`rmet penen tın`la.
5. Qatnasılıǵın anıq ber ha`m pikirler ta`kirarlanıwına jol qoyma!
6. O`z bilimdanlıǵın, ziyrekliligin` ha`m zakawatın`dı ko`rsetiw ushın soyleme, ba`lki ten`salmaqlılıq teması shen`berinde so`z ju`ritin`.
7. Pikirin`di qabıl qılıwları ha`m onı maqul tabıwları ushın gu`res!

2.3. « Talap ha`m usınıs elastikligi» teması shınıǵıyanda talabalar xızmetin bahalaw ko`rsetkishleri ha`m kriteriyaları

- 1,5 – 2 ball - «ayırıqsha»
 1,0 – 1,4 ball - «jaqsı»
 0,5 – 0,9 ball - « qanaatlanarlı »
 0 - 0,4 ball - «qanaatlanarsız»

Ekspert guruppaları jumıs na`tiyjelerin bahalaw kriteriyaları

Kriteriyalar	Maks. Ball	Gruppa xızmeti na`tiyjelerinin` bahası			
Mag`lıwmattın` tolıqlılıǵı	1,0				
Mag`lıwmattın` anıq, sızbı ta`rizde usınıs etilgenligi	0,5				
Gruppa qatnasıwshılarının` xızmeti (tolıqtırıw, sorawlar beriw, juwaplar beriw)	0,5				
Ballardıń maksimal ko`lemi	2				

5.2. Bilimlerde terinlestiriw ha'm bekkemlewge tiykarlang'an seminar shınıǵıwı boyınsha joba – tapsırma ha'm oqıw-metodikalıq materiallar

Shınıǵıwıwın jobası:

- Elastiklik ha'm onın tu'rleri.
- **Nuqtasimon** ha'm **Eysimon** elastiklikleri, olardı esaplaw.
- Da'ramatqa ko're talap elastikligi ha'm kesikken talap elastikligi.
- Talap elastikligine ko're satıwshı da'ramatın maksimallastırıw.
- Salıq ju'gin tutınıwshı ha'm islep shıǵarıwshı ortasında bo'listiriwin elastiklik teoriyasına ko're analizi.

Shınıǵıwıwın maqseti: Elastiklik tu'sinigi ha'm onın ma'nisi tuwrısında talabalar an'ında ko'rinislerdi tu'sinetug'ın jag'dayǵa keltiriw.

Talabanın oqıw xızmeti na'tiyjeleri:

- Elastiklik tu'sinigi ha'm bahanın o'zgeriwi na'tiyjesinde talap ko'leminin qanshag'a o'zgerip atırǵanlıǵı ha'mde basqa faktorlardın ta'siri haqqında tu'sinikke iye bolınadı.
- Elastiklik tu'rleri ha'm kesikken elastiklik haqqında tu'sinikler bekkemlestiriledi.
- Sızıqlı talap ha'm usınıs funktsiyaları arqalı ba'sekilesken bazar sharayatında elastiklikti esaplaw ha'm grafikte ko'rsetiliwin an'lap aladı.

O'zbetinshe u'yreniw ushın tapsırmalar:

1. Oqıw tapsırmalar menen tanısıp shıǵın'.
Esletpe: 1.1 -ge qaran'.
2. Lektsiyanın teksti menen tanısıp shıǵın' ha'm talqılawda iqtatnasın'.
Esletpe: 2.2 -ge qaran'.
3. Oyin texnologiyaları qag'ıydaları menen tanısıp shıǵın'.
Esletpe: 2.1 -ge qaran'.
4. Bahag'a ha'm da'ramatqa baylanışlı talap elastikligi boyınsha a'meliy turmıstan misallar du'zip kelin'.

Qadag'alaw tu'ri:

Awız-eki qadag'alaw soraw-juwap ha'm o'zin-o'zi qadag'a-law qılıw.

Maksimal ball: 2

Talabag'a qoyılǵan ball: _____

Oqıtıwshı

imzasi: _____

OQIW – METODIKALIQ MATERIALLAR

I. OQIW TAPSIRMALAR

1.1.

1. Mısal. Apel`sinin` baha boyınsha usınıs ha`m talap elastiklik koeffitsientleri  $E_s$  ha`m E_D berilgen. Apel`sinin` bazardag`ı ko`rsetkishleri to`mendegishe:

$$Q^* = 7,5 \text{ тийил } P^* = 75 \text{ swm (1kg), } E_s = 1,6; \quad E_D = -0,8$$

- Usı ko`rsetkishlerden paydalanıp talap ha`m usınıs funktsiyasın jazın`?
- Paraz qılaylıq apel`sinin` bahası 40% ke ko`terildi na`tiyjede talap ko`lemi qanshanı quraydı ha`m islep shıg`arıwshılar qaysı bahada usı talaptı qandırıw mu`mkinligin anıqlan`.

1.2

2. Mısal. Paraz qılaylıq, biydayg`a bolg`an talap funktsiyası to`mendegi ko`riniste berilgen bolsın:

$$Q_D = 4000 - 250 \cdot P,$$

bul jerde P - bir pud biyday bahası; Q_D - biydayg`a bolg`an talap ko`lemi, mln. pud.

a) satıwshı da`ramatın maksimallastırıwshı satılatug`ın biyday ko`lemi Q anıqlansın.

II. MAG`LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

2.1. Bahalaw ko`rsetkishleri ha`m kriteriyaları

1,5 – 2,0 ball - «ayırıqsha»; 1,0 – 1,4 ball - «jaqsı»

0,5 – 0,9 ball - «qanaatlanarlı»; 0 - 0,4 ball - «qanaatlanarsız»

3.2. Blits - soraw ushın sorawlar:

1. Elastiklik neni an`latadı?
2. Talap ha`m usınıstın` baha boyınsha elastikligi qanday mazmung`a iye?
3. Talaptın` elastik, elastik emes ha`m birlik elastikke ten` bolıw sha`rtlerin ko`rsetip berin`.
4. Qaysı jag`daylarda tovarlar normal tovarlar boladı?
5. Satıwshı da`ramatına talap elastikliginin` ta`sirin tu`sindirip berin`.

III. O`ZIN - O`ZI QADAG`ALAW UShIN MATERIALLAR

3.1. Temag`a baylanish testler

1. Ekonomika teoriyasida faktorlar kemeyip bariv nizami hu`kim su`redi. Bunday paytta qanday qilib ekonomikalik o`siwge erisib mu`mkin:

- A) Ju`da` kem mug`darda islep shig`ariv resurslari talap qilinadi.
- B) Qosimsha resurslardi isletiliwi ulima o`nim ko`lemin asirmaydi kerisinshe kemeytiredi.
- V) Resurslar ko`lemin asiriv lazim, bunday halda qosimsha kiritilgen resurstin` bahasi ko`teriledi.
- G) Ko`plep ja`ne ha`m ja`ne resurslar talap qilinadi.

2. Eger ekonomikada faktorlar o`nimdarlig`inin` kemeyip bariv nizami hu`kim su`rer eken omi o`sirivdi ta`miyinlew ushin:

- A) Proportsional ra`wishte barliq islep shig`ariv faktorlarning asiriv kerek boladi.
- B) Islep shig`ariv ko`lemi o`zgermes sharayatiga hesh bolmasa, bir resursti asiriv lazim.
- V) Basqa faktorlar o`zgermes sharayatinida bir resursti asiriv kerek.
- G) Qosimsha islep shig`arilg`an o`nimnin` bahasin kemeytirib esabina islep shig`ariv resurslarning proportsional asiriv lazim.

3. Eger ja`miyette islep shig`ariv resurslari ko`beyse:

- A) Tovar ha`m xizmetler ko`lemi asadi.
- B) Ekonomika tovar ha`m xizmetlerdi asiriv imkaniyatiga iye boladi.
- V) Islep shig`ariv texnologiyasinin` sypati jaqsilinadi.
- G) Insanlarning turmish keshirivi jaqsilinadi.

4. Bahag`a baylanish talap elastikligi joqari boladi:

- A) Tag`inshaqlar, zerger buyimlariga baylanish birinshi mu`ta`jlik ushin isletiletug`in tovarlarning`.
- B) Tutinivshilarg`a paydali bolg`an tovarlarga`a.
- V) Alternativ qarejetleri joqari bolg`an tovarlar ushin.
- G) Barliq juwaplar duris emes.

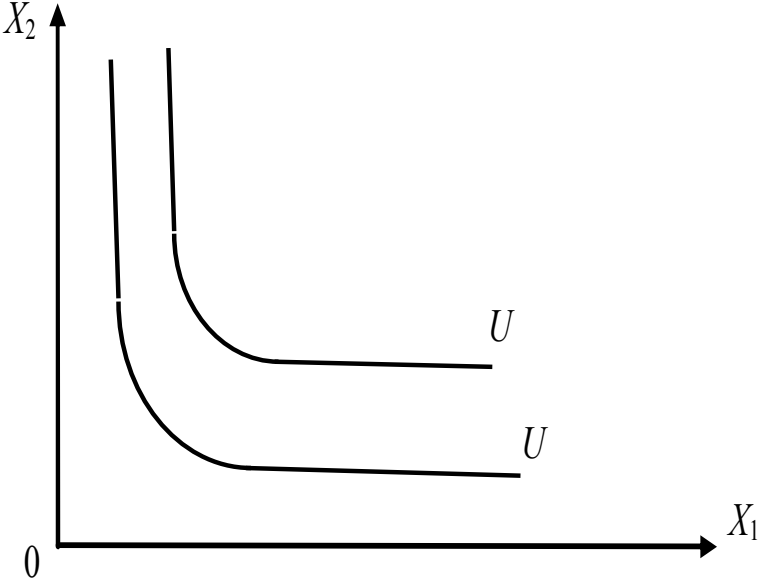
5. Tovar usinisining` kemeyiwining` o`siwine alib keledi:

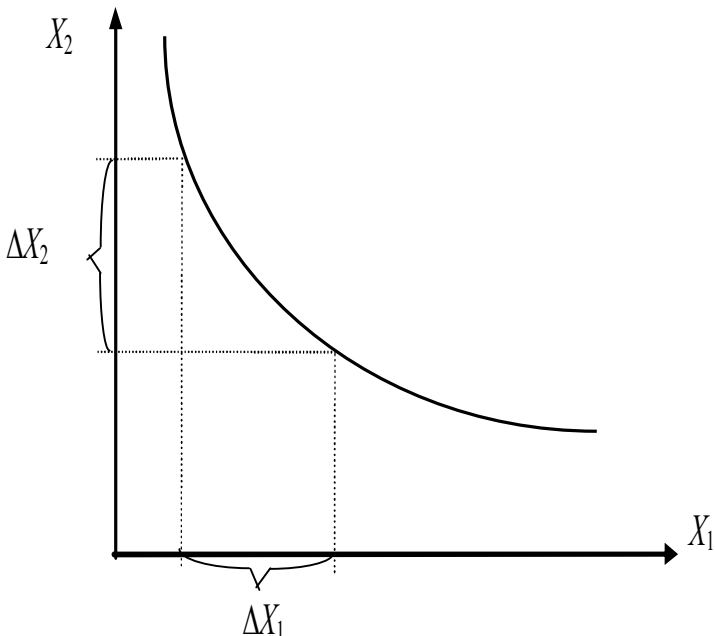
- A) Toliqtirivsh tovarlarga`a bolg`an talaptin`
- B) Sativsh to`siminin`, eger tovar bahag`a baylanish ra`wishte elastik bolsa.
- V) Sativsh to`siminin`, eger tovar bahag`a baylanish ra`wishte noelastik bolsa.
- G) Usi tovarga`a bolg`an talaptin`.
- D) O`z-ara bir-birinin` ornin basivsh tovarlarga`a bolg`an talaptin`.

OQIW – METODİKALIQ MATERIALLAR

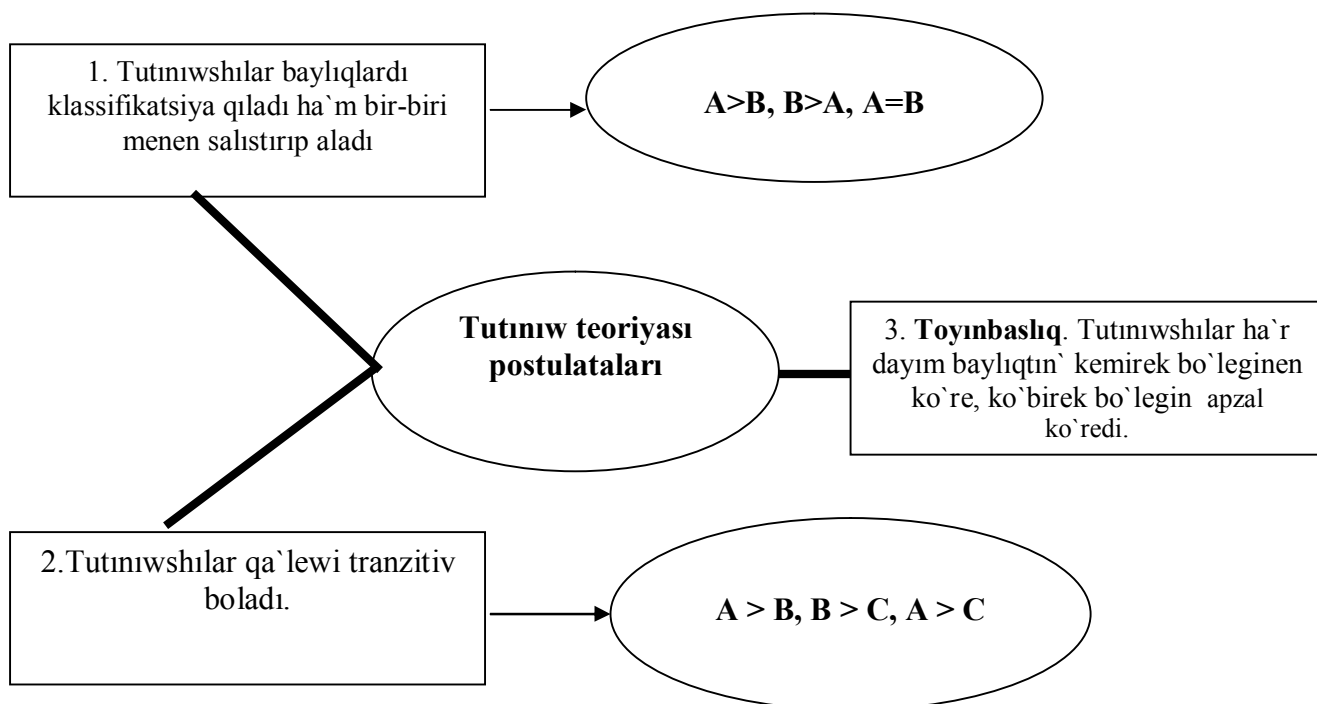
I. OQIW MATERIALLAR

1.1. Temag'a tiyisli ayırım tu'sinikler ha'm olardın' talqılanıwı

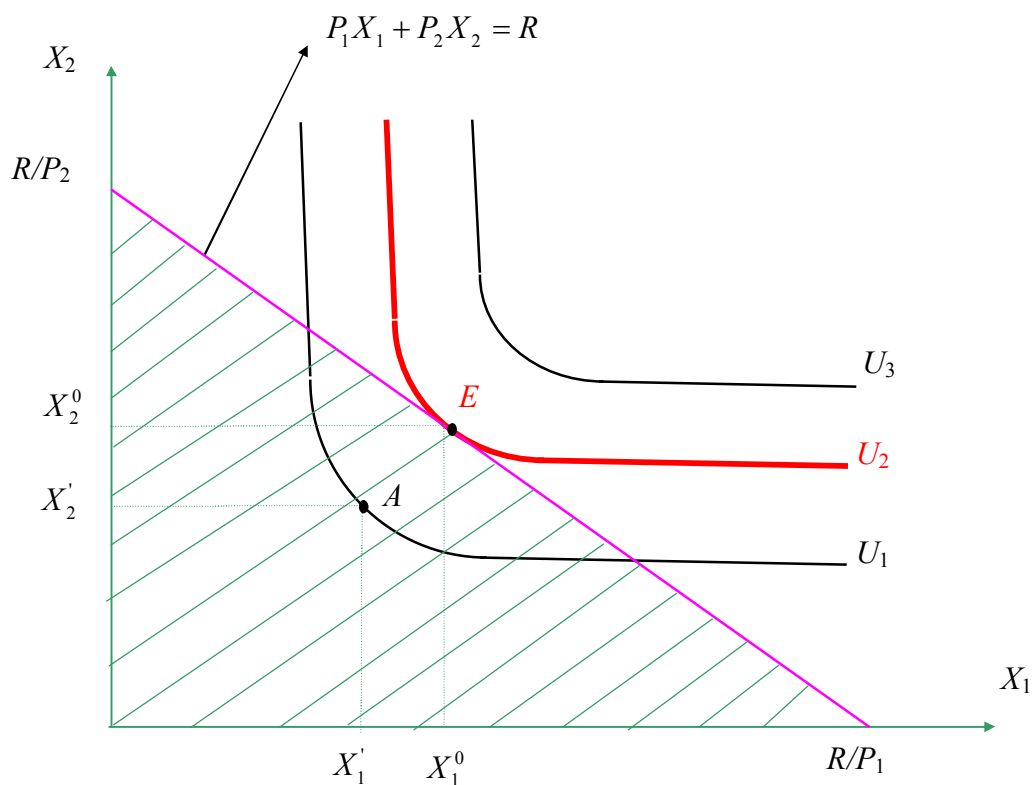
	Tutınıwshı o'z fiziologiyalıq mu'tajlıgın qandırıwg'a ha'reket qıladı. Usı mu'tajlıktı qandırıw da'rejesi yaqı turmıs parawanlıg'ı da'rejesi paydalılıq delinedi. Baylıq paydalılıg'ı – baylıqtın' insan mu'tajlıgın qandıra qandıra alıw mu'mkinshiligi. Shekli paydalılıq (MU) - bul birer baylıqtan qosımsha birlik tutınıw na'tiyjesinde (basqa baylıqlar tutınıwı o'zgermegende) tutınıwshı ta'repinen alınatug'ın qosımsha payda. Biraq, birer baylıqtan ha'r birlik qosımsha tutınıw aldındı isına salıstırg'anda kemirek payda beredi ha'm baylıqtın' bunday qa'siyetine shekli paydalılıqtın' kemeyiw nızamı delinedi.
Tutınıwshı teoriyasında u'yreniliwi lazıw bolg'an ta'rip ha'm kategoriyalar ha'mde olardın' grafiktegi ko'rınisi	Beyparwalıq iymek sızıg'ı - bul tutınıwshı ushın bir tu'rli payda beriwshı baylıqlar kombina-tsiyaların ko'rsetedi. Beyparwalılıq iymek sızıqları kompleksi beyparwalılıq iymek sızıqları kartasın beredi. Beyparwalılıq iymek sızıqları qanshelli on'g'a ha'm joqarıg'a jaylasqan bolsa, og'an tuwrı keletug'ın paydalılıq sonshelli joqarı boladı.

	Baylıqlardın` bir-birinin` ornın basıw zonası dep - bir baylıq penen ekinshi baylıq na`tiyjeli almasıw mu`mkin bolg`an aralıqqa ayıladı.</p> <p>Beyparwalılıq iymek sıızıg`ının` pa`st ta`repke jatıqlıg`ı bir baylıqtın` ekinshi baylıq penen shekli almasıw normasın ko`rsetedi. $MRS_{X_1, X_2} = \frac{-\Delta X_2}{\Delta X_1} \quad MRS_{X_1, X_2} = \frac{MU_{X_1}}{MU_{X_2}} = -\frac{\Delta X_2}{\Delta X_1},$

1.2. Tutınıwshı teoriyasındag`ı postulatalar.

2.2. Tutınıwshı tan`lawı

II. O'QIW TAPSIRMALARI

2.1. Mashqalanin` qoyilw: mashqala ishindegı ma`seleler, juwmaq ha`m qarar qabil qilw.

**Mashqalanin` qoyilwı:** Tutınıwshı mu`ta`jligin maksimal qanaatlandiriw jolları ha`m ten`salmaqlılıq sha`rtin ornatiw.

**Birinshi ma`selenin` ko`rinisi ha`m mo`lsheri:** Tutınıwshı is ha`reketi ha`m psixologiyasınan kelip shıg`ıp, paydalılıq teoriyasın ken` ko`lemde analiz qilw.

Ma`seleni sheshiwge qaratılǵan mashqalalı sorawlar:

- Tutınıwshılar o`z paydalılıǵın maksimal qandırıwları ushın da`ramatların qanday sarıplaydı?
- Da`ramat ha`m tovar bahası tutınıwshılar tan`lawına qanday ta`sir ko`rsetedi?
- Tranzitivlik degende neni tu`sinesizz?
- Beyparwalılıq iymek sıziqları ne ushın hesh qashan kesispeydi?
- Tutınıwshılar qararına qanday faktorlar ta`sir ko`rsetedi?
- Ulıwma paydalılıq qashan maksimum jag`dayına erisedi?
- Ne sebepten bir baylıqtı ekinshi baylıq penen almasırw o`sip barg`an waqıtta almasırw norması kemeyip baradı?

Sheshimi:

Tutınıwshı teoriyasında tutınıwshılar ma`lim diydine, qalewine iye ha`m olar bul qalew ha`m diydilerin qanaatlandırıwda byudjetleri menen shegeralang`an. Bunday jag`dayda olar baylıqlar komplekslerinen maksimal payda keltiretug`ın kompleksti tan`lawg`a ha`reket qıladı. Tutınıwshı teoriyasında tutınıwshının` da`ramatı shegeralang`an; tutınıwshılar ta`repi-nen satıp almatug`ın baylıq bahası onın` mug`darına baylanıslı emes; tutınıwshılar baylıq paydalılıǵın tolıq bileği, tutınıwshı maksimal payda beriwshi baylıqlar kompleksin tan`laydı, dep paraz qılınadı.

Eger tutınıwshı **A** kompleksti **B** g`a salıstırg`anda ko`birek qalese ha`m **B** komplekin **S** kompleksinen ko`re ko`birek qalese, onda ol **A** kompleksin **S** kompleksine salıstırg`anda ko`birek qalagen boladı, yag`nıy

$$A > B; B > S; \rightarrow A > S.$$

Tovardın` bahası, tutınıwshının` da`ramatı onın` qarar qabil qılıwına ta`sir ko`rsetedi.

Paydalılıq funktsiyası arqalı tekg`ana ulıwma paydalılıqtı ko`rsetiw mu`mkin, ba`lki iz – iz baylıqtan qosımsha bir-birlik tutınıw qilw na`tiyjesinde alatug`ın qosımsha o`skен payda mug`darın ko`rsetiwshi, shekli paydanı ha`m anıqlaw mu`mkin. Shekli paydalılıq **nolge** ten` bolg`anda ulıwma paydalılıq maksimal boladı.

Beyparwalılıq sızig`ı koordinata basına salıstırg`anda to`men bolg`anı ushın shekli almasırw norması bir baylıq penen basqa baylıqtı almasırw barg`an sayın kemeyip baradı.

2.2. Tarqatpa materialdın u'lgı nusqası

FSMU texnologiyası

(F) – Pikirin'izdi bayan etin'.

(S) – Pikirin'iz bayanatına birer sebep ko'rsetin'.

(M) – Ko'rsetilgen sebepti tu'sindiriwshi misal keltirin'.

(U) – Pikirin'izdi ulıwmalastırın'.

Usı texnologiya tın'lawshılardı o'z pikirın qorg'awg'a, erkin pikirlew ha'm o'z Pikirin basqalarg'a o'tkiziwge, ashıq halda sa'wbetlesiwge, iylegen bilimlerin analiz qılıwg'a ha'm qay da'rejede iyelegenliklerin bahalawg'a ha'm de tın'lawshılardı sa'wbetlesiw ma'deniyatına u'yretedi.

2.3. Shekli paydalılıqtın kemeyip barıw nızamı turmısqa usınıs etiw mu'mkin be?

F - Pikirin'izdi bayan etin'.

S - Pikirin'iz bayanatına birer sebep ko'rsetin'.

M - Ko'rsetilgen sebepti tu'sindiriwshi misal keltirin'.

U - Pikirin'izdi ulıwmalastırın'.

III. MAG'LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

3.1. «Tutınıwshı tan'lawı teoriyası» lektsiya shınıg'ıwında talabalar xızmetin bahalaw ko'rsetkishleri ha'm kriteriyaları

1,5 – 2 ball - «ayırıqsha»; 1,0 – 1,4 ball - «jaqsı»
0,5 – 0,9 ball - «qanaatlanarlı»; 0 - 0,4 ball - «qanaatlanarsız»

6.2. Seminar – a`n juman shınıg`ıwı boyınsha joba – tapsırma ha`m oqıw- metodikalıq materiallar

Shınıg`ıw rejesi:

- Paydalılıq teoriyasının` tiykarg`ı qag`ıydaları.
- Paydalılıq funktsiyası, ulıwma paydalılıq ha`m shekli paydalılıq.
- Beyparwalılıq sızıg`ı ha`m baylıqlardı shekli almasıw norması.
- Byudjet sızıg`ı ha`m byudjet shegerası.
- Tutınıwshı tan`lawı ma`selesi ha`m onı grafik usılındag`ı sheshimi analizi, tutınıwshı ten`salmaqlılıg`ı.

Shınıg`ıwdın` maqseti: Tutınıwshı tan`lawı teoriyasının` ma`nisi ha`m paydalılıq funktsiyasınan kelip shıg`ıp talaptın` qalıplesiwi tuwrısında ken` ko`lemli bilimlerde rawajlandırıw.

Talabanın` oqıw xızmeti na`tiyjeleri:

- Tutınıwshılar teoriyası ha`m onın` a`hmiyeti tuwrısında pikirler qalıpleseedi;
- Paydalılıq teoriyası arqalı bazarda sheklenetug`ın talap ha`m baha mexanizmi tuwrısında tu`sinikler payda boladı;
- Shekli paydalılıq ha`m paydalılıqtı kemeyiw nızamının` grafik usılındag`ı analizi alıp ibarılıwında tu`sinikler payda boladı;
- Bazar bahasının` qalıplesiwi, talap ha`m usınıs ko`leminin` o`zgeriwi na`tiyjesinde tutınıwshı artıqshalıg`ı ha`m islep shıg`arıwshı artıqshalıg`ın tu`sinip jetiw.
- Beyparwalılıq iymek sızıg`ı a`m kartası haqqında tu`sinikler payda boladı.

O`zbetinshe orınlaw ushın tapsırmalar:

1. Sa`wbetke tayarlanın`, tema boyınsha tapsırmalardı orınlan`.
Esletpe: 1.1, 1.2 -ge qaran`.
2. Munozaraga kiriw qag`ıydası menen tanısp shıg`ın` ha`m munozaraga taslang`an sorawlarğa juwaplar berin`.
Esletpe: 2.1, 2.2., 2.3 - ke qaran`.
3. Bahalaw kriteriyaları menen tanısp shıg`ın`.
Esletpe: 2.4-ke qaran`.

Qadag`alaw tu`ri:

Awız-eki qadag`alaw soraw-juwap ha`m o`zin-o`zi qadag`alaw qılıw.

Maksimal ball: 2

Talabag`a qoyılğ`an ball: _____

Oqıtıwshı

imzosi: _____

OQIW – METODIKALIQ MATERIALLAR

I. OQIW TAPSIRMALAR

1.1. BBB tablitsanı toltırıw ushın usınıslar

1. Tayanış so`zler ha`m tu`sinikler menen tanısıp shıg`ın`.
2. BBB tablitsanı toltırıw ushın tayanış so`zler ha`m tu`siniklerdin` tartip nomerinen paydalanın`.

Bilemen	Biliwdi qa`leymen	Bilip aldım
1	2	3

1.2. Tayanış so`zler ha`m tu`sinikler

1.	Baylıq
2.	Paydalılıq
3.	Paydalılıq funktsiyası
4.	Shekli paydalılıq
5.	Ulıwma paydalılıq
6.	Shekli paydalılıqtın` kemeyiw nızamı
7.	Beyparwalılıq iymek sızıg`ı
8.	Beyparwalılıq iymek sızıqları kartası
9.	Shekli transformatsiya norması
10.	Baylıqlardıń bir-birinin` ornın basıw zonası
11.	Byudjet sızıg`ı
12.	Da`ramat
13.	Tutınıwshının` tan`law tarawı
14.	Byudjet shegerası
15.	Byudjet shegerası ten`lemesi
16.	Tutınıwshı ten`salmaqlılıg`ı
17.	Gossen nızamı
18.	Marjinalizm teoriyası
19.	Baylıqlar ko`lemi

II. MAG`LIWMAT - AXBOROT MATERIALLAR

2.1. Pikir almasıw qatnasıwshılarına esletpe

1. Pikir almasıw qatnasıqların sheshiw emes, ba`lki mashqalar sheshimin birgelikte tabıw metodu bolıp tabıladı.
2. Basqalar da pikir bildiriwlerine imkaniyat jaratıw ushın uzaq so`yleme.
3. Aqıllı pikirlerin` maqsetke jetiw ushın so`zlerin`di ta`rezige sal, oylap, so`n` so`yle, minez – qulqıların`dı qadag`ala.
4. Pikir bildiriwshi ha`m opponent pikirin tuwrı tu`siniwge ha`reket qıl. Onın` pikirin hu`rmet qıl.
5. Tekg`ana munozara teması boyınsha g`ana, anıq pikir bildir.
6. O`z prezentatsiyan`ız benen kimgе dur jag`ınıwg`a yaki kerisinshe qapa qılıwg`a urınba.

2.2. A`njuman qatnasıwshıları ushın belgilengen reglament:

Dokladshı – 5 minutqa

Pikir beriwshi – 3 minutqa

Dokladshılar ta`repien sorawlarg`a juwap beriw – 3 minutqa

Pikir beriwshiler ta`repien sorawlarg`a juwap beriw -3 minutqa

Talqılaw ha`m ca`bet ushin – 3 minutqa

2.3. Semmnar-a`njumanda usınıs etiletug`ın temalar:

Baylıqlar paydalılıg`ı, ulıwma paydalılıq ha`m shekli paydalılıq.
 Shekli paydalılıqtın` kemeyiw nızamı.
 Ulıwma paydalılıqtı maksimallastırıw sha`rti.
 Beyparwalılıq sızıg`ı ha`m shekli almasıw norması.
 Byudjet sızıg`ı ha`m byudjet shegerası.
 Tutınıwshının` otimallıq sha`rti

2.4. Pikir almasıw qatnasıwshılardıń bahalaw kriteriyaları

Bahalaw kriteriyaları (ballda)	Doklad qılıwshılar			
1.Doklad mazmunı (1,0): - aktualılıg`ı; - bayan qılınıwının` tu`sinerlikligi, izshilligi ha`m logikalıq baylanışılıg`ı; - juwmaqtın` anıq qalıplestiriliwi. 2. Paydalanıp atırğ`an mag`lıwmattın` jan`alag`ı (0,5) 3.Prezentatsiyada qollanılğ`an qurallar (0,4) 4. Reglamentke bag`ınıw (0,1)				
Ja`mi:				
	Pikir beriwshiler			
1.Dokladtı jan`alıq penen tolıqtırılğ`anılıg`ına (0,5) 2. Dokladtın` ku`shli ha`m bos ta`replerin anıq ko`rsetkenine (1,5)				
Ja`mi:				
	Dodalawg`a qatnasıwshılar			
1. Sorawlar: - ko`lemi (0,1 ha`r bir soraw ushın); - mazmunı ha`m ma`nisi boyınsha (0,3) 2. Qosımsha kiritkenine (1,0)				
Ja`mi:				

III. O`ZIN - O`ZI QADAG`ALAW USHIN MATERIALLAR

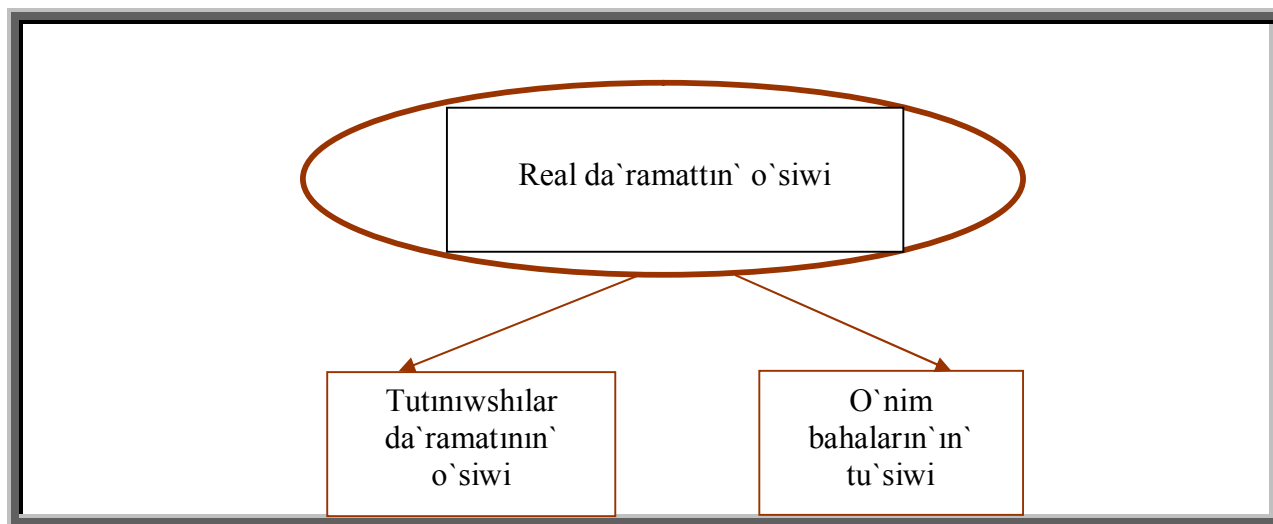
3.1. Qadag`alaw sorawları:

1. Tutınıwshının` tan`lawın bazar sharyatında qaysı faktorlar belgileydi?
2. Shekli paydalılıqtın` mazmunın tu`sindirin`?
3. Shekli paydalılıqtın` kemeyiw nızamın tu`sindirin`?
4. Beyparwalılıq iymek sızıqlarının` ko`rinisi ha`m jaylasıwı ne menen anıqlanadı?
5. Beyparwalılıq iymek sızıqları ne ushın kesispeydi?
6. Tutınıwshının` tan`lawına tovar bahası ha`m tutınıwshı da`ramatı qanday ta`sir qılıwın tu`sindirip berin`?
7. Shekli transformatsiya norması qanday esaplanadı?
8. Byudjet shegerası ha`m tutınıwshının` tan`law tarawı qanday anıqlanadı?
9. Tutınıwshı qalewi tranzitiv degende neni tu`sinesiz?

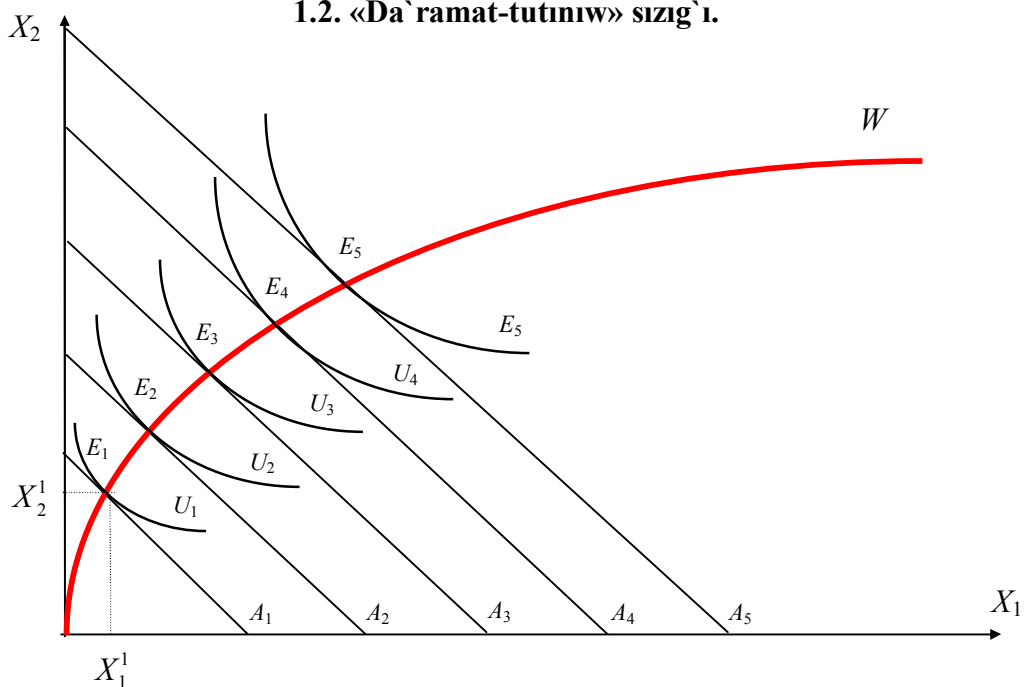
OQIW – METODIKALIQ MATERIALLAR

I. OQIW MATERIALLAR

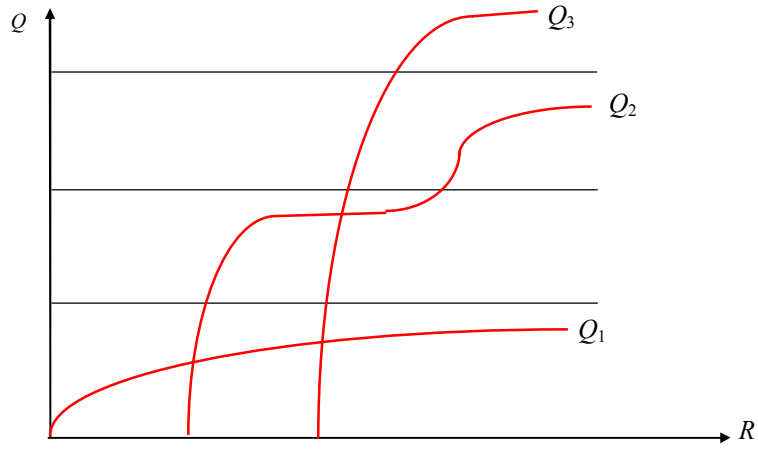
1.1. Real da`ramatnıń o`siwine alıp keletug`ın faktorlar

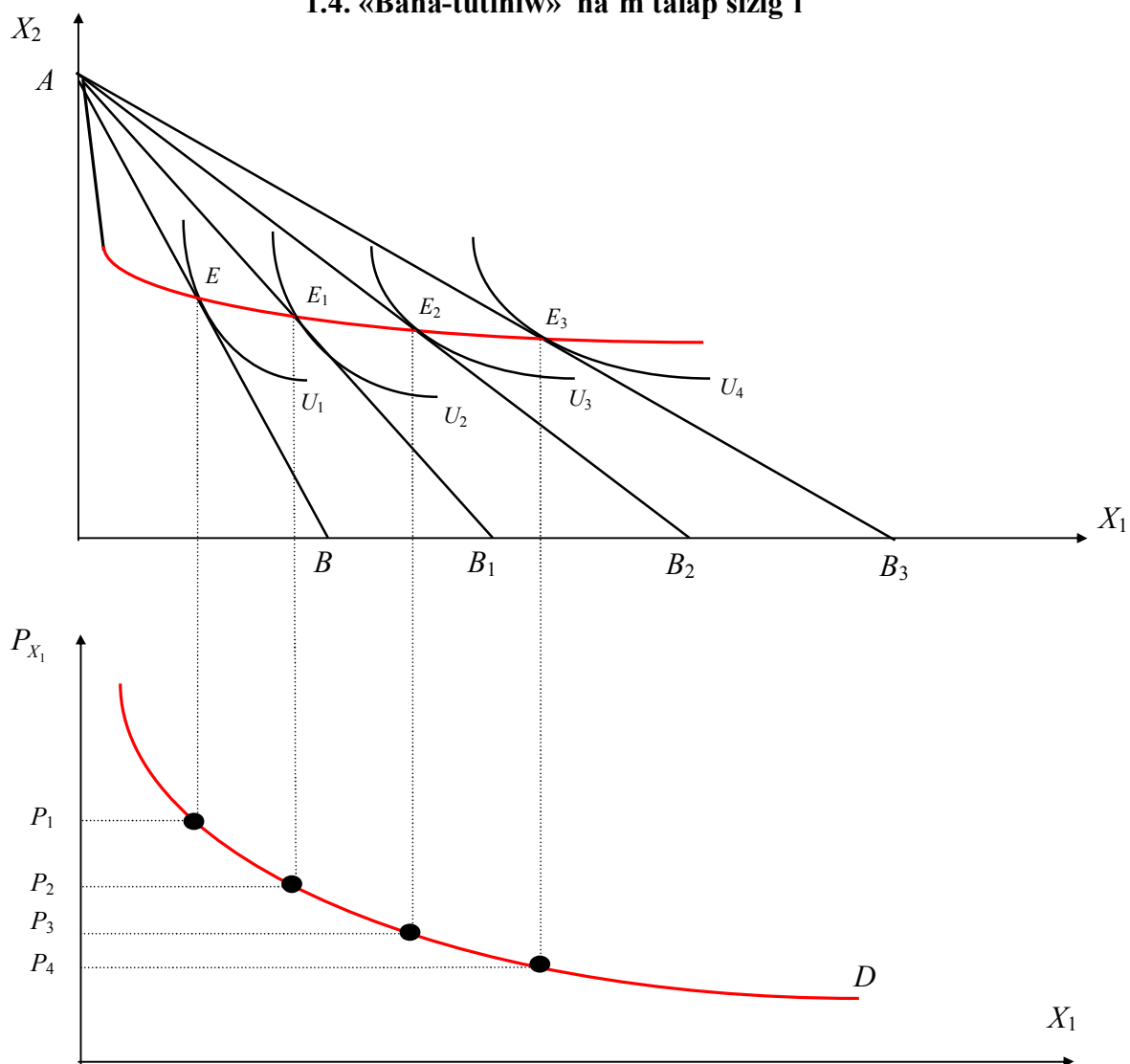
1.2. «Da`ramat-tutınıw» sızig`ı.

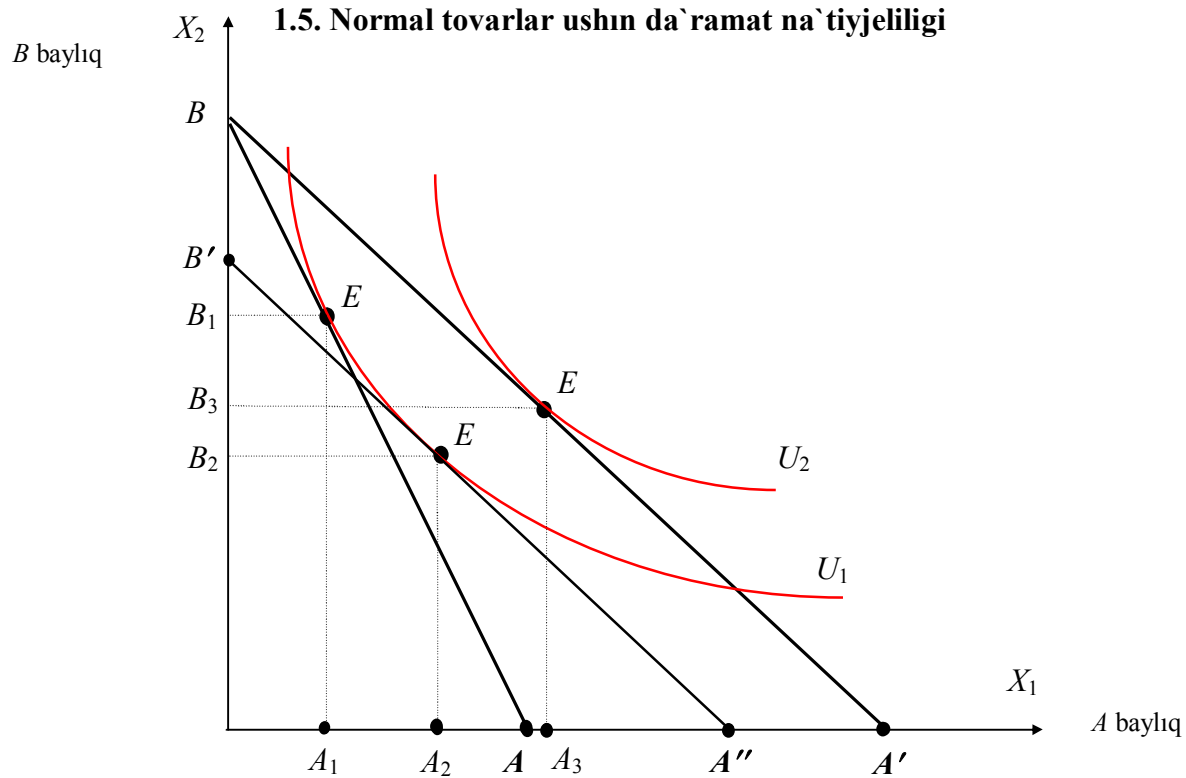
1.3. Engel iymek sızıqları

1.4. «Baha-tutınıw» ha'm talap sızig'ı

1.5. Normal tovarlar ushın da'ramat na'tijeliligi

II. OQIW TAPSIRMALAR

2.1. Test sorawları

Keltirilgen juwaplardan tuwrısın tan`lan`!

1. Normal tovarlarg`a bolg`an “da`ramat-na`tiyjesi” sonı bildiredi:

- A) X o`nimnin` bahası ko`terilgende tutınıwshı usı ha`m basqa o`nimler satıp alıwın pa`seyttiredi.
- B) X o`nimnin` bahasının` pa`seyiwi usı o`nim tutınılıwı ko`leminin` asıwına alıp keledi.
- V) Egerde X o`nimnin` bahası o`zgergende, tutınıwshı o`z satıp alıwın qayta bo`listirgen halda to`mendegi ten`lik ta`miyinleniwi lazım:

$$MU_x (P_x = M_{uy} / P_y = \dots\dots\dots M_{un} / P_n)$$

- G) Barlıq juwaplar durıs.

2. X o`nimnin` bahası tu`skende:

- A) Da`ramat na`tiyjesi tutınıwshının` ko`birek o`nim satıp alıwın xoshemetlendiredi, almasıwıw na`tiyjesi bolsa kerisinshe.
- B) Da`ramat na`tiyjesi ha`m almasıwıw na`tiyjesi aqıbetinde tutınıwshı X o`nimnen ko`birek satıp alınadı.
- V) Da`ramat na`tiyjesi aqıbetinde X o`nimnen kemirek, almasıwıw na`tiyjesi aqıbetinde bolsa ko`birek satıp alınadı.
- G) Da`ramat na`tiyjesi ha`m almasıwıw na`tiyjesi X o`nim tutınıwshının` kemeywine alıp keledi.

3. Eger X o`nimnin` bahası pa`seygende tutınıw ko`lemi de pa`seye:

- A) X normal tovar esaplanadı.
- B) X giffen tovar esaplanadı.
- V) X pa`st kategoriyalı tovar esaplanadı.
- G) Bazarda tu`rli wazıyatlar sebep bolg`an.

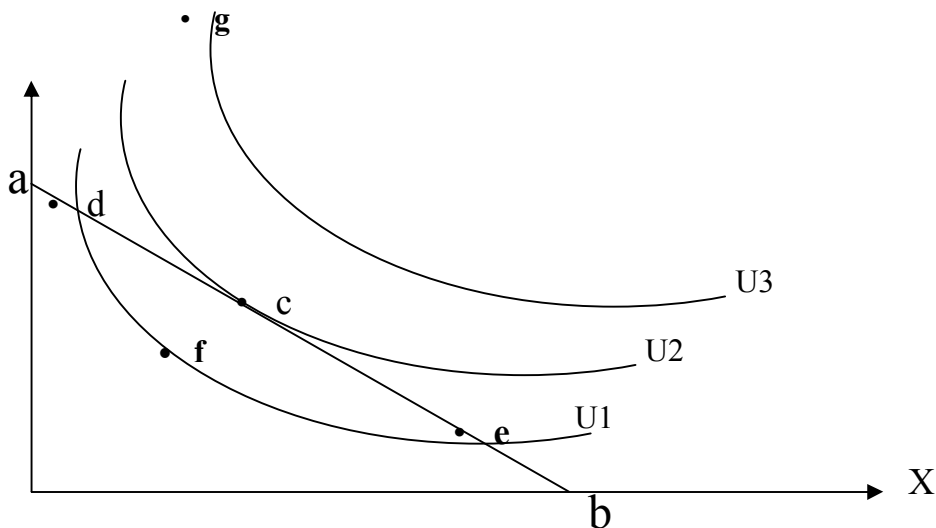
4. Basqa sharayatlar o`zgermes bolg`anda X o`nimnin` izbe-iz shekli paydalılıqtı a`sten pa`seyiwine alıp keledi. X o`nim bunda jag`dayda:

- A) X tovar sıpatsız esaplanadı.
- B) almasıwıw na`tiyjesi da`ramat na`tiyjesinen joqarı.
- V) X tovarg`a bolg`an talap elastikligi joqarı.
- G) orın basar tovar menen X tovardın` kesiksen talap elastikligi logikalıq.

5. Tutınıwshının` da`ramatı o`zgermes bolg`an sharayatta X tovar bahasının` asıwı Y tovar bahası o`zgermegende alıp keledi:

- A) Byudjet sıızıg`ı pa`stke jıljıydı.
- B) Byudjet sıızıg`ı parallel on`g`a ko`shedi.
- V) Byudjet sıızıg`ı ulıwma o`zgermeydi.
- G) X «oqqqa» jo`neltirilgen byudjet sıızıg`ı jıljıydı.

6. To`mende keltirilgen grafikte tutınıwshı ten`salmaqlılıg`ı qaysı tochkada erisiledi?

- A) d, f, e tochkalarda ten`salmaqlılıqqa erisedi.
- B) Byudjet sıızıg`ının` qa`legen tochkasında.
- V) g tochkada
- G) s tochkada.

III. MAG`LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

3.1. «Tutınıwshı tan`lawı teoriyası» lektsiya shınıg`ıwında talabalar xızmetin bahalaw ko`rsetkishleri ha`m kriteriyaları

1,5 – 2 ball	- «ayırıqsha»;	1,0 – 1,4 ball	- «jaqsı»
0,5 – 0,9 ball	- «qanaatlanarli»;	0 – 0,4 ball	- «qanaatlanarsız»

7.2. Bilimlerde shuqirlastırıw ha'm bekkemlewge tiykarlang'an seminar shınıǵ'ı boyınsha joba – tapsırma ha'm oqıw- metodikalıq materiallar

Shınıǵ'ıwdın jobası:

- Paydalılıq teoriyasının tiykarǵı qag'ıydaları.
- Paydalılıq funktsiyası, ulıwma paydalılıq ha'm shekli paydalılıq.
- Beyparwalılıq sızıǵ'ı ha'm baylıqlardı shekli almasıw norması.
- Byudjet sızıǵ'ı ha'm byudjet shegerası.

Tutınıwshı tan'lawı ma'sele si ha'm onı grafik usılındag'ı sheshimi analizi, tutınıwshı ten'salmaqlılıǵ'ı.

Shınıǵ'ıwdın maqseti: Tutınıwshı tan'lawı tuwrısındag'ı teoriyalıq bilimlerin bekkemlew ha'm teren'lestiriw.

Talabanın oqıw xızmeti na'tiyjeleri:

- A'meliy misallardı teoriyalıq alıng'an bilimler menen bekkemlewdi u'yrenedi;
- Da'ramat o'skende tutınıwshılar talapların o'zgeriwi haqqında anıq tu'sinikler payda boladı;
- Turmıs da'rejesinin ko'teriliwine qanday faktorlar ta'sir ko'rsetiwi mu'mkinligin an'laydı;
- Engel sızıqlarının grafiktegi jaylasıwı tiykarında tutınıw quramının tu'rli she boliwın tu'sinip jetedi;
- Real da'ramatn o'siwi ha'm talap o'zgeriwini qansha bo'limi bahanın pa'seyiwine baylanıslıǵ'ın ta'mleydi;
- Bazar sharayatında da'ramat na'tiyjesi ha'm almasıw na'tiyjesinin ajratılıw tovarlarg'a baha belgilew nızamlıqların jaqsıraq tu'siniwge jo'neltiredi;
- Normal tovarlar, pa'st kategoriyalı tovarlar ha'm joqarı sıpatlı tovarlarg'a bolg'an talaptı tutınıwshı da'ramatının o'zgeriwi arqalı analiz qılıw;
- Oqıw tapsırmasının mazmunın ha'm onı sheshimin tabıw protsesslerin tu'sindiredi;
- Oqıw tapsırmasın erkin ra'wishte orınlaydı ha'm ulıwmalıq na'tiyjelerin payda qıladı.

O'zbetinshe u'yreniw ushın tapsırmalar:

1. Gruppalarda islew qag'ıydası menen tanısıp shıǵ'm'.
Esletpe: 2.1-ge qaran'.
2. Oqıw tapsırmaların orınlawg'a tayarlanın'.
Esletpe: 1.1- ge qaran'.
3. Tema boyınsha sa'wbet ha'm gu'rrin'lesiw, pikir almasıwg'a tayarlanın'.

Qadag'alaw tu'ri:

Awız-eki qadag'alaw soraw-juwap ha'm o'zin-o'zi qadag'alaw qılıw.

Maksimal ball: 2

Talabag'a qoyılg'an
Ball: _____

Oqıtıwshı

imzasi: _____

OQIW - METODIKALIQ MATERIALLAR

I. OQIW TAPSIRMALAR

1.1. İNDİVİDUAL HA`M GRUPPALARDA İSLEW UShIN TAPSIRMALAR 1 - GRUPPA

1. Da`ramat ha`m almasıw na`tiyjelerin tutınıwshının` turmıs da`rejesine ta`sirin tu`sindirip berin`.
2. Baylıqlar bahası tu`skende byudjet sızıg`ın jılıtıw za`ru`r me ? Ne ushın?
Usı soraw tiykarında FSMU tablitsanı toltırın`.

FSMU tablitsası

Baylıqlar bahası tu`skende byudjet sızıg`ın jılıtıw za`ru`r me?

F (Pikirin`izdi bayan etin`).
S (Pikirin`iz bayanına bir sebep ko`rsetin`).
M (Ko`rsetilgen sebepke tu`sindiriwshi mısıl keltirin`).
U (Pikirin`izdi ulıwmalastırın`).

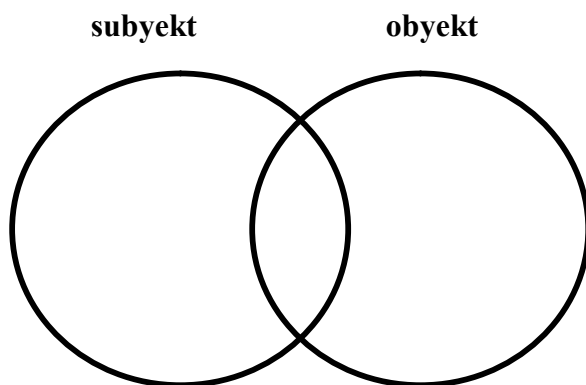
2 - GRUPPA

1. Tutınıwshının` individual tan`lawına ta`sir ko`rsetetug`ın ob`ektiv ha`m sub`ektiv sebepler qaysılar?

To`mendegi tablitsanı toltırın`:

Subektiv sebeplerin keltirin`	Obektiv sebeplerin ayıp berin`

2. Real da`ramattın` o`siwine alıp keletug`ın faktorlar neler?
3. Baha o`zgeriwiniń talap qılıng`an tovar ha`m xızmetler mug`darına ta`sirin neshe bo`limge ajıratıw mu`mkin?
Venna diagrammasın toltırın`.
Jumısın ızdı tu`sindirin` ha`m ayıp berin`.

Venna diagramması – ulıwma belgilerge iye bolg'an 2 - 3 ta'replerin salıstırıw ushın qollanıladı, izshil oy - pikir qılıw, salıstırıw, qarama-qarsı koyıw ha'm salıstırıw qa'niygeligin rawajlandıradı; negizinen lektsiya shınıg'ıwının juwmaqlaw basqışında toltırıladı

Venna diagrammasının toltırıw qag'ıydası menen tanısadı. Individual juplıqta Venna diagrammasının islep shıg'adı, don'geleklerdin' kesispegen ta'replerin toltıradı (x).

Juplıqlar payda qılıp, o'z diagrammaların salıstıradı ha'm toltıradı

Don'gelekler kesisken jayın ha'dise yaki predmettin', 2-3 don'gelektin' uqsaslıq ta'repleri, ha'r ekewine (yaki u'shewine) tiyisli bolg'an ulıwmalıq qa'siyetleri ko'rsetilip, toltırıladı

3 - GRUPPA

1. Da'ramat ha'm almasıw na'tiyjesi mug'darın ko'rsetin'. Bahalar ha'm tutınıwshılardıń da'ramatı o'zgergende byudjet sızig'ının jılıwı yaki jılıumaslıq sha'rtin keltirin'. Usı soraw ju'zesinen to'mendegi T-sxema tablitsanı toltırın'

T-sxema

Personaldı basqarıw usılları

O'zgeriwler	Byudjet sızig'ı on'g'a jılıydı	Byudjet sızig'ı shepke jılıydı
Tovarlar bahası pa'seygende.		
Tovarlar bahası ko'terilgende		
Tutınıwshının' da'ramatı asqanda		

2. Real da'ramattın' o'siwi degende nenii tu'sinesiz?

3. Uliwma na`tiyje qanday anıqlanadı?

“Baha - tutınıw” sıızıg`ı qanday qılıp talap sıızıg`ın beriwin aytıp berin`
Pikirin`izdi sxema negizinde tu`sindirin`.

II. MAG`LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

2.1. Gruppalarda islew qag`ıydası

- Ha`r bir adam o`z gruppasıdag`ı talabanın` pikirin`ıqat penen esitiwi ha`m onı bo`lmesligi lazım;
- Ha`r bir adam o`zi o`zbetinshe berilgen tapsırmag`a juwapkershilik penen jaqınlasıwı kerek;
- Bir-birlerin`izge kerekli waqıtta ja`rdem qolın`ızdı sozın`;
- Sorap bilgen alım, arlanıp soramag`an o`zine zalım printsipine a`mel qılın`;
- Basqalarg`a u`yretiw arqalı o`zimiz u`yrenemiz;
- Gruppalar xızmetinin` na`tiyjelerin bahalawda ha`mme qatnasıwı sha`rt.

Esten shıg`arman`:

Gruppanın` alg`an bahası bul sizin` bahan`ız! Kemege tu`sekkennin` janı bir!

2.2. Gruppa jumısların bahalaw tablitsası

Gruppalar	Juwaptn` tolıqlılıg`ı, anıqlılıg`ı, tu`sinerligi (1,0)	Ko`rgizbe lıligi (0,5)	Gruppa qatnasıwshıları nın` aktivligi (0,5)	Ballardıń ulıwma ko`lemi	Bahası
1.					
2.					
3.					

Ha`r bir guruppa ekinshi gruppa prezentatsiyam bahalpaw kriteriyaların balların qosıw arqalı bahalaydı. Gruppa alg`an baha ha`r bir gruppa qatnasıwshısının` bahası esaplanadı:

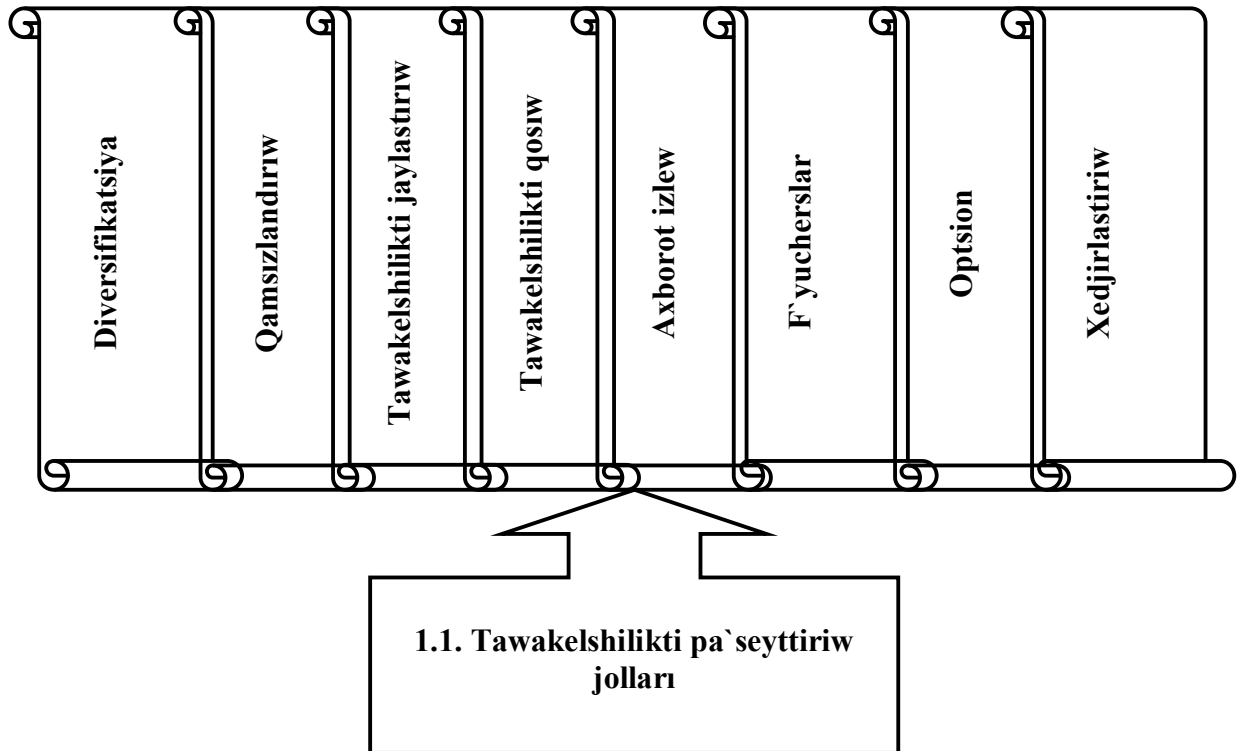
1,5 – 2,0 ball - «ayırıqsha»; 1,0 – 1,4 ball - «jaqsı»
0,5 - 0,9 ball - «qanaatlanarlı»; 0 - 0,4 ball - «qanaatlanarsız».

III. O`Z - O`ZIN QADAG`ALAW USHIN MATERIALLAR

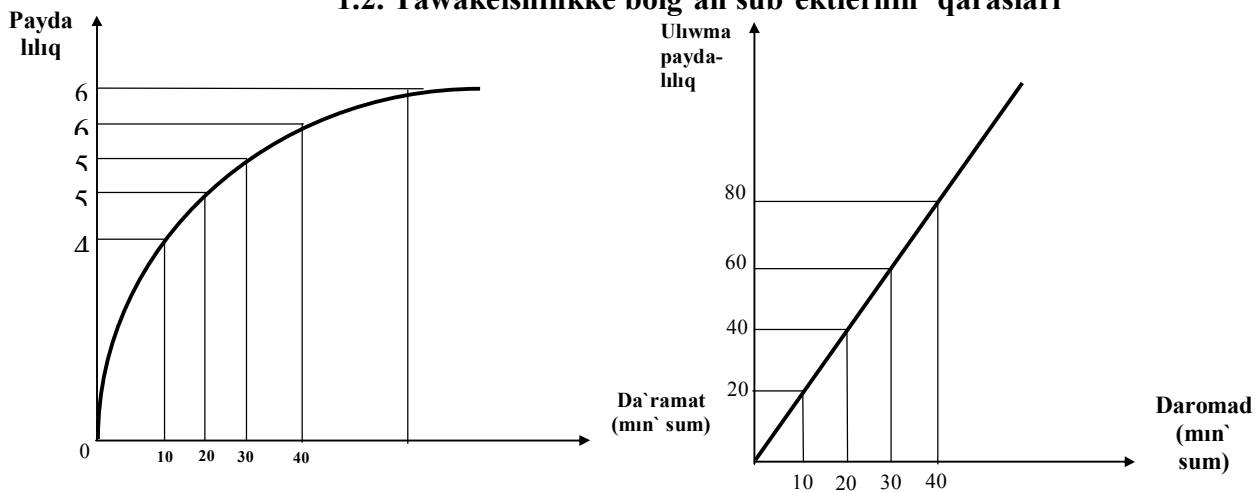
3.1. Bilimlerde jedellestiriw ushin sorawlar

1. Da`ramat na`tiyjesi logikalıq bolıwı mu`mkinbe?
2. Tovarlar bahası ha`m shekli paydalılıq tuwrı proporsional ekenligin tiykarlan`.
3. Almastırıw na`tiyjesi qanday esaplanadı?
4. Da`ramat na`tiyjesi qanday esaplanadı?
5. Giffen paradoksin tu`sindirin`.

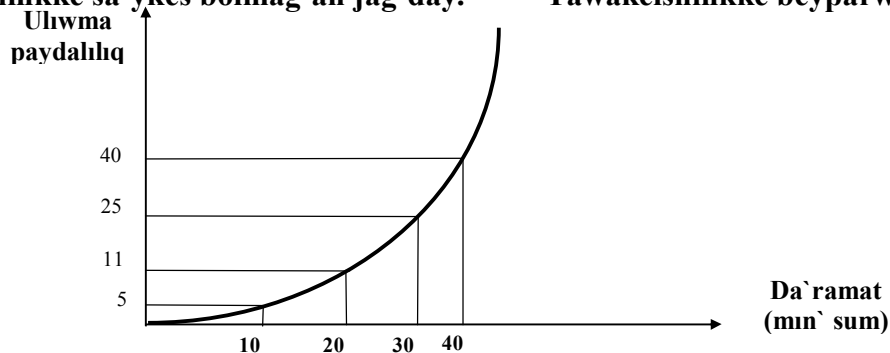
OQIW - METODIKALIQ MATERIALLAR
I. OQIW MATERIALLAR

1.2. Tawakelshilikke bolg'an sub'ektlernin' qaraslari

Tawakelshilikke sa'ykes bolmag'an jag'day.

Tawakelshilikke beyparwalıq

Tawakelshilikke sa'ykesilik.

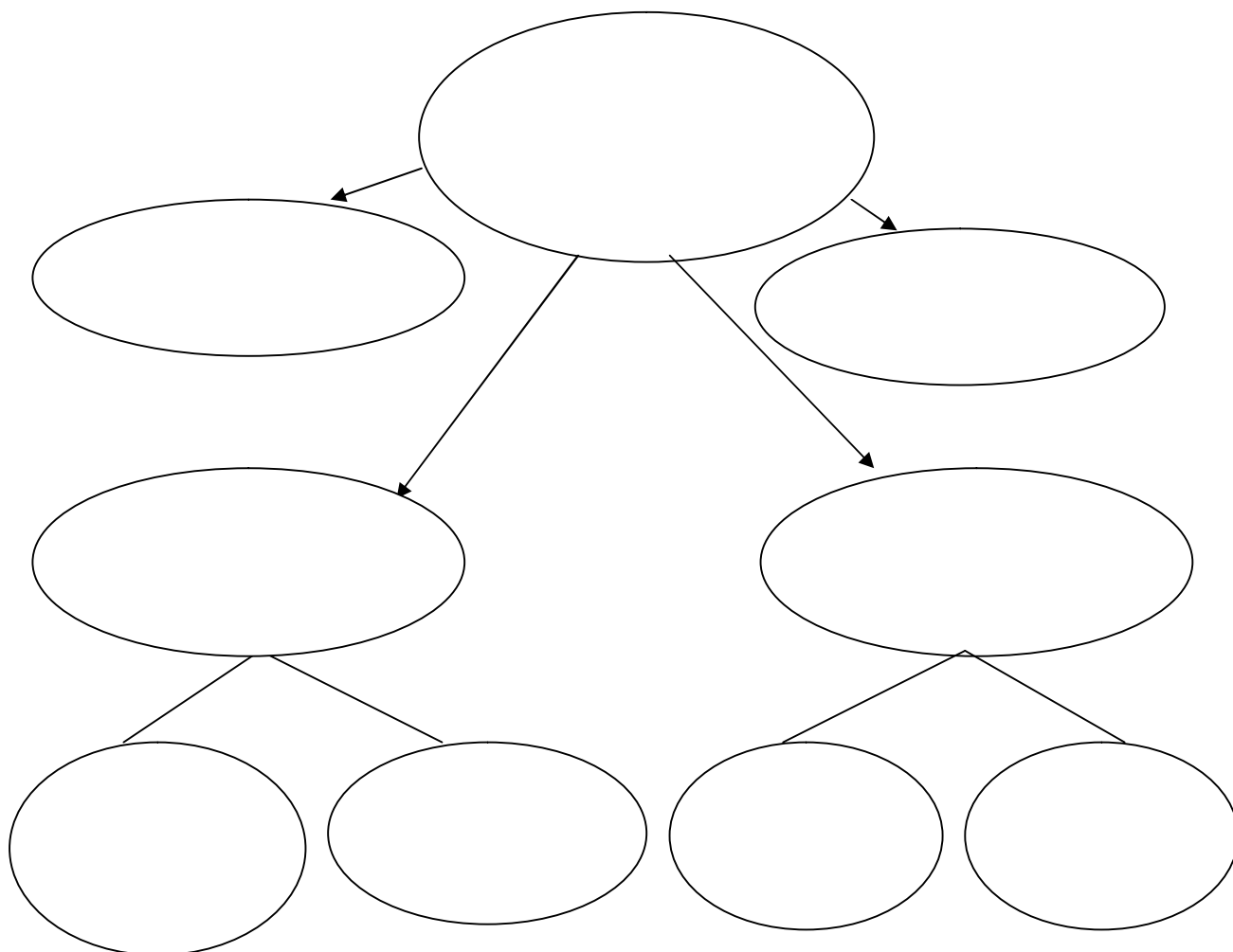
II. MAG'LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

2.1. Ka'rxana qa'niygesi (ekspert) ushin mo'lsheirlengen sorawlar:

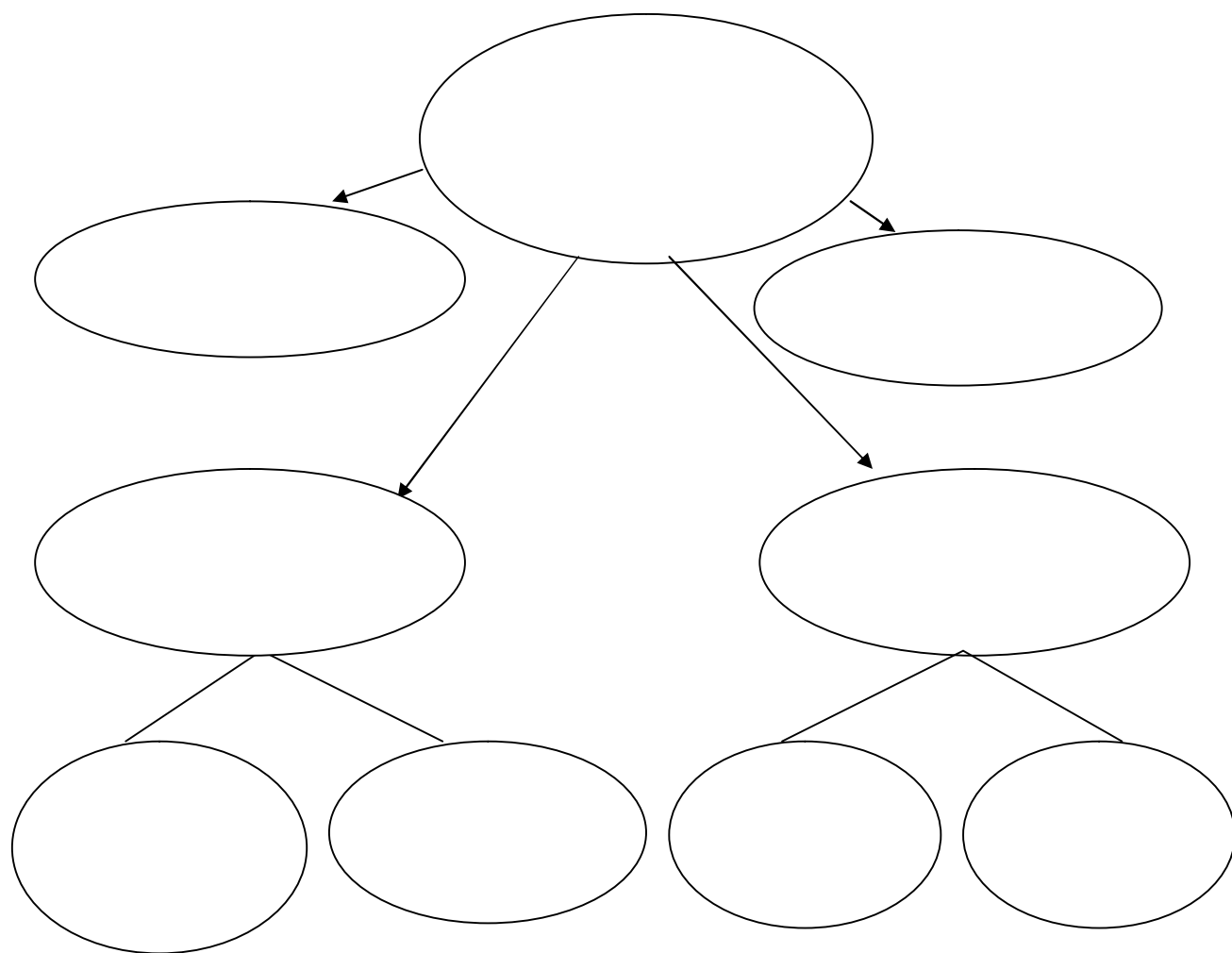
1. Tawakelshilikke sa'ykes, tawakelshilikke pariqsız qaraytug'm ha'm tawakelshilikke barmaytug'm shaxslardın' ha'reketin tu'sindirip berin'.
2. Siz tawakelshilikni pa'seytiriwdin' negizinen qanday usılın qollaysız?
3. Sizin' firman'ız qa'msızlandırıw xızmetlerinin' qanday tu'rinen paydalanadı?
4. Ma'nawiy tawakelshilik degande neni tusinesiz?
5. Alıp satarlıq ha'm onın' ekonomikadag'ı ornı haqqında pikirin'iz.
6. Ob'ektiv ha'm sub'ektiv mu'mkinshilikler ha'm olar ortasındag'ı pariq.
7. Bazardag'ı asimmetrikalıq axborotlar degende neni tu'sinesiz?
8. Jumısshıladı jumısqa qabıl etip atırg'anın'ızda olardı nelerge tayar ekenligin qanday signallar arqalı tekserip ko'resiz?

OQIW - METODIKALIQ MATERIALLAR
I. OQIW TAPSIRMALAR

1.1. Klaster du'ziw

1.1. Klaster du`ziw

II. MAG'LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

2.1

«Ku'tiw g'amqori»

Oqıtıwshı lektsiya baslang'anıwdan aldın talabalarg'a tema boyınsha jazdırg'an tiykarg'ı tu'sinik ha'm so'zlerge ulıwma tu'sinik berıwdı ha'm olardıń lektsiya protsessinde qollanıw-ının u'lgı izbe-izligin anıqlawdı usınıs qıladı.

Oqıtıwshı lektsiya juwmag'ında talabalarg'a tiykarg'ı tu'sinik ha'm so'zlerge qaytıwdı, ha'mde onı tup na'tiyjeler menen salıstırıwdı usınıs qıladı.

2.2.

«Ku'shler analizi» grafigi

Qolaysızlıq, qıyınshılıqlar ha'm usıllar ajratılğ'an haldag'ı analizdin a'piwayılastırılğ'an ha'm grafik ko'rinisi o'zger tilgen variantı.

Sistemalı tartısıw qılıw, salıstırıw, analiz ha'm sintezdi a'melge asırıw ko'nlikpelerin rawajlandırıw

Grafikti du'ziw qag'ıydaları menen tanısıladı.

Jeke (juplıqta) grafik sızıladı ha'm ol toltırıladı.

Mini-gruppalarg'a birlestiriledi, ten'lestiriledi, toltırıladı, o'zger tiriledi. Ulıwma grafikke ja'mlenedi ha'm o'z diagrammaların toltıradı.

Jumıs na'tiyjesi prezentatsiyası.

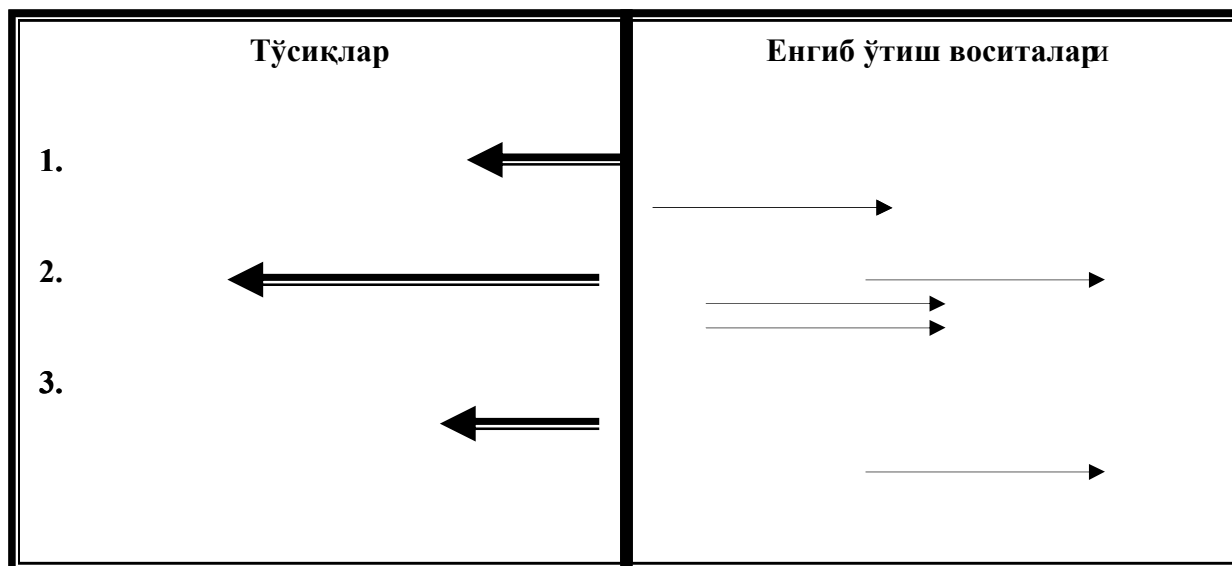
2.3. “Ku`shler analizi” grafigin jaziw qag`ıydası

Koordinat nurı sıızladı, shepke strelka (ku`shler) menen xojalıq ju`ritiwshi sub`ektlerdin` rawajlanıwı yaqi belgili bir biznes proektin a`melge asırıwg`a kesent beriwshi tosiqlar jaylastırıladı. usı strelkalar u`lkenligi ta`repinen ol yaqi bul mashqalag`a ta`siri ha`mde anıqlılıg`ına (jiddiyligiga)sa`kes keliwi lazım boladı.

Keyin ala qarama-qarsı ta`repke usı ku`shlerdi jen`ip o`tiw quralları strelka ko`rinisinde ko`rsetiledi. Olar sanı grafiktin` on` ta`repinen na`tiyje shıg`ara alatug`ın da`rejede bolıwı lazım.

Ulıwma alg`anda, bul kestede anıqlastırıwdı ha`m bularg`a ajratıwdı talap etetug`ın ku`shlerdi salıstırmalı bahalaw esaplanadı.

2.4. “Ku`shler analizili” grafigi

2.5. «Firma ha`m olardın` sırtqı ekonomikalıq tiykarları» lektsiya shınıg`ıwında talabalar xızmetin bahalaw ko`rsetkishleri ha`m kriteriyaları

1,5 – 2,0 ball - «ayırıqsha»;	1,0 – 1,4 ball - «jaqsı»
0,5 – 0,9 ball - «qanaatlanarli»;	0 - 0,4 ball - «qanaatlanarsız»

I. OQIW TAPSIRMALAR

II.

1.1. Lektsiya - a`njumanda usınıs etiletug`ın temalar:

- «İslep shıg`arıw faktorları» tu`sinigi ha`m onın` tu`rleri.
- İslep shıg`arıw funktsiyasının` su`wretleniwi ha`m onın` jeke jag`dayı.
- Faktorlar o`n`imdarlıg`ının` kemeyiya nızamının` mazmunı.
- Firmanın` ulıwma qa`rejetleri sheklengende maksimal o`nim islep shıg`arıw ko`leminin` anıqlanıwı.

II. MAG'LIWMATLI – AXBOROT MATERIALLAR

2.1. Taliqlawg'a qa`tnasshıwshılardıń bahalaw kriteriyaları

Bahalaw kriteriyaları (ballda)	Doklad qılıwshılar			
1. Doklad mazmunı (1,0): - aktuallıg`ı; - bayan qılınıwının` tu`sinerligi, izshiligi ha`m lo- gikalıq baylanısqańlıg`ı; - juwmaqtın` anıq qa`liplestiriliwi. 2. Paydalanıp atırǵan mag`lıwmattın` jan`alığı (0,5) 3. Prezentatsiyada qollanılǵan qurallar (0,4) 4. Reglamentke boysınıw (0,1)				
Ja`mi:				
Pikir beriwshiler 1. Dokladtı jan`alıq penen toltırılǵanlıg`ına (0,5) 2. Dokladtın` ku`shli ha`m a`ziz ta`replerin anıq ko`rsetkenine (1,5)				
Ja`mi:				
Dodalawda qatnasıwshıları 1. Sorawlar: - ko`lemi (0,1 ha`r bir soraw ushın); - mazmunı ha`m ma`nisi boyınsha (0,3) 2. Qosımsha kiritilgenine (1,0)				
Ja`mi:				

2.2. A`njuman qa`tnasıwshıları ushın belgilengen:

Dokladshı – 5 minut

Pikir beriwshi – 3 minut

Dokladshılar ta`repinen sorawlarg`a juwap beriw – 3 minut

Pikir beriwshiler ta`repinen sorawlarg`a juwap beriw - 3 minut

Talqılaw ha`m pikir almasıw ushın – 3 minut

2.3. Esletpe

Pikir almasıw qatnasıwshısına esletpe

1. Pikir almasıw qatnasıqlardı sheshiw emes, ba`lki mashqalalardı sheshimin birgelikte tabıw metodı bolıp esaplanadı.
2. Basqalar da pikir bildiriwlerine imkaniyat jaratıw ushın uzaq so`yleme.
3. Pikirlerin` maqsetke jo`neliwi ushın ha`r bir so`zdi oylap soyle, minez-qulqların`dı jılawlawg`a ha`reket qıl.
4. Pikir beriwshi ha`m opponent pikirın tuwrı tu`siniwge ha`reket qıl ha`m olarg`a qa`rata hu`rmet ko`rsetiw nazeri menen qatnasta bol.
5. Tekg`ana pikir almasıw teması boyınsha g`ana, anıq pikir bildir.
6. O`z prezentatsıyan` menen kimne dur jag`ıwg`a yaki kerisinshe qapa qılıwg`a urınba.

III. O`Z - O`ZIN QADAG`ALAW USHIN MATERIALLAR

3.1. Qadag`alaw sorawları:

1. Islep shıg`arıw faktorlarına neler kiredi?
2. İzokvantalar ja`rdeminde nelerdi analiz qılıw mu`mkin?
3. Quramı belgilengen faktorlar ushın izokvanta qanday ko`rinske iye?
4. Shekli texnologiyalıq almasıw normasinan qaysı jag`daylarda paydalanıw mu`mkin?
5. İzokostalar neni su`wretleydi?
6. Firmanın` ulıwma qarejetleri sheklengende maksimal o`nim islep shıg`arıw ma`selesinin` qoyılıwı ha`m onın` sheshiliwi qanday?

3.2. BBB tablitsasın toltırıw ushın usınıslar

1. Tayanış so`zler ha`m tu`sinikler menen tanısıp shıg`m`.
2. BBB tablitsanı toltırıw ushın tayanış so`zler ha`m tu`siniklerdin` ta`rtip nomerinen paydalanın`.

Bilemen	Biliwdi qaleymen	Bilip aldım
1	2	3

Tayanış so`zler ha`m tu`sinikler

1.	İslep shıg`arıw	15.	İslep shıg`arıw faktorların bir biri menen almasıırıw
2.	İslep shıg`arıw faktorları	16.	İslep shıg`arıwshı ten`salmaqlılıg`ı
3.	Kapital	17.	İzokosta
4.	Miyet	18.	Faktorlar kombinatsiyası
5.	Materiallar	19.	İslep shıg`arıwshının` ten`salmaqlı tochkası
6.	İslep shıg`arıw funktsiyası	20.	Kapitaldın` bahası
7.	Fond penen qurallang`anlıq	21.	Jumıs ku`shinin` bahası bahosi
8.	İzokvantalar	22.	Miyet sarıp (shıg`ını)
9.	Faktorlar shıg`ını	23.	Kapital sarıp (shıg`ını)
10.	İzokvantalar kartası	24.	Ulıwma qarejet
11.	Ulıwma o`nim	25.	İzokostalardın` jaylasıwı
12.	Ortasha o`nim	26.	İzokosta ten`lemesi
13.	Shekli o`nim	27.	İslep shıg`arıw iymek sızıqları
14.	Faktor o`nimdarlıg`ının` kemeyiw nızamı	28.	Shekli texnologiyalıq almasıırıw norması

10.2. Bilimlerde terin'lestiriw ha'm bekkemlewge tiykarlang'an seminar shınıg'ıwı boyınsha joba – tapsırma ha'm oqıw - metodikalıq materiallar

Seminar jobası:

- İlepi shıg'arıw faktorları.
- İlepi shıg'arıw funktsiyaları ha'm olardan paydalanıw.
- İzokvanta ha'm ilepi shıg'arıw faktorların shekli texnologiyalıq almasıw norması.
- İzokosta ha'm ilepi shıg'arıw qa'rejetlerin minimalastırıwshı faktorlar shıg'ının anıqlaw.

Shınıg'ıwdın maqseti: İlepi shıg'arıw teoriyası haqqındag'ı bililerin bekkemlew ha'm terin'lestiriw.

Talabanın oqıw xızmeti na'tiyjeleri:

- A'meliy mısallardı teoriyalıq alıng'an bilimler menen bekkemlewdi u'yrenedi;
- İlepi shıg'arıw faktoları tuwrısında ulıwma tu'sinik payda boladı;
- İzokvanta tuwrısında teoriyalıq bilimlerde a'meliy mısallar menen bekkemleydi;
- Analitikalıq formulalar arqalı shekli o'nimdi esaplawjı ha'm onın mazmunie an'lap jetedi;
- Grafik arqalı faktor o'nimdarlıg'ının kemeyiw nızamie ku'zetedi ha'm sebebin an'lap jetedi;
- Shekli texnologiyalıq almasıw norması haqqında tu'sinikler payda boladı;
- Oqıw tapsırmasının mazmunın ha'm onın sheshimin tabıw protsessin tu'sindiredi.
- İlepi shıg'arıwshı ten'salmaqlılıg'ın ta'miyinleytug'ın sha'rtlerdi bilip aladı ha'm mısallar menen bekkemleydi;

Oqıw tapsırmasın o'zbetinshe orınladı ha'm ulıwma na'tiyjelerin payda qıladı.

O'zbetinshe u'yreniw ushın tapsırmalar:

1. Sa'wbetke tayarlanın', sorawlarg'a juwap berin'.
2. Oqıw tapsırmaların orınlawg'a tayarlanın'.
Esletpe: 1.1 -ge qaran'.
3. Oqıw hu'jjetler menen tanısıp shıg'ın'.
Esletpe: 1.1-ge qaran'.
4. Shıg'arma jazıwg'a tayarlıq ko'rin'.
Esletpe: 3.1-ge qaran'.

Qadag'alaw tu'ri:

Awız-eki qadag'alaw soraw-juwap ha'm o'zin-o'zi qadag'alaw qılıw.

Maksimal ball: 2

Talabag'a
qoyılğan ball: _____

Oqıtıwshı

imzasi: _____

OQIW - METODİKALIQ MATERIALLAR

I. OQIW TAPSIRMALAR

1.1. Gruppalarda islew ushın tapsırmalar

Ekspert qag`azı №1

«İslep shıg`arıw faktorları ha`m onın` tu`rleri»

İslep shıg`arıw funktsiyası.

Kapital ha`m miynet faktori.

Bir qıylı ko`lemdegi islep shıg`arıwdı ta`miyinleytug`ın islep shıg`arıw faktorları shıg`ını (sarpı) kombinatsiyasın su`wretlewshi sızıq (İzokvanta).

Ekspert qag`azı №2

“Ma`lim bir waqıt aralıg`ında islep shıg`arılğ`an ulıwma o`nim”

Ulıwma, ortasha ha`m shekli o`nimlerdi esaplaw.

İzokvantalar kartası.

Qosımsha bir birlik miynet shıg`ını esabınan islep shıg`arılğ`an o`nim mug`darı.

Ekspert qag`azı №3

“Faktor o`nimdarlıg`ının` kemeyiw nızamı”

Qısqa mu`ddetli aralıqta faktor o`nimdarlıg`ının` kemeyiwi.

Shekli o`nimnin` kemeyiwi.

İslep shıg`arıw protsessinde bir faktor menen ekinshi faktordı almasırw.

Ekspert qag`azı №4

“İslep shıg`arıwshı ten`salmaqlılıg`ı”

İslep shıg`arıw qarejetlerin su`wretleyshi sızıq.

Resurslar bahasının` o`zgeriwi na`tiyjesinde izokosta sızıg`ının` jıljıwı.

İslep shıg`arwshı ten`salmaqlılıg`ın ta`miyinleytug`ın sha`rtler.

II. MAG`LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

«İslep shıg`arıw teoriiyası» lektsiya shınıg`ıwında talabalar xızmetin bahalaw ko`rsetkishleri ha`m kriteriyaları

1,5 – 2 ball - «ayırıqsha»; 1,0 – 1,4 ball - «jaqsı»

0,5 – 0,9 ball - «qanaatlanarlı»; 0 - 0,4 ball - «qanaatlanarsız»

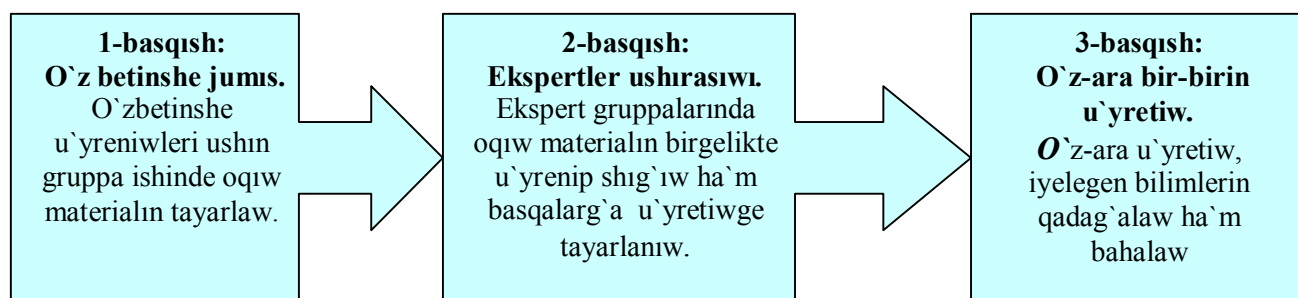
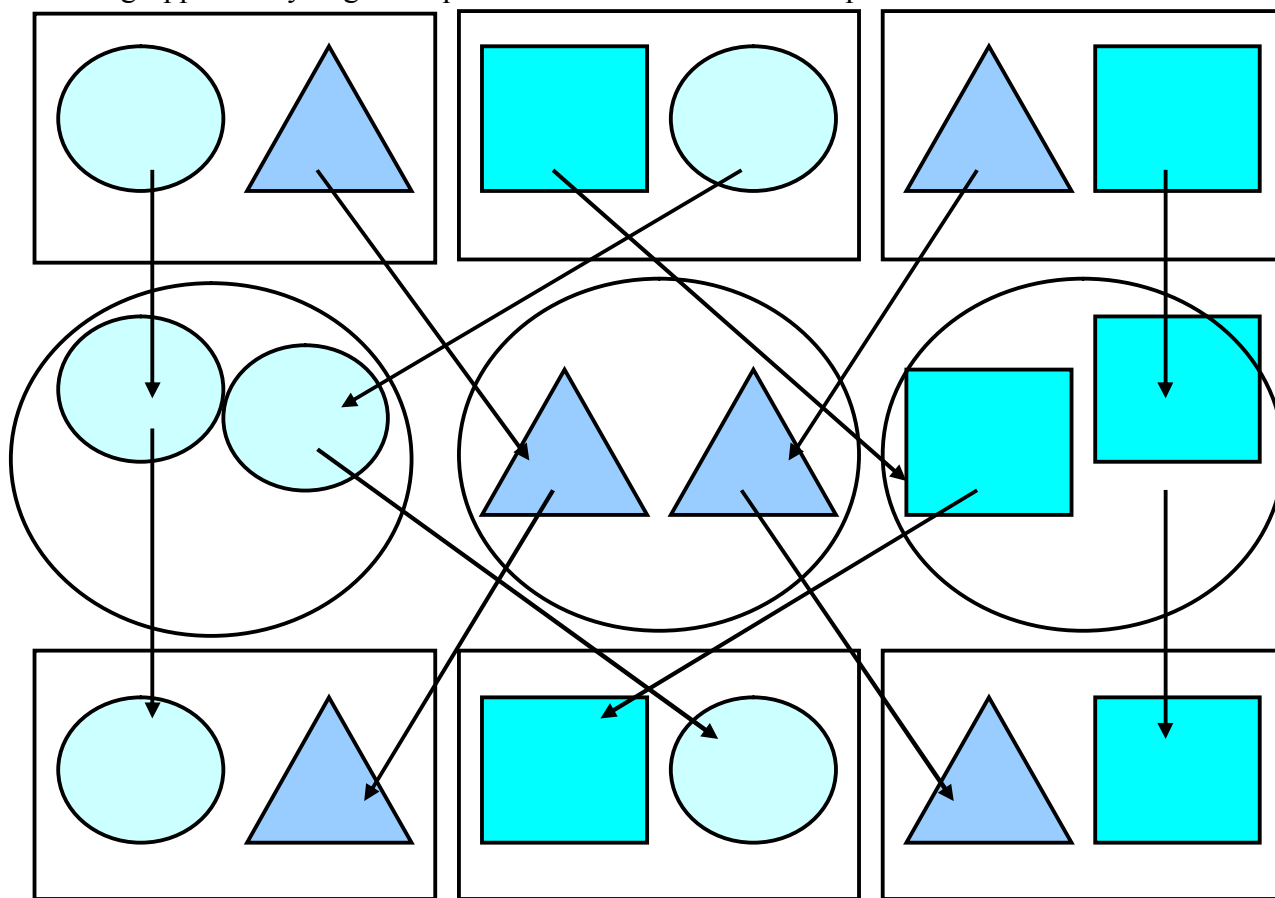
Ekspert gruppaları jumıs na`tiyjelerin bahalaw kriteriyaları

Kriteriyalar	Maks . Ball	Guruppa xızmeti na`tiyjelerinin` bahası			
Mag`lıwmattın` tolıqlıg`ı	1,0				
Mag`lıwmattın` anıq, sızbalı ta`rizde usınıs etilgenligi	0,5				
Gruppa qatnasıwshılarının` aktivliligi (tolıqtırıw, sorawlar beriw, juwaplar beriw)	0,5				
Ballardın` maksimal ko`lemi	2				

2.2. «Zigzag» texnikası

O'z-ara oqituv tek bir g'ana printsipke tiykarlang'an: oqiw gruppasi kishi gruppalariga bo'linadi. Har bir gruppaga ag'zasi u'yrenip atirilgan temaning ma'lim bir tarafi boyisha ekspert boladi ham basqalarga u'yretadi.

Har bir gruppaning tiykaragi maqsati: har bir talaba temani toliq o'zlestirishi kerak.

III. O'Z - O'ZIN QADAG'ALAW USHIN MATERIALLAR

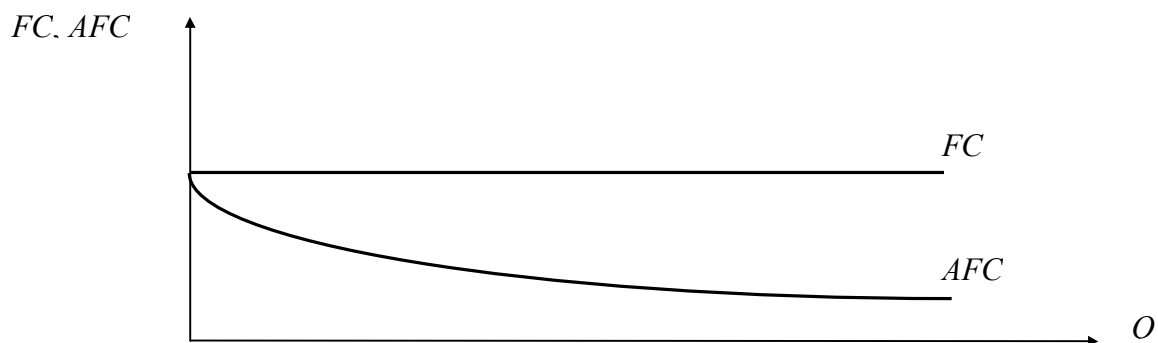
3.1. Qadag'alaw ushin soraw ham tapsirmalar

1. Islep shig'aruv faktorlarini sanap o'tin'?
2. Izokvantalar kartasi degende neni tu'siniledi?
3. Shekli o'nimdi esapla jollari?
4. Faktor o'nimdarlig'inin kemeyiya nizamin tu'sindirip berin'?
5. Shekli texnologiyaliq almastiruv normasi qanday esaplanadi?
6. Islep shig'aruv qarejetlerin su'wretlewshi sızıqtin' atalıw?
7. Islep shig'aruvshi ten'salmaqlılıg'ı qashan ta'miynlenedi?

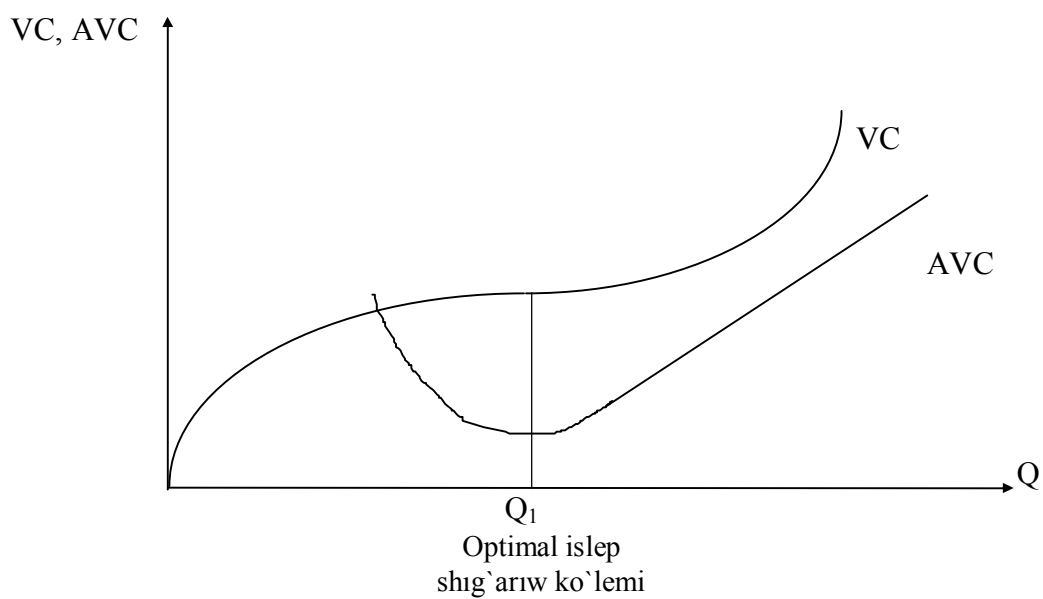
OQIW – METODİKALIQ MATERİALLAR

I. OQIW MATERİALLAR

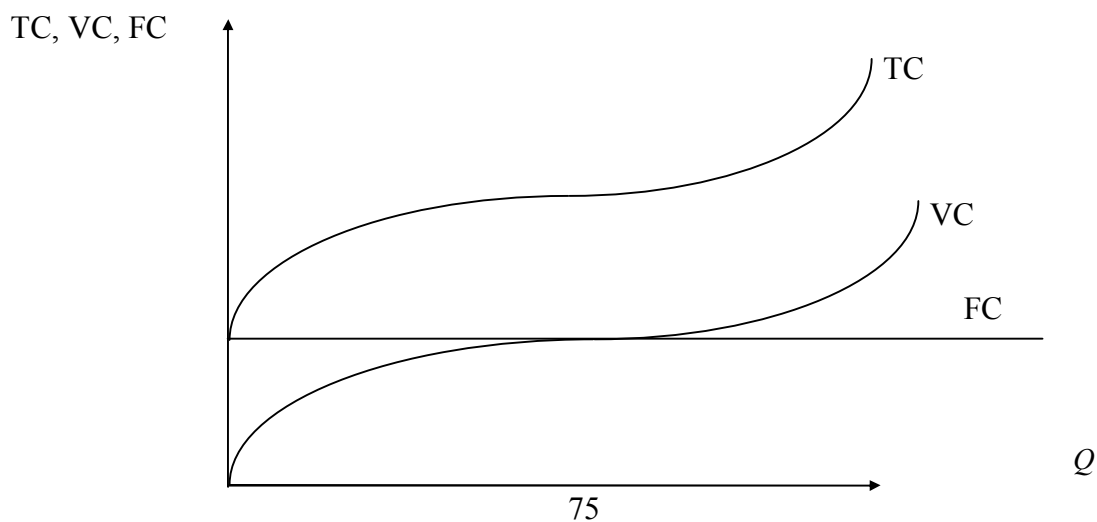
1.1. O'zgermes ha'm ortasha o'zgermes qa'rejetler sızıqları grafigi.

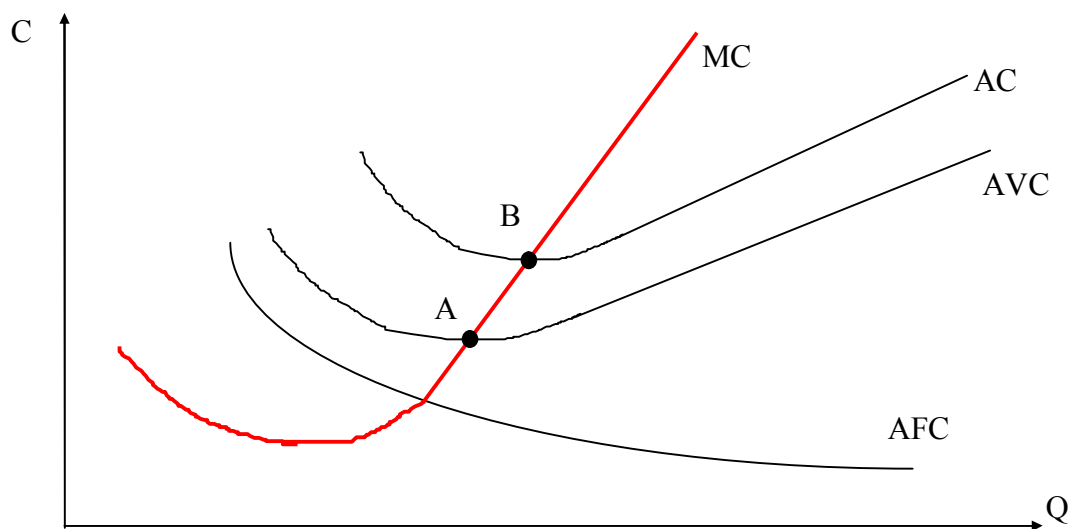
1.2. O'zgeriwshen' ha'm ortasha o'zgeriwshen' qa'rejetler sızıqları

1.3. Uhwma qarejetler.

1.4. ☐ AVC , AFC ha'm MC grafiklerinin o'z-ara jaylasıwı.

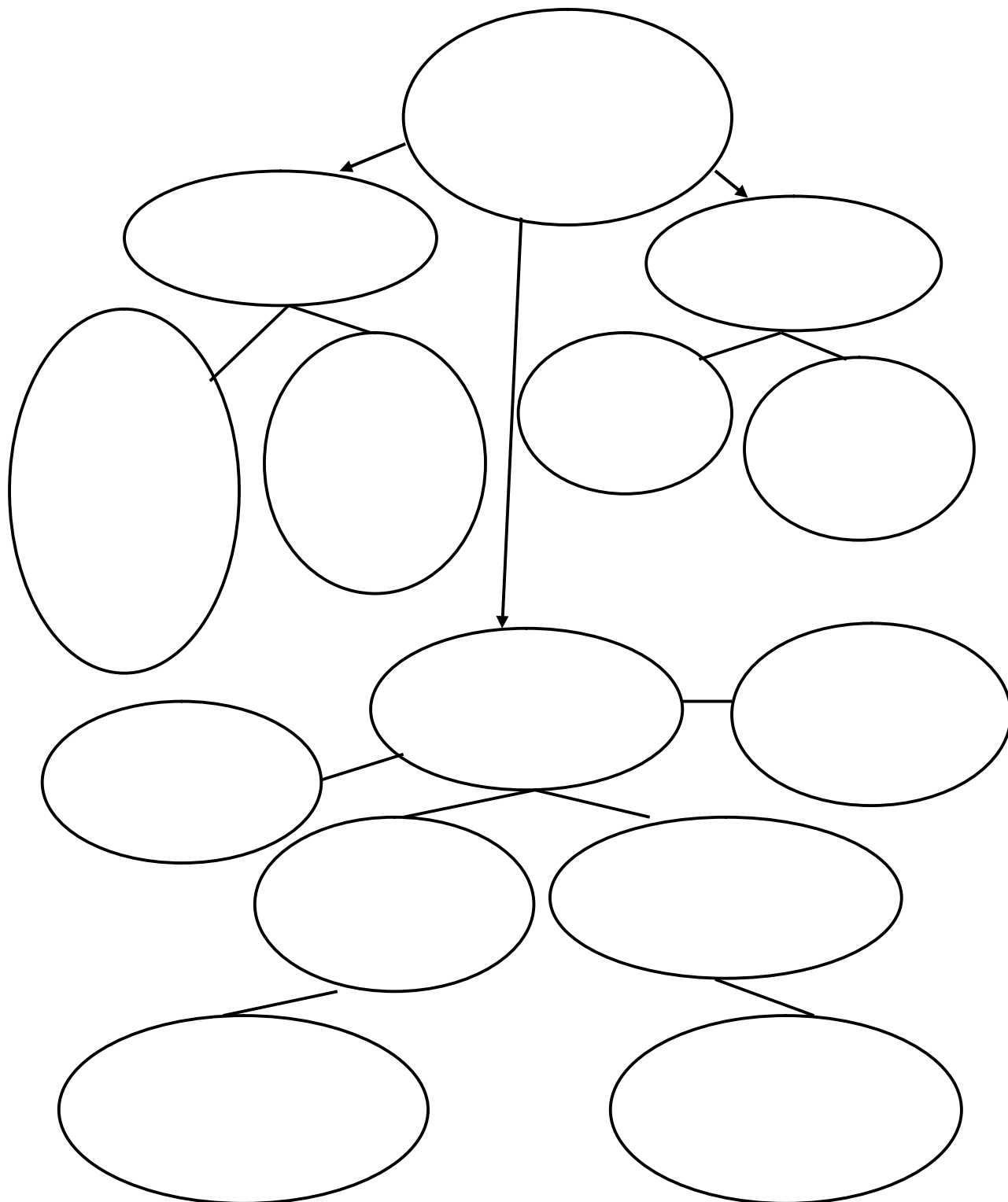

1.5. Tayanış so'zler ha'm tu'sinikler

1.	Sırtqı qarejetler	10.	Firma
2.	İshki qa'rejetler	11.	Jeke isbilermenlik
3.	Buxgalteriya paydası	12.	Uwapkershiligi sheklengen ja'miyet
4.	Ekonomikalıq payda	13.	Korporatsiya
5.	Al'ternativ qa'rejetler	14.	Qısqa ha'm wzaq mu'ddetli aralıqlar
6.	Qaytarilmaytug'ın qarejetler	15.	O'zgermes qarejet
7.	Shekli qarejet	16.	O'zgeriwshen' qarejet
8.	Ortasha o'zgermes qarejet	17.	Ortasha o'zgeriwshen' qarejet
9.	Ulıwma qarejet	18.	İshki qarejetler

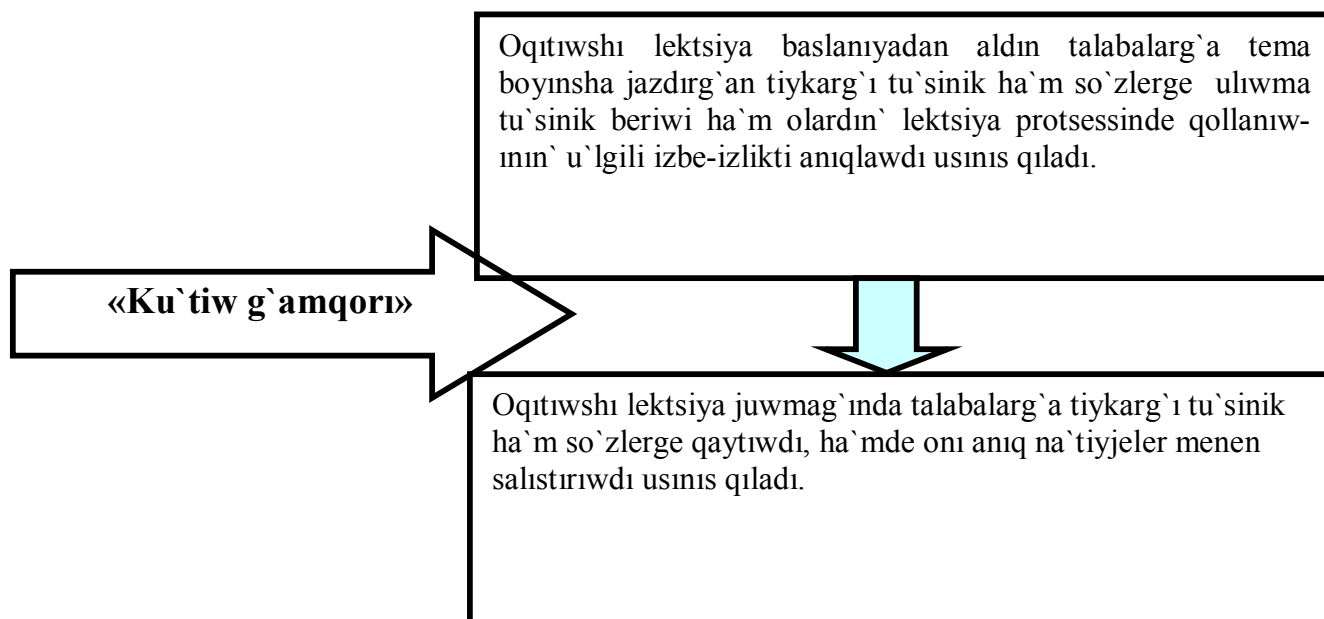
II. OQIW TAPSIRMALAR

2.1. Firma qa`rejetlerinin` tu`rleri ha`m onun` esabı boyınsha “Klaster” du`ziw

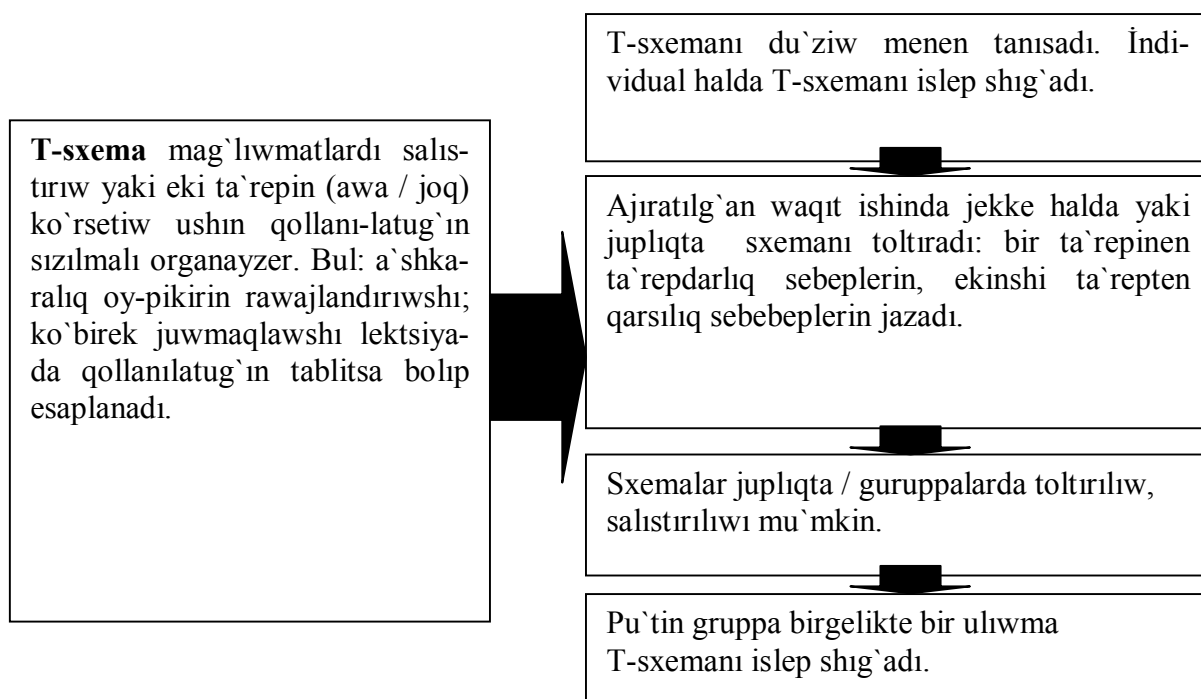

III. MAG'LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

3.1. «Ku'tiw g'amqori» texnikasi

3.2. T - sxemanı toltırıw qag'ıydası

**3.3. T-sxemani toltirın`
Jeke isbilermenlik firması**

Jetiskenlik ta`repleri	Kemshilikleri
T-sxema. Juwappershiligi sheklengen ja`miyet	
Jetiskenlik ta`repleri	Kemshilikleri
T-sxema. Korporatsiya	
Jetiskenlik ta`repleri	Kemshilikleri

11.2. Bilimlerden terin'lestiriw ha'm bekkemlewge tiykarlang'an seminar shıng'ıwı boyınsha joba – tapsırma ha'm oqıw - metodikalıq materiallar

Seminar jobası:

- İslap shıg'arıw faktorları.
- İslap shıg'arıw funktsiyaları ha'm olardan paydalanıw.
- İzokvanta ha'm islep shıg'arıw faktorlarının shekli texnologiyalıq almastırıw norması.
- İzokosta ha'm islep shıg'arıw qarejetlerin minimalastırıwshı faktorlar shıg'ı-nın anıqlaw.

Shıng'ıwdın maqseti: İslap shıg'arıw qarejeti haqqındag'ı bilimlerin bekkemlew ha'm terin'lestiriw.

Talabanın oqıw xızmeti na'tiyjeleri:

- A'meliy mısallardı teoriyalıq alıng'an bilimler menen bekkemlewdi u'yrenedi;
- İslap shıg'arıw qarejetleri tuwrısında ulıwma tu'sinikler payda boladı;
- Ortasha qa'rejetler tuwrısında teoriyalıq bilimlerin a'meliy mısallar menen bekkemleydi;
- Analitikalıq formulalar arqalı shekli qarejetlerdi esaplawdı ha'm onın ma'nisin an'lap jetedi;
- Oqıw tapsırmasın o'zbetinshe orınladı ha'm ulıwma na'tiyjelerin hasıl qıladı.

O'zbetinshe u'yreniw ushın tapsırmalar:

1. Sa'wbetke tayarlanın, sorawlarg'a juwap berin.
Esletpe: 1.2-ge qaran.
2. Oqıw tapsırmaların orınlawg'a tayarlanın.
Esletpe: 1.1-ge qaran.
3. Oqıw tapsırmaları menen tanısıp shıg'ın ha'm tu'sinbegen sorawların ızdı berin.
Esletpe: 3.1-ge qaran.

Qadag'alaw tu'ri:

Awız-eki qadag'alaw soraw-juwap ha'm o'zin-o'zi qadag'alaw qılıw.

Maksimal ball: 2

Talabag'a qoyılğan ball: _____

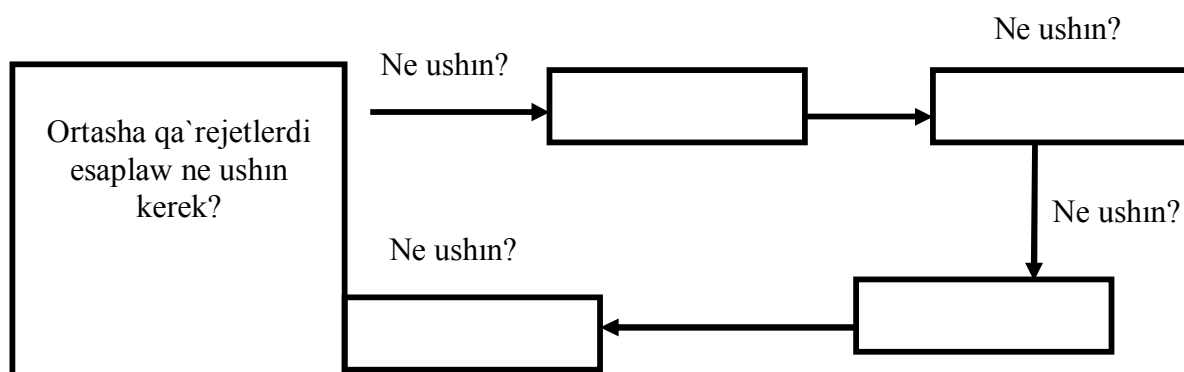
Oqıtıwshı

imzasi: _____

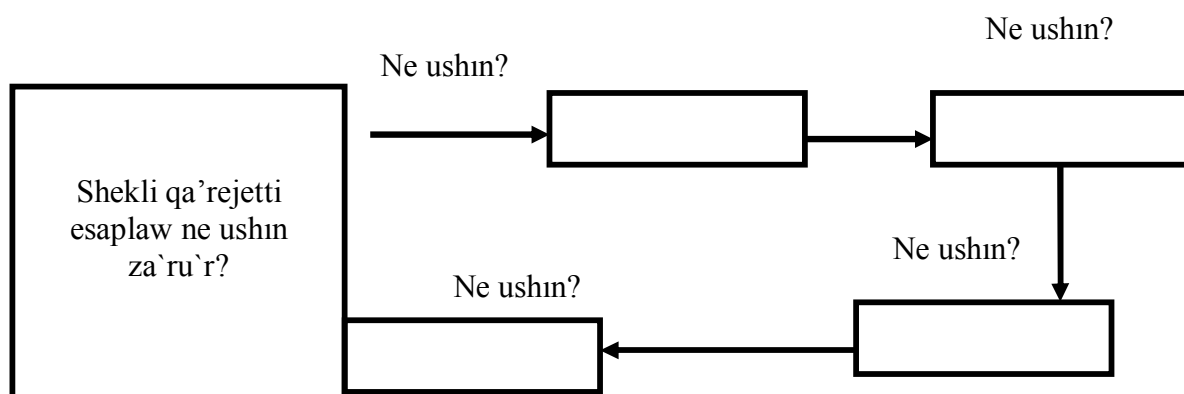
OQIW – METODİKALIQ MATERIALLAR

I. OQIW TAPSIRMALAR

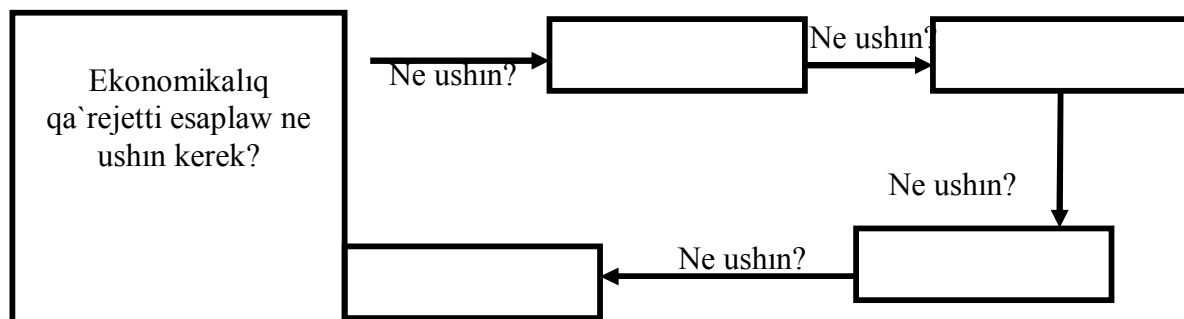
1.1. Gruppalarda islew ushın tapsırmalar 1-gruppa «Ne ushın?» texnikası

2-gruppa «Ne ushın?» texnikası

3-gruppa «Ne ushın?» texnikası

1.2. Blitz – soraw texnikasın qollan`an halda bilimlerin aktivlestiriw ushın beriletug`ın sorawlar:

1. Qaytarılmas qa`rejetler degende neni tu`sinesiz?
2. Ekonomikalıq ha`m buxgalterlik qa`rejetleri qanday esaplanadı?
3. Shekli qarejet degende neni tu`sinesiz ha`m ol qanday esaplanadı?
4. Ortasha qarejetlerdi esaplawdan maqset ne?

II. MAG`LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

2.1. Gruppaların` shınıg`ıwdag`ı aktivligin bahalaw

Ko`rsetkishleri ha`m kriteriyaları

Tapsırmalar, bahalaw ko`rsetkishleri ha`m kriteriyaları	I-Gruppa	II-Gruppa	III-Gruppa
1-tapsırma: (1 ball)			
- anıq juwmaq shıg`arıldı (0,5 ball)			
- misallar ja`rdeminde tiykarlap berildi (0,5 ball)			
- gruppa aktiv qatnastı (0,5 ball)			

1,5 – 2 ball - «ayırıqsha»;
0,5 – 0,9 ball - «qanaatlanarli»;

1,0 – 1,4 ball - «jaqsı»
0 - 0,4 ball - «qanaatlanarsız»

III. O`Z-O`ZIN QADAG`ALAW USHIN MATERIALLAR

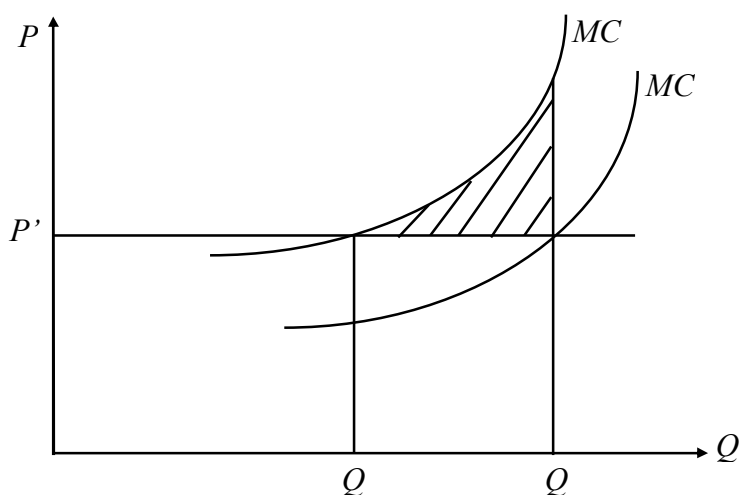
3.1. Sorawlar tiykarında BBB tablitsanı toltırın`

Sorawlar	Bilemen	Biliwdi qa`leymen	Bilip Aldım
1. İşki ha`m sırtqı qa`rejetlerdi bilesizbe?			
2. O`zgermes qa`rejetler o`nim ko`lemine bayla-nıslı ma?			
3. Ortasha o`zgermes qa`rejetler ha`m ortasha o`zgeriwshen` qarejetlerdin` bir birinen parqın bilesiz be?			
4. Ulıwma qarejetler qanday qarejetlerden quram tapqan?			
5. Shekli qa`rejetti esaplawdın` ka`rxana ushın a`hmiyeti qanday ?			
6. Qaytarılmaytug`ın qarejetler degende qanday qa`rejetler nazerde tutıladı?			

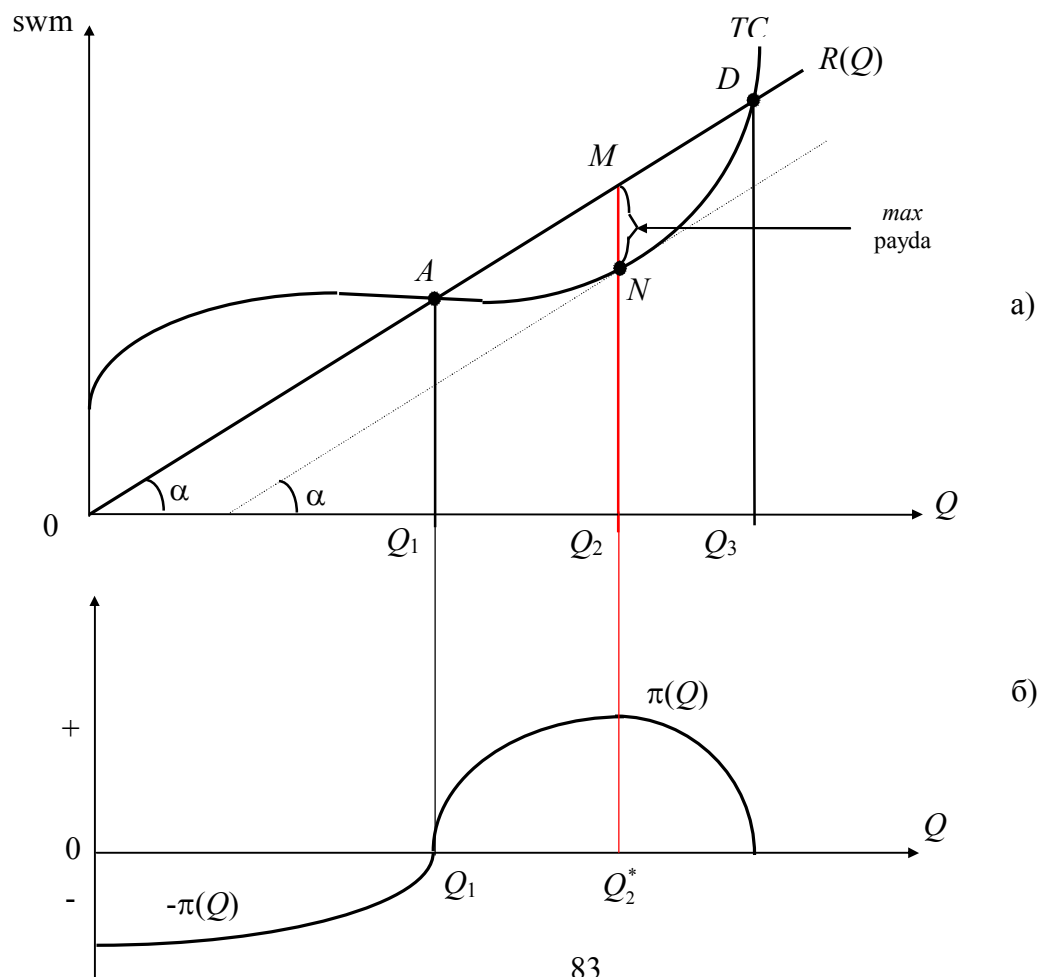
OQIW – METODİKALIQ MATERIALLAR

I. OQIW MATERIALLAR

1.1. Shekli qa`rejtin` islep shıg`arıw ko`lemine baylanışlıg`ı.

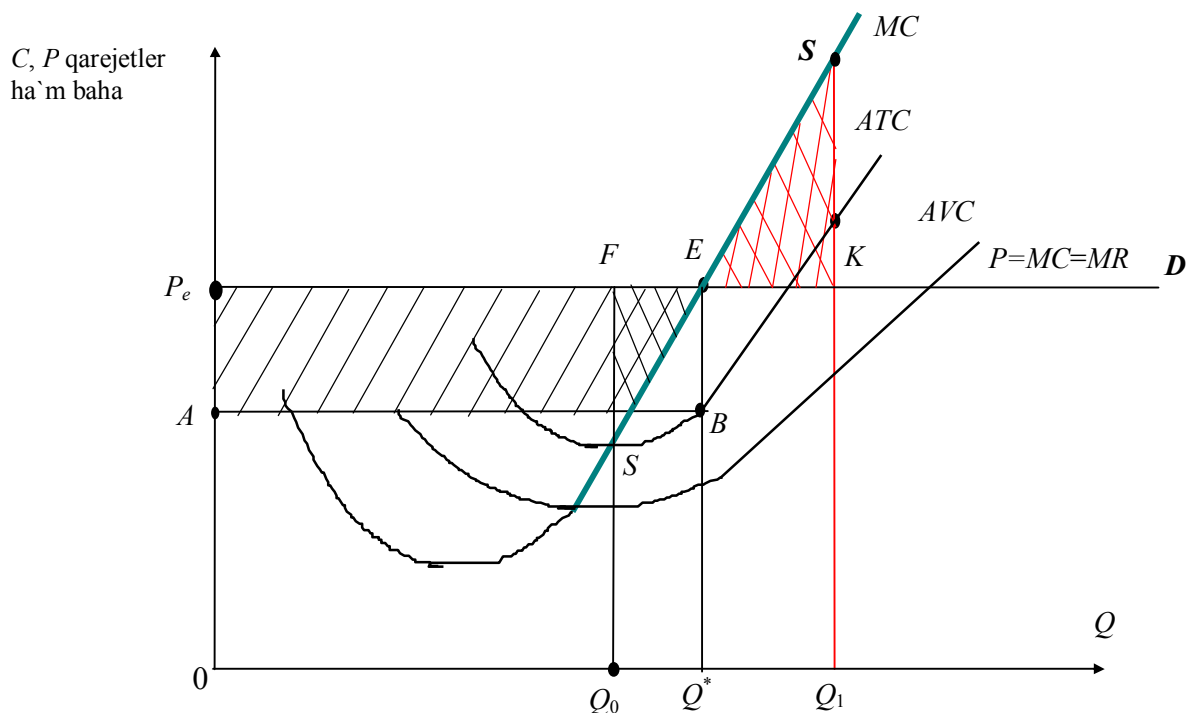

1.2. Qısqa mu`ddetli aralıqta paydanı maksimallastırıw grafigi.

1.3. Ba'sekilesiwshi firmanın' qısqa mu'ddetli aralıqtag'ı

Qarejetleri ha'm paydası

Gruppalarǵa beriletug'ın wazıvatlı tapsırmalar

1-gruppa. Shekli qarejet shekli da'ramattan pa's bolg'anda firma basshısı paydanı maksımallastırwı ushın qanday qarar qabıl qılıw kerek?

2-gruppa. Shekli da'ramat shekli qa'rejetten asıp ketkende, firma maksımal payda alıwg'a erisiwi ushın o'nim islep shıg'arıw ko'lemin qısqartıwı kerekpe yaki asırwı?

3-gruppa. Firmanın' ekonomikalıq paydası ha'r qanday islep shıg'arıw ko'leminde nolden kishi bolsa, firma basshısı qanday qarar qabıl qılǵanı maqul?

2.2. Blits-sorawları:

Ba'sekilesken bazar degende qanday bazardı tu'sinesiz?

Ulıwma da'ramat qanday esaplanadı?

Ortasha da'ramat nege ten' boladı?

Shekli da'ramat qanday esaplanadı ha'm ol ba'sekilesken bazarda nege ten' boldı?

Qısqa mu'ddetli aralıqta payda qashan maksımal boladı?

III. MAG`LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

3.1. Talabalardı bahalaw kriteriyaları ha`m ko`rsetkishleri

Gruppa	Baha	Bahalaw ko`rsetkishleriha`m kriteriyaları			
		Mag`lwmattın` tolılıg`ı	Gruppa qatnasıwshıları nın` aktivligi	Mısallar keltire alg`anı	Ja`mi
	<i>Ball</i>	<i>1,0</i>	<i>0,5</i>	<i>0,5</i>	<i>2</i>
1					
2					
3					

Gruppalarǵa qoyılǵan ballar ko`rsetkishleri

Gruppa	1	2	3	Ulwma ball	Baha
1					
2					
3					

1,5 – 2 ball - «ayırıqsha»; 1,0 – 1,4 ball - «jaqsı»
 0,5 – 0,9 ball - «qanaatlanarlı»; 0 - 0,4 ball - «qanaatlanarsız»

IV. O`Z-O`ZIN QADAG`ALAW USHIN MATERIALLAR

4.1. Qadag`alaw ushın sorawlar ha`m tapsırmalar:

1. Ba`sekilesken bazarg`a sıpatlama berin`.
2. Ulwma da`ramat qanday esaplanadı?
3. Ortasha da`ramat ha`m shekli da`ramat ortasında qanday parıq bar?
4. İslep shıg`arıw usılı bahanın` artıwı o`nim islep shıg`arıw ko`lemine qanday ta`sir ko`rsetedi?

12.2. Seminar – a`n juman shıńıw boyınsha joba – tapsırma ha`m oqıw – metodikalıq materiallar

Seminar jobası:

- Ba`sekilesken bazar ha`m onın` sha`rtleri.
- Firma da`ramatları ha`m olardı esaplaw.
- Ka`rxana paydasın maksimallastırıwdı teoriyalıq ta`repten tiykarlaw ha`m onı grafik usılda analiz qılıw.
- Ba`sekilesiwshi firmanın` qısqa mu`ddetli aralıqtag`ı usınısı.

**Shıńıwıwdın` maqseti:** Ba`sekilesken bazarda qısqa mu`ddet aralıg`ında firma paydasın maksimallastırıw teması boyınsha bilim ha`m ko`nlikpelerji bekkemlew ha`m teren`lestiriw.

Talabanın` oqıw xızmeti na`tiyjeleri:

- A`meliy mısallardı teoriyalıq alıng`an bilimlermen bekkemlewdi u`yrenedi;
- Bazarlardın` bir-birinen ayırmashılıg`ın ajrata alıw tuwrısında tu`sinikler payda boladı;
- En` a`hmiyetli bolatug`ın ko`rsetkishler tuwrısında pikirler aydınlasadı.
- Ba`sekilesken bazarda ha`reket qılıp atırg`an firma islep shıg`arıw faktorlarınan birewinin` bahası asqanda qanday qarar qabıl qılıw mu`mkinligi jolların ko`rsetip beredi;
- Paydanı maksimallastırıwshi islep shıg`arıw ko`lemin tan`lawdı ha`m onı esaplawdı an`laydı;
- Firmanı ten`salmaqlı jag`dayının` grafiktegi interpretatsiyasın erkin ko`rsete aladı
- Firmanın` usınıs sızıg`ın a`m onın` qaysı qarejetke ten` ekenligi tuwrısındag`ı bilimleri bekkemlenedi.

O`zbetinshe u`yreniw ushın tapsırmalar:

1. Tiykarg`ı mashqaladan kelip shıg`ıp, ekilemshi lazım bolg`an ma`selelerdi ko`rsatin`.
Esletpe: 1.1.-ge qaran`
2. Juziy jaqınlasqan halda jabıq ta`rizde du`zilgen sorawlarg`a juwap berin`.
Esletpe: 1.2.-ge qaran`.
3. Oqıw tapsırmaları menen tanısıp shıg`ın` ha`m tu`sinbegen sorawların`ızdı berin`.
Esletpe: 3.1.-ge qaran`.

Qadag`alaw tu`ri:

Awız-eki qadag`alaw soraw-juwap ha`m o`zin-o`zi qadag`alaw qılıw.

Maksimal ball: 2

Talabag`a qoyılğ`an ball: _____

Oqıtıwshı

imzasi: _____

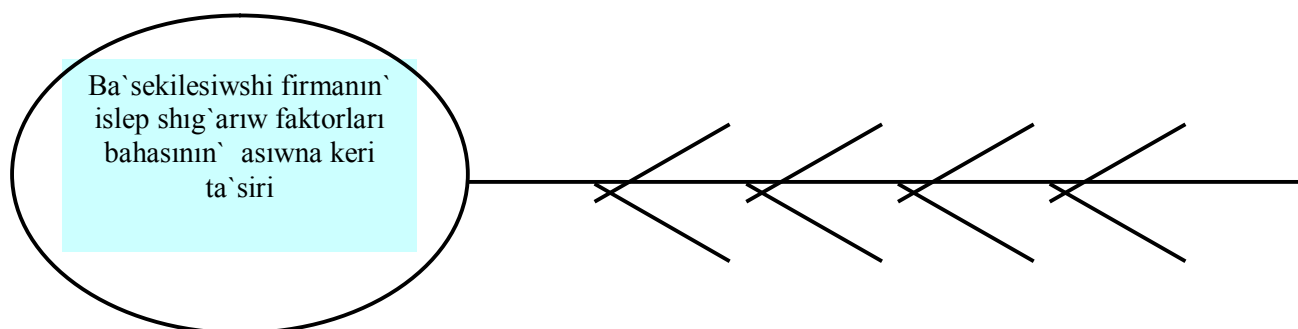
OQIW – METODIKALIQ MATERIALLAR

I. OQIW TAPSIRMALAR

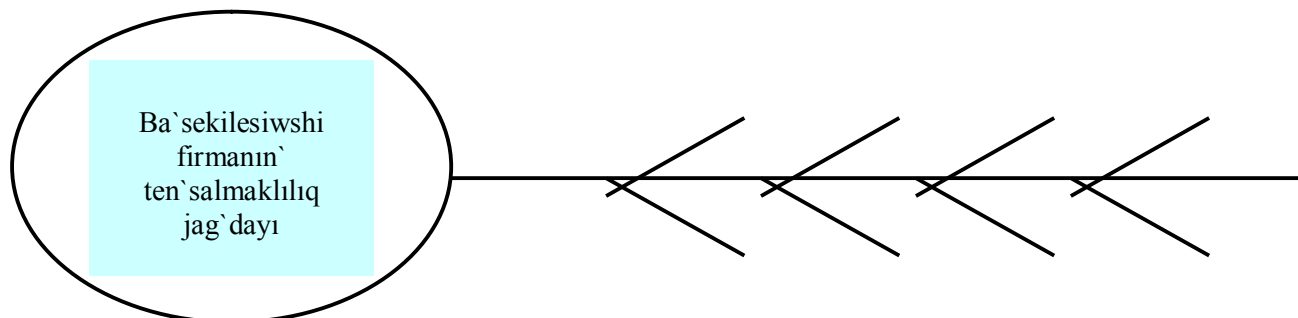
1.1. «Balıq skeleti» texnikası

Bul texnologiya u'iken mashqalalardın sheshimin tabıwg'a qaratılǵ'an. Jo`qarı bo`limde mashqalalar durıs jazılsa, to`mengi bo`imde bolsa mısallar menen tu`sindiriledi.

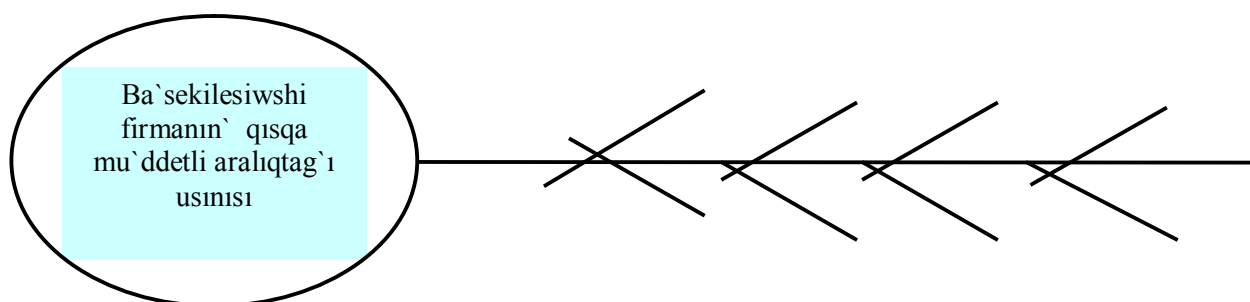
Oqıw tapsırmaları 1-gruppa

2-gruppa

3-gruppa

**1.2. «Konvert» texnikası ushın sorawlar
(Ha'r bir soraw konvertlerge bo'lek salınadı)**

1. Qanday bazarda satıwshılar birgelikte ha'reket qılıw strategiyasın islep shıqpaydı?

1.1. Ba'sekilesken bazarının` tiykarg`ı ta'repleri neden ibarat?

1.2. Ba'sekilesken bazarda baha nege ten` boladı?

1.3. Ortasha da`ramat ha`m shekli da`ramat ortasındag`ı ayırmashılıqtı tu`sindirin`

2. Qısqa mu`ddetli aralıq degende neni tu`sinesiz?

2.1. Qısqa mu`ddetli aralıqta firma paydası qashan maksimalıqqa` erisedi?

2.2. Islep shıg`arıw faktorının` bahasının` asıwı firma islep shıg`arıwına qanday ta`sir ko`rsetedi?

2.3. Ba'sekilesken bazarda satıwshı ha`m qarıydarlar bahag`a ta`sir ko`rsete aladı ma?

3. Ba'sekilesiwshi firmanın` ten`salmaqlılıq jag`dayın tu`sindirin`

3.1. Firma o`z xızmetin qanday jag`dayda toqtatıwg`a ma`jbur boladı?

3.2. Ba'sekilesken firmanın` qısqa mu`ddetli aralıqtag`ı usınısı nege ten`?

3.3. Ba'sekilesiwshi firmanın` paydası qanday esaplanadı?

3.4. Bazar bahası ortasha ulıwma qarejetten to`men bolg`anda, firma jabılıwı kerek degen juwmaq jasawımız mu`mkin be ?

II. MAG`LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

2.1. Bahalaw ko`rsetkishleri ha`m kriteriyalari

Gruppa	Baha	Bahalaw ko`rsetkishleri ha`m kriteriyalari			
		Mag`liwmatin` toliq beriliwi	Gruppa qatnasıw shıların xızmeti	Mag`liwmattın` usınıs etiliwi	Ja`mi
	Ball	1,0	0,5	0,5	2
1					
2					
3					

Gruppa jumısların ulıwmalastırıwshı baha

Gruppa	1	2	3	Ja`mi ball	Baha
1					
2					
3					

1,5 – 2 ball - «ayırıqsha»; 1,0 – 1,4 ball - «jaqsı»
 0,5-0,9 ball - «qanaatlanarli»; 0 - 0,4 ball - «qanaatlanarsız».

III. O`Z-O`ZIN QADAG`ALAW USHIN MATERIALLAR

3.1. Qadag`alaw ushın sorawlar ha`m tapsırmalar

1. Bekkem ba`sekilesken bazardıń tiykarg`ı sha`rtlerin ko`rsetip berin`.
2. Ba`sekilesken bazarda firmanın talap sıızıg`ı qanday ko`riniske iye?
3. Ba`sekilesken bazarda shekli da`ramat, shekli qarejet ha`m baha bir-biri menen qanday baylanısqań?
4. Firmanın ten`salmaqlı jag`daym ta`riplep berin`.
5. Firmanın qısqa mu`ddetli aralıqtag`ı usınıs sıızıg`ı qanday anıqlanadı?

3.2. Qadag`alaw ushın tapsırma.

Ba`sekilesken bazar tu`sinigin jaratın ha`m onın tiykarında T-sxemanı toltırın`.

T-sxema. Ba`sekilesken bazardıń

Unamlı ta`repleri	Unamsız ta`repleri

OQIW – METODİKALIQ MATERIALLAR**I. OQIW MATERIALLAR**

Uzaq mu`ddetli aralıqta barlıq resurslar o`zgeriwshen` bolg`anı ushın, barlıq qa`rejetler ha`m o`zgeriwshen` boladı. Firma ha`r qanday berilgen islep shıg`arıw quwatınan ulıwma ha`m ortasha qa`rejetlerdi minimallastıradı. Sonın` ushın da uzaq mu`ddetli ortasha qa`rejetler grafigi qısqa mu`ddetli aralıqtag`ı ortasha qa`rejetler grafiklerin bir-birine tutastırıw arqalı payda qılınadı..

Uzaq mu`ddetli ortasha qa`rejetler islep shıg`arıw ko`leminin` mu`mkin bolg`an barlıq bahaları ushın sheksiz qısqa mu`ddetli aralıqtag`ı ortasha qa`rejetler grafiklerin u`zliksiz sınıq birlestiriwshi sızıq arqalı ko`rsetiledi. Eger islep shıg`arıw massh-tabı na`tiyjesi o`zgermes bolsa, uzaq mu`ddetli orta-sha qa`rejet grafigi tuwrı sızıqtan ibarat boladı.

Uzaq mu'ddetli aralıqta taraw quramındag'ı firmanın' ten'salmaqlılıq jag'dayı bazarda qa'liplesken baha Re nin' usı firmanın' ortasha qa'rejetleri minimumig'a ten' menen belgilenedi.

$$Pe = \min LAC(Q)$$

Ba'sekilesiwshi firma tarawg'a tiyisli bolg'anı ushın joqarıdag'ı sha'rt tarawdın' uzaq mu'ddetli aralıqtag'ı ten'salmaqlılıq jag'dayn ko'rsetedi.

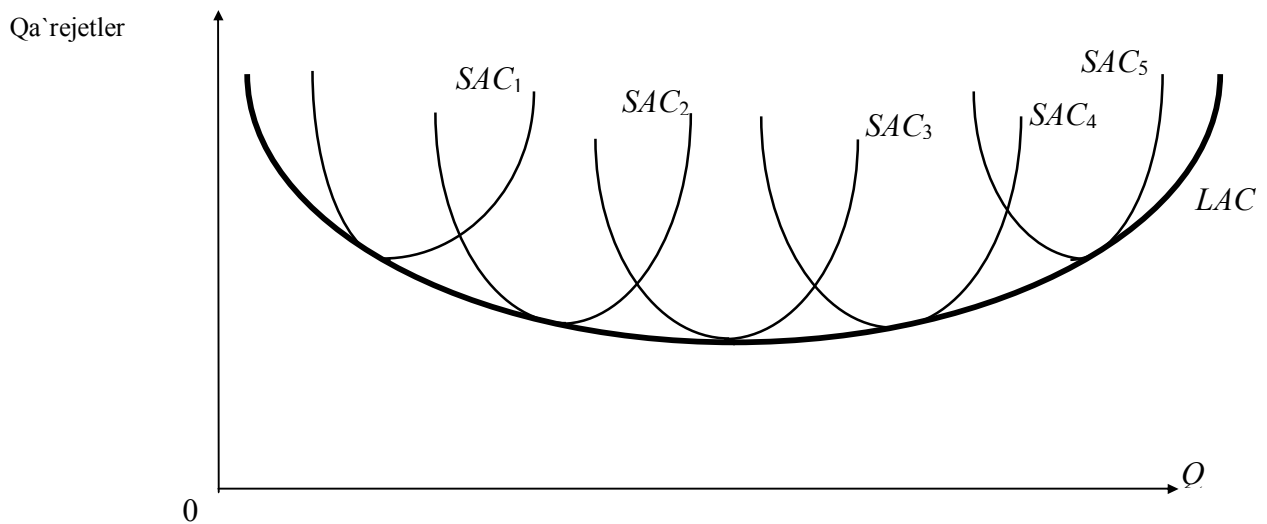
Uzaq mu'ddetli aralıqta tarawdın' tiples wa'kili bolg'an firma o'z paydasın sonday islep shig'arıw ko'leminde maksimallastradı, bul ko'lemde uzaq mu'ddetli shekli qa'rejet o'nim bahasına ten' boladı.

$$LMC = Pe = MR$$

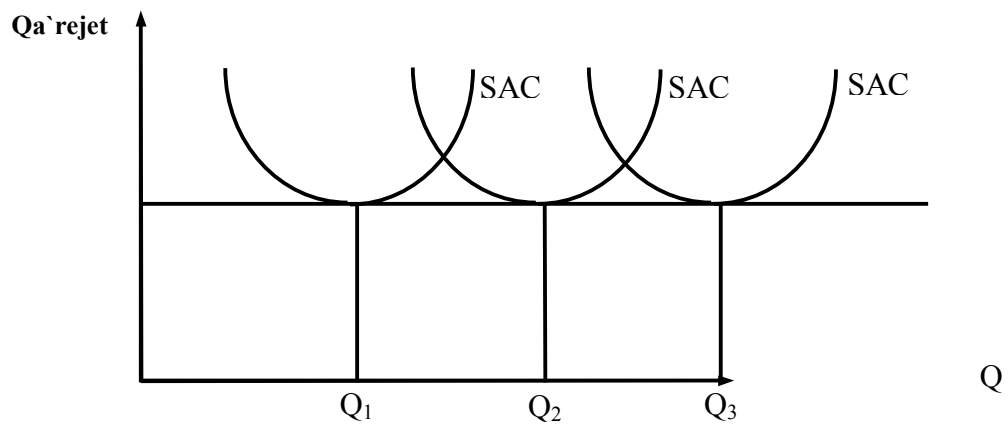
Firmanın' uzaq mu'ddetli aralıqta ten'salmaqlılıq jag'dayda bolg'andag'ı na'tiyjeli razmeri onın' uzaq mu'ddetli ortasha qarejeti sızıg'mın' ko'rinisi menen belgilenedi

n'

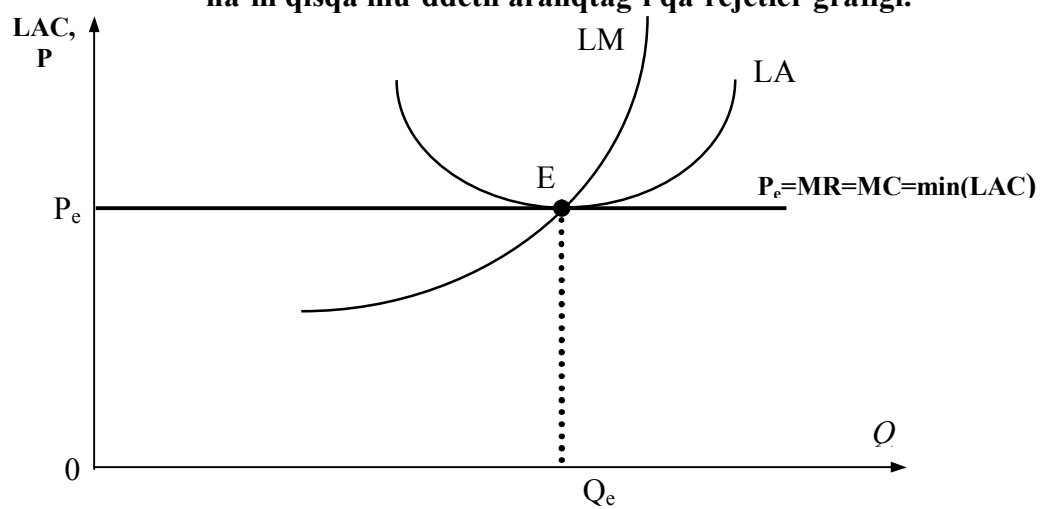
1.2. Uzaq mu`ddetli ortasha qa`rejetler (LAC) menen qisqa mu`ddetli ortasha qa`rejetler (SAC) ortasındag`ı ten`salmaqlılıqtı to`mendegi su`wretten ko`riw mu`mkin.

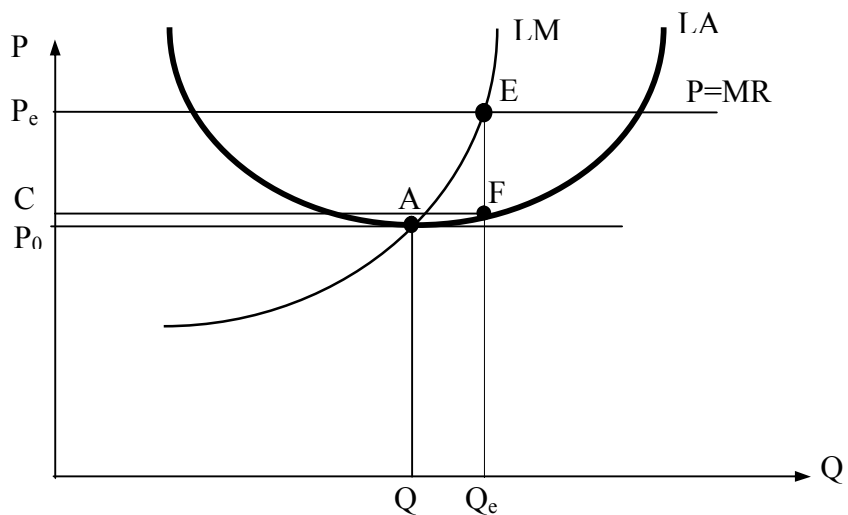
1.3. Masshtab na`tiyjesi o`skende ha`m qisqarg`anda uzaq ha`m qisqa mu`ddetli aralıqlardag`ı ortasha qa`rejetler grafigi.

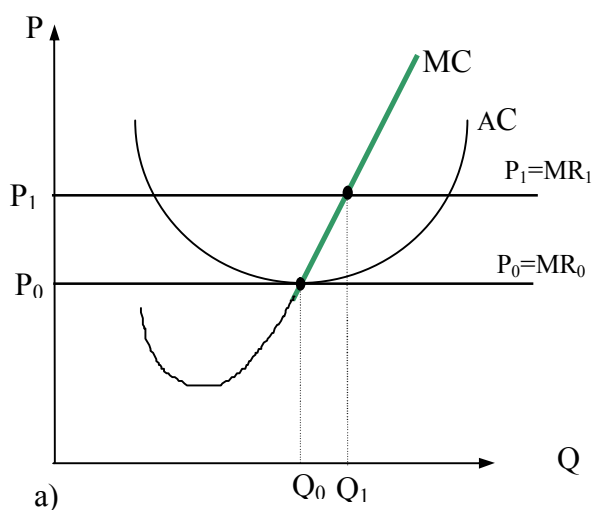
1.4. İşlep shıg`arıw masshtabı o`zgermes bolg`anda uzaq mu`ddetli ha`m qısqa mu`ddetli aralıqtag`ı qa`rejetler grafigi.

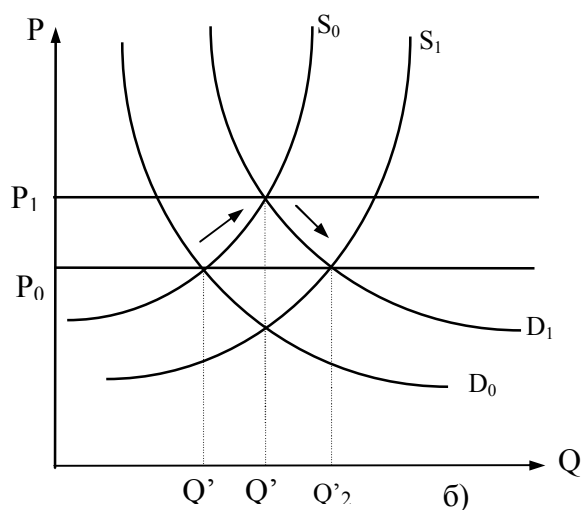
Ba`sekilesiwshi firmanın` uzaq mu`ddetli aralıqdag`ı ten`salmaqlılıq jag`dayı (E - tensalmaqlılıq tochka).

1.5. Uzaq mu`ddetli aralıqta ba`sekilesiwshi firmanın` islep shıǵ`arıw kó`lemin tan`lawı.

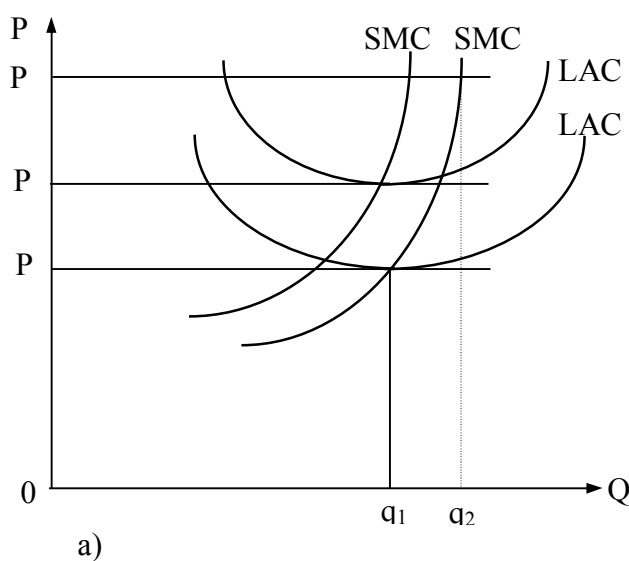

a)

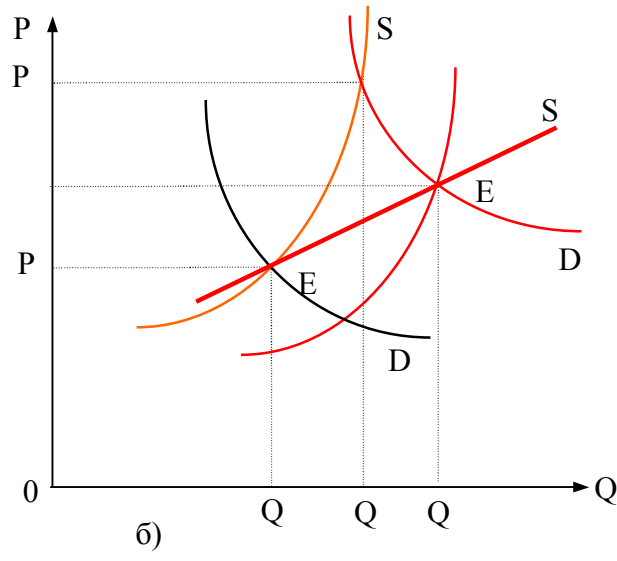

b)

1.6. Uqsas firmanın` uzaq mu`ddetli ten`salmaqlılıǵ`ı (a), uzaq mu`ddetli aralıqta taraw ten`salmaqlılıǵ`ının` ó`zgeriwı (b).

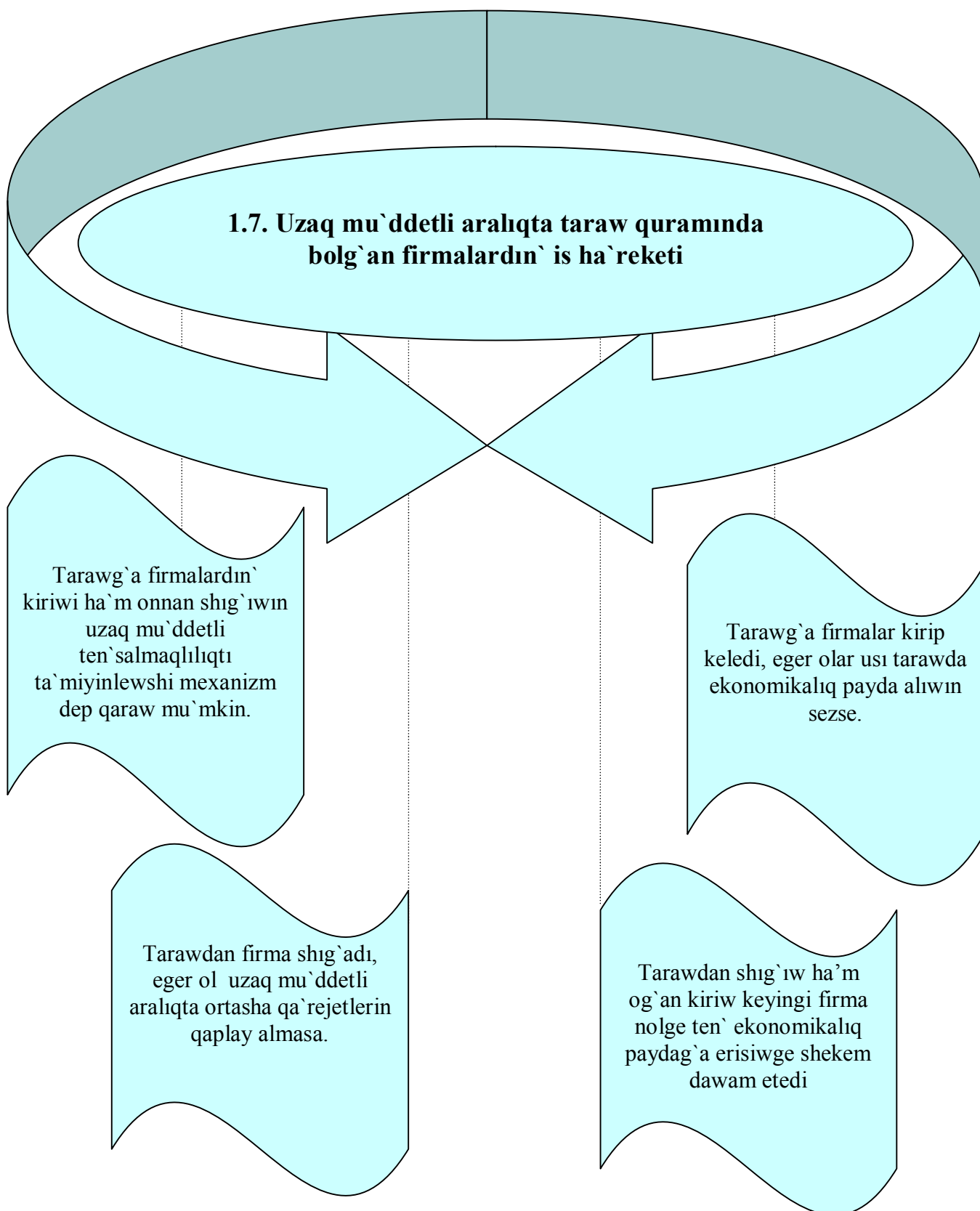

a)

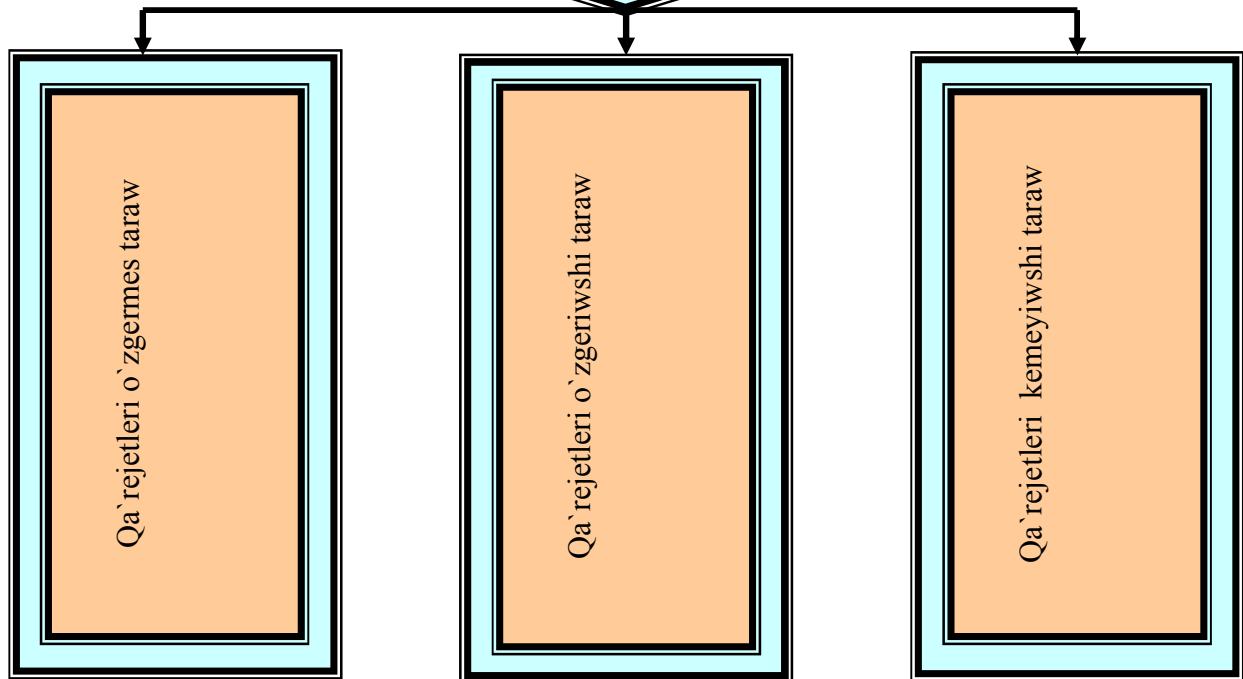

b)

1.7. Oa`rejetleri ó`siwshi tarawdın` uzaq mu`ddetli aralıqtaǵ`ı usınıs sıǵıǵ`ı.

1.8.Uzaq mu`ddetli aralıqta taraw xojalig`ının tu`rleri.

Uzaq mu`ddetli aralıqta firma-
nın o`nim islep shıg`arıw
ko`lemin asırıwı menen bay-
lanıslı bolg`an ortasha qa`re-
jetlerinin kemeyiwine ta`sir
qılıwshi faktorlar

Miynetin ha`m basqarıwın qaniygelestiriwshi

Kapitaldan, texnologiyadan na`tiyjeli
paydalanıw

Shiyki zattan tiykarg`ı o`nimdi islep
shıg`arıwdan basqa onnan alınıwı mu`mkin
bolg`an aralıq o`nimlerin de islep shıg`arıw

II. OQIW TAPSIRMALARI

2.1. Blits sorawlarg`a juwap berin`

1. Firmanın` na`tiyjeli razmeri degende neni tu`sinesiz?
2. Qa`rejetleri o`zgermes ha`m o`sip atırg`an taraw dep qanday tarawg`a ayıladı?
3. Tarawdın` ten`salma`qlılıq jag`dayı qashan ju`z beredi?
4. Uzaq mu`ddetli aralıq tu`sinigine anıqlama berin`.
5. Uzaq mu`ddetli aralıqta ortasha qa`rejetler sızig`ı qanday ko`riniske iye boladı?

III. MAG`LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

Bahalaw ko`rsetkishleri

1,5 – 2 ball - «ayırıqsha»; 1,0 – 1,4 ball - «jaqsı»
0,5 – 0,9 ball - «qanaatlanarli»; 0 - 0,4 ball - «qanaatlanarsız»

OQIW – METODİKALIQ MATERIALLAR

I. OQIW MATERIALLAR

1.1. Blits – sorawları:

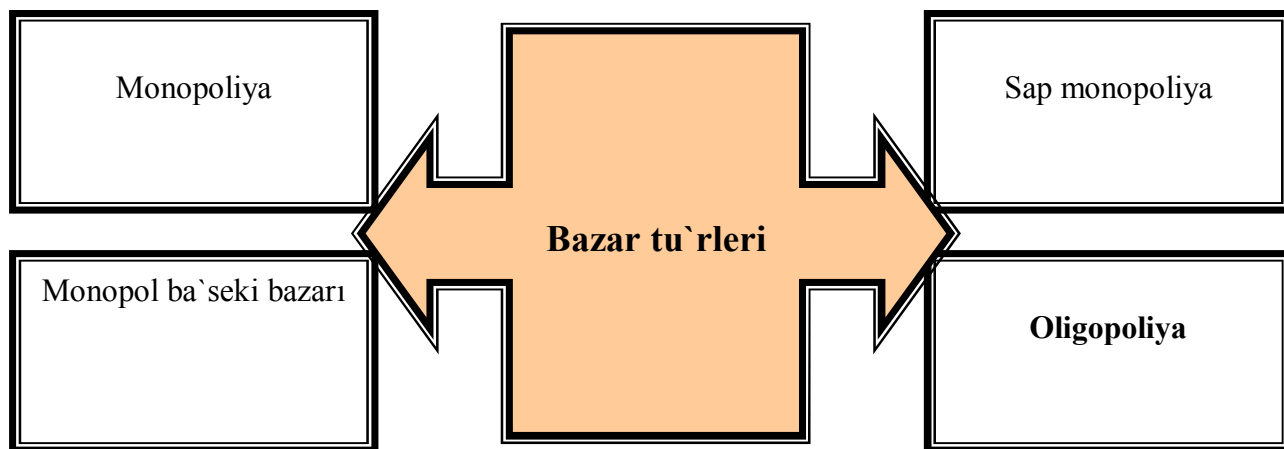
Sap monopoliya degende neni tu`sinesiz?

Oligopoliya degende neni tu`sinesiz?

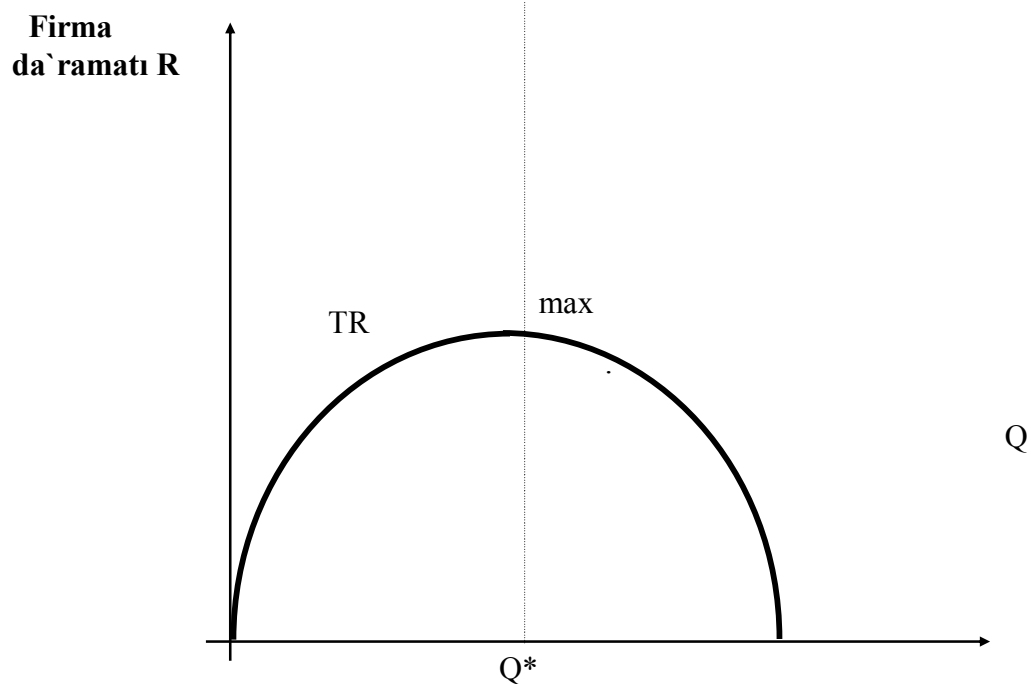
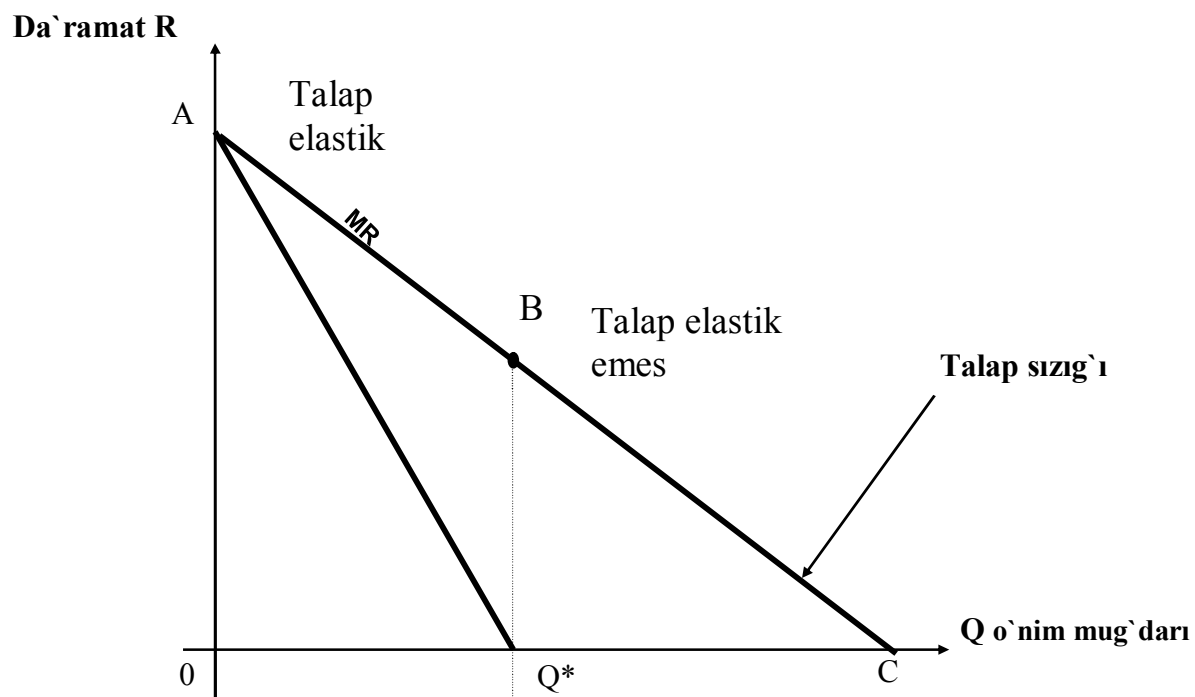
Monopol ba`seki bazarı degende nei tu`sinesiz?

Monopsoniya tu`sinigi tuwrısında o`z tu`siniklerin`izdi bayan etin`

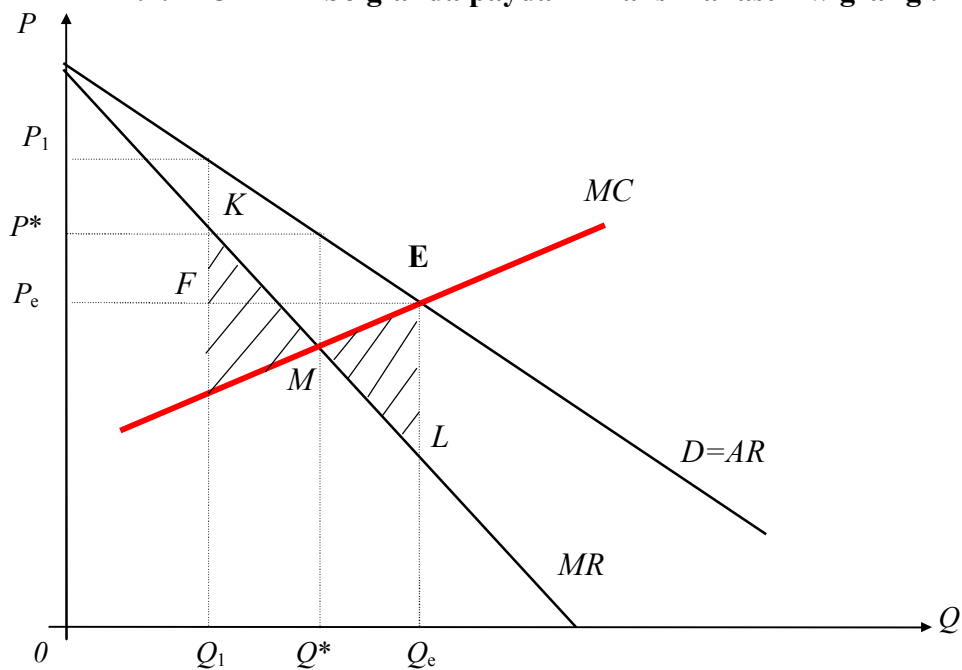
Monopol ha`kimiyat ko`rsetkishi qanday anıqlanadı?

1.2.Bazar tu`rleri

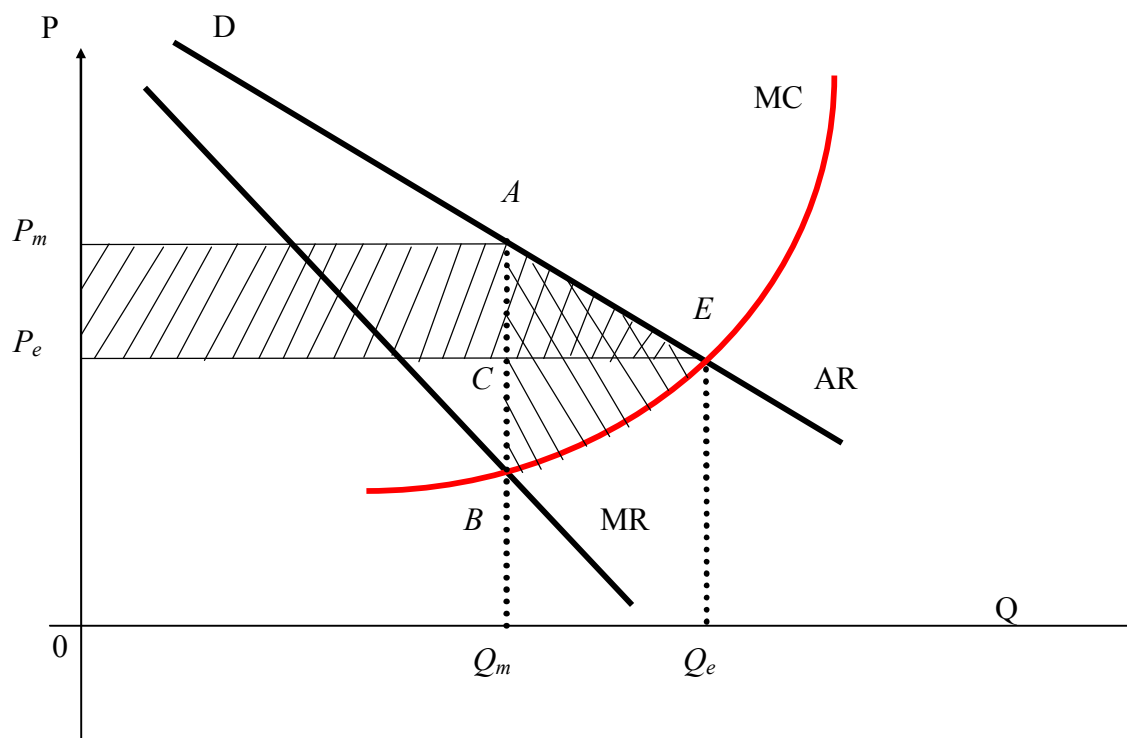
1.3. Sap monopoliyada firmanın o'nimine talap, onun shakli ha'm ulhwma da'ramati

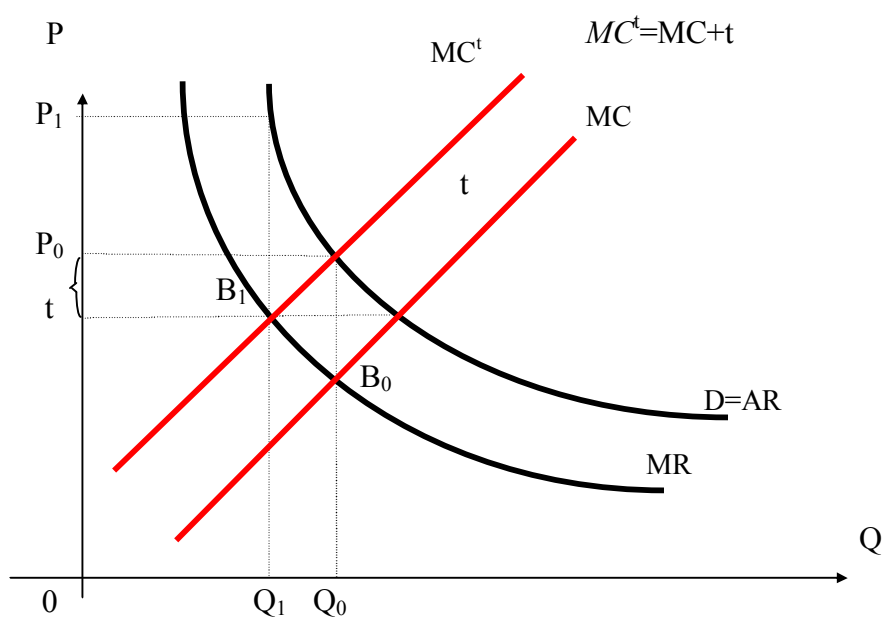
1.4. $MC = MR$ bolg`anda paydanı maksimallastırıw grafigi.

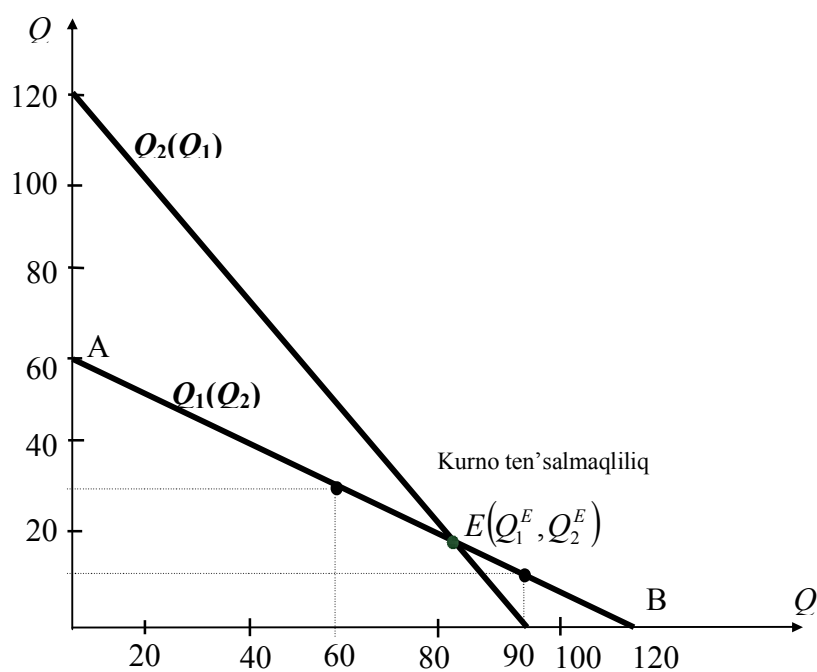
1.5. Monopol ha`kimiyatınan alnatug`ın zıyandı su`wretlewshi grafik.

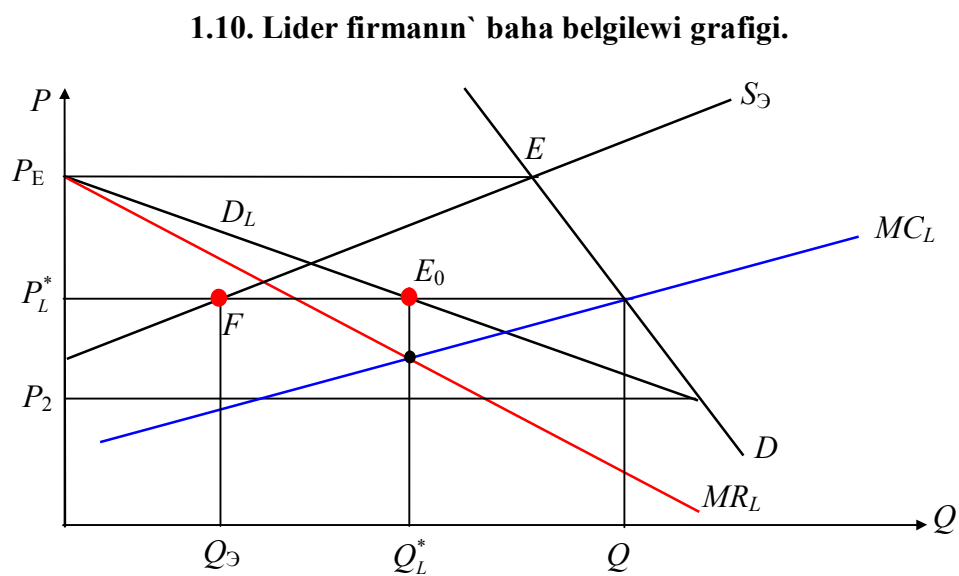
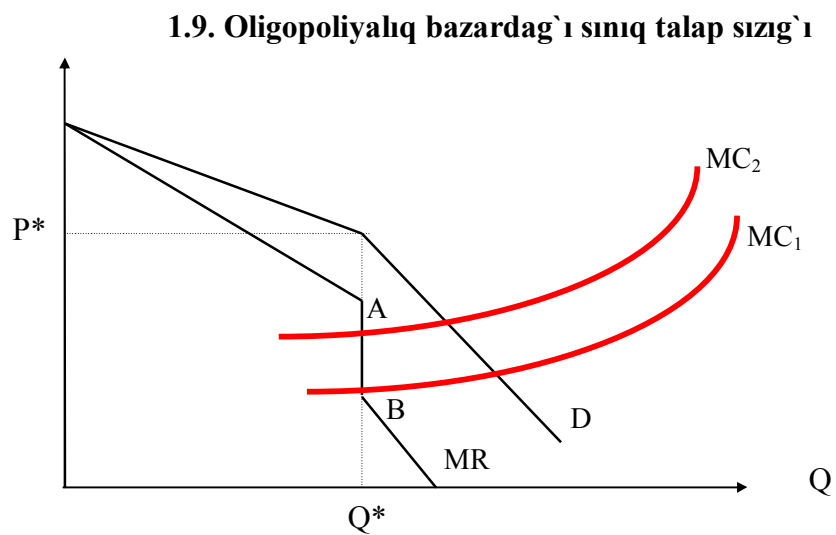
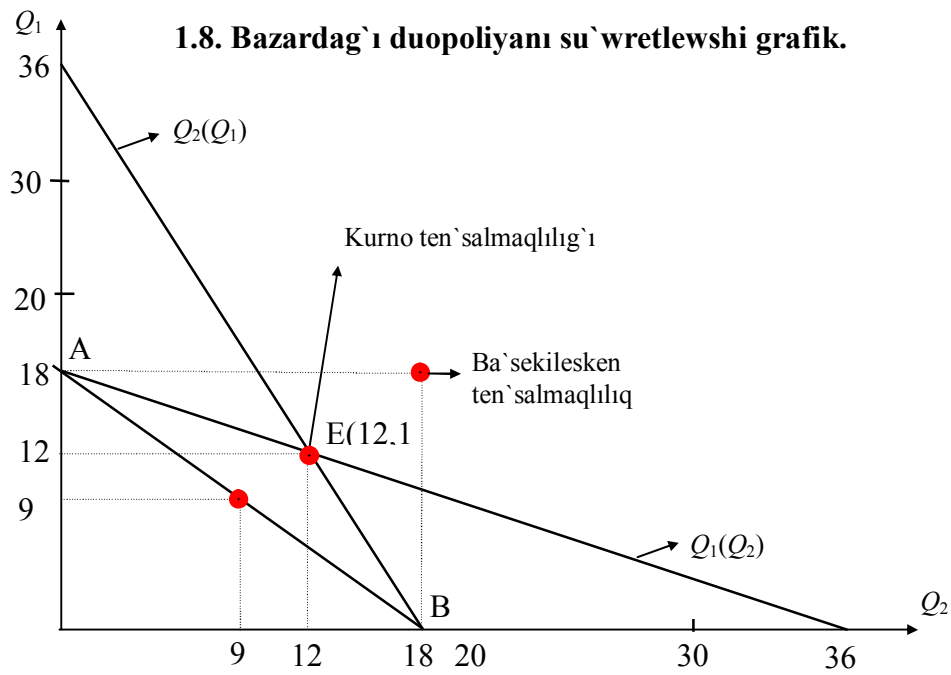

1.6. Monopol tovar bahasına salıqtın ta'siri.

1.7. Kurno ten'salmaqlılıg'ı (2 - shıng'ıw).

II. OQIW TAPSIRMALARI

2.1. Gruppalarǵa beriletug`ın wazıyatlı tapsırmalar

1-gruppa. Ne ushın monopolist talap sızıǵ`ının` elastik bolmag`an bo`liminen qashıwǵa ha`reket qılıwın grafikalıq ha`m analitikalıq usılda tu`sindirip berin` ha`m tiykarlan`.

2-gruppa. Siz monopol firma baslıǵ`ısız. Ba`sekilesken bazarda baha berilgeni ushın firma basshıları o`z itibarların ko`birek qa`rejetlerdi kemeytiriwge ha`m satıw menen baylanıslı ma`selelerdi sheshiwge qaratadı. Siz nege ko`birek itibar qaratqan bolar edin`iz?

3-gruppa. Monopol yaki bazar ha`kimiyatına iye bolg`an firmalar aldında turatug`ın tiykarǵı ma`seleler neden ibarat? Monopol ha`kimiyatqa iye bolg`an firmalar qansha mug`darda islep shıǵ`aradı ha`m bahanı qanday belgilaydı?

2.2. Qadag`alaw ushın sorawlar ha`m tapsırmalar (1 - shınıǵ`ıw):

1. Bazar tu`rleri qanday anıqlanadı?
2. Ba`sekilespegen bazarlarda baha ha`m islep shıǵ`arıw ko`lemi qanday anıqlanadı?
3. Litsenziya, patent, basshılıq huqıqı ba`sekige qanday ta`sir ko`rsetedi?
4. Monopoliyanın` ja`miyet ushın paydalı ha`m zıyanlı ta`replerin aytıp berin`.
5. Bazar ha`kimiyatı degende nenii tu`sinesiz?
6. Monopol bahag`a salıq qanday ta`sir ko`rsetedi?

2.3. PINBORD TEXNIKASI (2 - shıńıǵ'ıw).

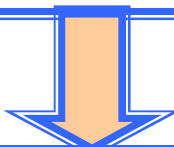
Pinbord texnikası

(inglis tilinnen: **pin** – bekkemlew, **board** – doska)

Mashqalanı sheshiwge tiyisli pikirlerdi sistemalastırıw ha'm gruppawdı a'melge asırıwǵ'a, ja'a'ma't ta'rizde tek bir g'ana yaki kerisinshe qarama-qarsı pozitsiyanı qa'liplestiriwge imkaniyat beredi.

Oqıtıwshı usınıs etilgen mashqala boyınsha o'z ko'z - qarasınan kelip shıǵ'ıp bayan qılıwdı soraydı. Tuwrıdan - tuwrı yaki turmıshlıq aqılıy hu'jimnin' baslanıwın payda etedi (xoshametlendiredi)

Pikirlerdi usınıs qıladı, talqılaw qıladı, bahalaydı ha'm en' optimal (na'tiyjeli) pikirdi tan'laydı. Olardı tayanış juwmaqlawshı pikir (ekia so'zden ko'p bolmag'an) sıpatında ayırıqsha qag'azlarg'a jazadı ha'm doskag'a jazıp qoyadı.

Gruppa ko'rsetiwshileri doskag'a shıǵ'adı ha'm ma'sla'ha'tlasqan halda:

- 1) anıq qa'te bolǵ'an yaki ta'kirarlanıp atırǵ'an pikirlerdi alıp taslaydı;
- 2) disskutsiyalı bolǵ'an pikirlerdi aydınlastıradı;
- 3) pikirlerdi sistemalastırıw mu'mkin bolǵ'an belgilerin anıqlaydı;
- 4) usı belgiler tiykarında doskadag'ı barlıq pikirlerdi (qag'az ha'm nomerlerdegi) ko'rsetedi: ja'a'ma'ttin' bir g'ana yaki qarama-qarsı pozitsiyaları islep shıǵ'ıladı;
- 5) olardıń o'z-ara qatnasıqların sızıqlar yaki basqa belgiler ja'rdeminde gruppalarg'a ajıratadı.

2.4. «PINBORD» texnikasi boyınsha tapsırma

	Oligopoliyani ornatiw sha`rtleri	Oligopoliyanın` unamlı ta`repleri	Oligopoliyada bahalar jan`g`ırıg`ı ha`m onın` unamsız ta`repleri
Bahalar jan`g`ırıg`ı			
Strategiya			
Ekonomikalıq payda			
Kurno modeli			
Kurno ten`salmaqlılıg`ı			
Nesh ten`salmaqlılıg`ı			
Kontrakt sıızıg`ı			
Qamalg`an shaxs mashqalası			
Qattı baha siyasatı			
Duopoliya			
Kartel sheshimi			
Antogonistikalıq oynlar			

III. MA'LUMOTLI-AXBOROT MATERIALLAR

3.1. Talabalardı bahalaw kriteriyaları ha'm ko`rsetkishleri

Gruppa	Baha	Bahalaw ko`rsetkishleri ha'm kriteriyaları			
		Mag`lıwmat-tın` tolılg`ı	Gruppa qatnas-ıwshılarının` aktivligi	Mısallar keltira alg`anı	Ja`mi
	Ball	1,0	0,5	0,5	2
1					
2					
3					

3.2. Gruppalg`a qoyılğ`an ballar ko`rsetkishleri

Gruppa	1	2	3	Uhwma ball	Baha
1					
2					
3					

1,5 – 2,0 ball - «ayırıqsha»
 1,0 – 1,4 ball - «jaqsı»

0,5 – 0,9 ball - «qanaatlanarli»
 0 - 0,4 ball - «qanaatlanarsız»

IV. O`Z-O`ZIN QADAG`ALAW USHIN MATERIALLAR

4.1. Kadag`alaw sorawları ha`m tapsırmalar:

1. Monopoliyag`a qarsı nızamlardıń maqseti ha`m a`hmiyeti neden ibarat?
2. Monopol ha`kimiyatqa iye bolg`an firmalardıń bahanı belgilew strategiyasınıń tiykar-ın ne payda etedi?
3. Bahalar diversifikatsiyası tu`rleri ha`m olarg`a xarakteristika berin`.
4. Tovarlar kategoriyasına qarap, olarg`a baha belgilewdin` sha`rtleri nelerden ibarat?
5. O`zbekstan Respublikasında qabıl qılınğ`an monopoliyag`a qarsı nızamın tu`sindirip berin`.
6. Ba`sekilesken monopol bazar ten`salmaqlılıg`ın belgilewshi ko`rsetkishler nelerden ibarat?
7. Ba`sekilesken monopol bazarının` na`tiyjeliligi haqkında aytıp berin`.
8. Oligopolialıq bazar qanday belgilerge iye?
9. Kurno ten`salmaqlılıg`ın aytıp berin`.
10. Duopolik bazarda ha`reket qılıp atırğ`an firmalar ushın to`mendegilerden qaysı birine erisiw apzallıraq: Kurno ten`salmaqlılıg`ına, ba`sekilesken ten`salmaqlılıqqa ha`m kelisken halda ha`reket qılıwğ`a?
11. “Qamalg`an shaxs mashqalası” neni bildiredi ha`m onı ekonomikalıq ma`selelerdi sheshiwge qollaw ta`rtibin tu`sindirip berin`.

14.2. Mashqalalı seminar shınıg`ıwı boyınsha joba-tapsırma ha`m oqıw-metodikalıq materiallar

Seminar jobası:

- Ba`seki tu`sinigi ha`m ba`sekilespegen bazarlar.
- Monopoliya, sap monopoliya, monopol o`nim ko`lemin ha`m monopol bahanı anıqlaw ha`m monopol ha`kimiyat.
- Ba`sekilesken monopoliya, islep shıg`arıw ko`lemin ha`m tovar bahasın ba`sekilespegen monopoliya sharayatında anıqlaw.
- Monopolislik bazar na`tiyjeliligi.
- Oligopolialıq bazar ha`m onn` belgileri.
- Oligopolialıq bazar sharayatında baha belgilew.
- Kurno modeli ha`m Kurno ten`salmaqlılıg`ı.

Shınıg`ıwdın` maqseti: Monopol ha`kimiyat sharayatında baha belgileya ha`mde oligopolialıq bazar belgileri haqqındag`ı bilimlerde teren`lestiriw ha`m bekkemleden ibarat.

Talabanın oqıw xızmeti na`tiyjeleri:

- A`meliy misallardı teoriyalıq alıng`an bilimler menen bekkemlewdi u`yrenedi;
- Monopol ha`kimiyat tuwrısında tu`sinikler payda boladı;
- En`a`hmiyetli bolg`an ko`rsetkishler tuwrısında tu`sinikler aydınlasadı;
- Monopol ha`kimiyat hu`kim su`rip atırg`an bir waqıtta ja`miyet parawanlıg`ı ortasında kelip shıg`atug`ın mashqalalardı tiykarlap beriwdi u`yrenedi;
- Monopol bahanın` qaliplesiwine salıqlardıń ta`siri haqqında pikirler izbe-izligine erisedi.
- Bahalar jan`g`ırıg`ı aqıbetinde kelip shıg`ıw mu`mkin bolg`an jag`daylardı tu`sinip jetedi;
- «Qamalg`an shaxs» mashqalası ja`rdeminde baha belgilew haqqında bilimleri bekkemlesedi.
- Berilgen anıq wazıyattan shıg`ıp kete aladı, wazıyatlardı analiz qıladı, salıstıradı ha`m juwmaq qıladı;
- Mashqalalı wazıyatlardı sheshiwde teoriyalıq bilimlerineng paydalanadı;
- Mashqalalı wazıyatlardan kelip shıg`ıp, mashqalanı ajratıp aladı ha`m mashqalanı sheshimin tabıw protsessii anıqlaydı;
- Usınıs qılınğ`an tu`rli sheshimler variantların analiz qıladı, maqala boyınsha juwmaqlawshı juwmaqlar qıladı.

O`zbetinshe u`yreniw ushın tapsırmalar:

1. Sa`wbetke tawrlanın` ha`m to`mendegi mashqalalardı dıqqat penenoqıp shıg`ıp talqılaw ju`ritin`. Esletpe: 1.1., 2.3-ke qaran`.

2. Testlerdi sheshiwge tayarlıq ko`rin`. Esletpe: 3.1-ge qaran`.

3. Oqıw tapsırmaları menen tanısıp shıg`ın` xa`m tu`sinbegen sorawlların`ızdı berin`. Esletpe: 3.2-ge qaran`.

Qadag`alaw tu`ri:

Awız-eki qadag`alaw soraw-juwap ha`m o`zin-o`zi qadag`alaw qılıw.

Maksimal ball: 2

Talabag`a qoyılğ`an ball: _____

Oqıtıwshı

Imzasi: _____

OOIW – METODIKALIQ MATERIALLAR

I. OOIW TAPSIRMALAR

1.1. «Ba`seki ha`m jekke ha`kimlik» teması boyınsha mashqalalar ha`m tapsirmalar

1. Mashqalalı tapsırma.

Wazıyat: Siz monopol ka`rhananın` basshısıız. Sizin` maqsatin`iz maksimal payda alıw. O`tken ayda ekonomistin`izdin` qansha mug`darda o`nim islep shıg`arıw ha`m onı neshe sumnan satıw kerekligi tuwrısında bildirgen usınıs juwmaq taptı. Sebebi ekonomist da`ramatqa ko`re talap elastikligin inabatqa almay esap kitap qılğ`an.

Wazıypa: Paydanı optimallastırıw tochkasın tabıw. Demek, qanday baha strategiyasın tutıwın`ız ha`m bazarg`a neshe birlik o`nim islep shıg`arıwın`ız kerekligin analitikalıq ha`mde grafikler usılında islep shıg`ıwın`ız kerek. Bunın` ushın:

Metodikalıq usınıslar.

1. Mashqalalıq analizdin` basqışları.

Birinshi basqış – mashqalanın` tiykarg`ı mazmunın ajratıp alıwdı usınıs qıladı, prezentatsiya ob`ektin anıqlap, ko`rinis beredi.

Ekinshi basqış – mashqalalı wazıyattı analiz qılıw – ob`ektin` jag`dayın anıqlaydı, tiykarg`ı ta`replerine itibar qaratadı, mashqalalı wazıyattın` barlıq ta`replerin analiz qıladı.

**U`shinshi basqış** – mashqalanı sheshiw ushın barlıq wazıyatlardı ko`rip shıg`adı, al`ternativ wazıyattı jaratadı.

**To`rtinshi basqış** – mashqalanın` sheshimin anıq variantlardan tan`lap aladı, mashqalanın` anıq sheshimin tabadı.

2. Wazıyattı orınlaw izbe-izligi:

- 1) Mashqalanı qa`liplestirin`.
- 2) Wazıyattı analiz qılın`, sebeplerin ko`rsetin`.
- 3) Wazıyattan shıg`ıp ketiw ha`reketlerin izlep tabın`.
- 4) Tablitsanı toltırın`.
- 5) Anıq juwmaqławshı juwmaq shıg`arın`.

2. Mashqalalı tapsırma.

Wazıyat: Sizin` firman`ız oligopologiyalıq bazar sharayatında xızmet ju`ritedi. Sizge ba`sekili ka`rxana o`z o`nimi bahasın 10 protsenke tu`sirgenligi haqqındag`ı xabardı jetkizdi.

Wazıypa: Bahalar jan`g`ırıg`ı baslanbaslıg`ı ushın sizin` keyingi qararın`ız ha`m qanday jol tutıwdı maqul ttan`lag`anın`ızdı ortaqlasın`. Bunın` ushın:

Metodikalıq usınıslar

1. Mashqalalıq analizdin` basqışları.

Birinshi basqış – mashqalanın` tiykarg`ı mazmunın ajratıp alıwdı usınıs qıladı, prezentatsiya ob`ektin anıqlap, ko`rinis beredi.

Ekinshi basqış – mashqalalı wazıyattı analiz qılıw – ob`ektin` jag`dayın anıqlaydı, tiykarg`ı ta`replerine itibar qaratadı, mashqalalı wazıyattın` barlıq ta`replerin analiz qıladı.

**U`shinshi basqış** – mashqalanı sheshiw ushın barlıq wazıyatlardı ko`rip shıg`adı, al`ternativ wazıyattı jaratadı.

**To`rtinshi basqış** – mashqalanın` sheshimin anıq variantlardan tan`lap aladı, mashqalanın` anıq sheshimin tabadı.

2. Wazıyattı orınlaw izbe-izligi:

- 1) Mashqalanı qa`liplestirin`.
- 2) Wazıyattı analiz qılın`, sebeplerin ko`rsetin`.
- 3) Wazıyattan shıg`ıp ketiw ha`reketlerin izlep tabın`.
- 4) Tablitsanı toltırın`.
- 5) Anıq juwmaqławshı juwmaq shıg`arın`.

3. Mashqalalı tapsırma.

Wazıyat: Oligopoliyalıq bazarda sizin` firman`ız lider esaplanadı. O`z u`lesin`izdi anıqlawın`ız ushin qaptallasıwshı firmalardıń qanday ko`rsetkishlerin biliwdi qaler edin`iz. Ma`lim boldı, liderlikke dawa qılıwshı firma payda bolıw arapasında eken.

wazifa: Bazardag`ı hu`kmdarlıqtı qoldan bermesligin`iz kerek. Bunın` ushın:

Metodikalıq usınıslar

1. Mashqalalıq analizdin` basqışları.

Birinshi basqış – mashqalanın` tiykarg`ı mazmunın ajratıp alıwdı usınıs qıladı, prezentatsiya ob`ektin anıqlap, ko`rinis beredi.

Ekinshi basqış – mashqalalı wazıyattı analiz qılıw – ob`ektin` jag`dayın anıqlaydı, tiykarg`ı ta`replerine itibar qaratadı, mashqalalı wazıyattın` barlıq ta`replerin analiz qıladı.

**U`shinshi basqış** – mashqalanı sheshiw ushin barlıq wazıyatlardı ko`rip shıg`adı, al`ternativ wazıyattı jaratadı.

**To`rtinshi basqış** – mashqalanın` sheshimin anıq variantlardan tan`lap aladı, mashqalanın` anıq sheshimin tabadı.

2. Wazıyattı orınlaw izbe-izligi:

- 1) Mashqalanı qa`liplestirin`.
- 2) Wazıyattı analiz qılın`, sebeplerin ko`rsetin`.
- 3) Wazıyattan shıg`ıp ketiw ha`reketlerin izlep tabın`.
- 4) Tablitsanı toltırın`.
- 5) Anıq juwmaqlawshı juwmaq shıg`arın`.

1-tablitsa

1.2. Mashqalanı kishi mashqalalardı ha`m juwmaqların islep shıg`ıw, qarar qabıl qılıw

Mashqalanı islep shıg`ıw		Juwmaqlawshı juwmaq
Kishi mashqalanı islep shıg`ıw	Sheshimnin` mazmunı	Juwmaqlar

II. MAG'LIWMATLI – AXBOROT MATERIALLAR

2.1. Gruppalar dıń bilim ha'm ko'ńlikpelerin bahalaw kriteriyaları

Tapsırmalar, bahalaw ko'rsatkishleri ha'm kriteriyaları	1-gruppa	2-gruppa	3-gruppa
1-tapsırma: (1 ball)			
- soraw tuwrı orınlanıw (0,5 ball)			
- gruppanıń aktivliligi (0,5 ball)			
2-tapsırma: (1 ball)			
- temanıń tolıq ju'ritiliwi (0,5)			
- prezentatsiyanıń ko'rgizbeliligi (0,3)			
- gruppanıń aktivligi (0,2)			
Ja'mi: (2 ball)			

1,5 – 2 ball - «ayırıqsha»;
1,0 - 1,4 ball - «jaqsı»
0,5 – 0,9 ball - «qanaatlanarlı»;
0 - 0,4 ball - «qanaatlanarsız»

2.2. Esletpe

Pikir almasıw qatnasıwshısına esletpe

1. Pikir almasıw qatnasıqlardı sheshiw emes, ba'łki mashqalar sheshimin birgelikte tabıw metodu bolıp tabıladı.
2. Basqalar da pikir bildiriwlerine imkaniyat jaratıw ushın uzaq so'yleme.
3. Aqıllı pikirlerin' maqsetke jetiw ushın so'zlerin'di ta'rezige sal, oylap, so'n' so'yle, minez – qulqıların'dı qadag'ala.
4. Pikir bildiriwshi ha'm opponent pikirin tuwrı tu'siniwge ha'reket qıl. Onın' pikirin hu'rmet qıl.
5. Tekg'ana munozara teması boyınsha g'ana, anıq pikir bildir.
6. O'z prezentatsiyatın' menen kimgе dur jag'mıwg'a yaki kerisinshe qapa qılıwg'a urınba.

II. O'Z - O'ZIN QADAG'ALAW USHIN MATERIALLAR

3.1. Test sorawları

1. Ba'sekilesken firmadan monopolistnn' ayırmashılıq ta'repi:

- a) O'z o'nimine qalegen bahasın qoyıwı mu'mkin;
- b) Shekli da'ramat shekli qarejetke ten' bolg'anda paydası maksimal boladı;
- v) Qa'legeninshe o'nim islep shgarıw ha'm satıwı mu'mkin;
- g) Talap funktsiyasınan kelip shıg'ıp islep shıg'arıw ko'lemi ha'm bahası belgilewi mu'mkin;
- d) Barlıq juwaplar durıs.

2. Aytayıq, monopolist firma 10 dana o'nim ko'lemin 100 min' sumg'a satıwg'a tayar. Biraq satıw ko'lemi 11 dananı qurag'anda o'nimnin' bahası 99.5 min' sumg'a qısqaradı. Ol jag'dayda firmanın' shekli da'ramatı ten':

- a) 100000 swmg'a;
- b) 99500 swmg'a;
- v) 94500 swmg'a;
- g) 94000 swmg'a;
- d) 105000 swmg'a.

3. Ta'biyiy monopoliya bolıp esaplanadı:

- a) OPEK- xalıqara neft' karteli;
- b) WzDEUAVTO kompaniyası;
- v) IBM kompaniyası;
- g) "Shıg'ıs matbaa kontserni";
- d) Tashkent metropoliteni.

4 Maksimal payda alıwg'a ha'reket etip atırg'an monopol firma o'z o'nimi ko'lemin qısqartadı eger:

- a) Ortasha qarejetler pa'seyse;
- b) Reklama qarejetleri artsa;
- v) Shekli da'ramat shekli qarejetten ulken bolsaa;
- g) Barlıq juwaplar durıs.

5. A'dette monopolistnn' shekli qarejeti o'nim bahasınan pa's boladı, sebebi:

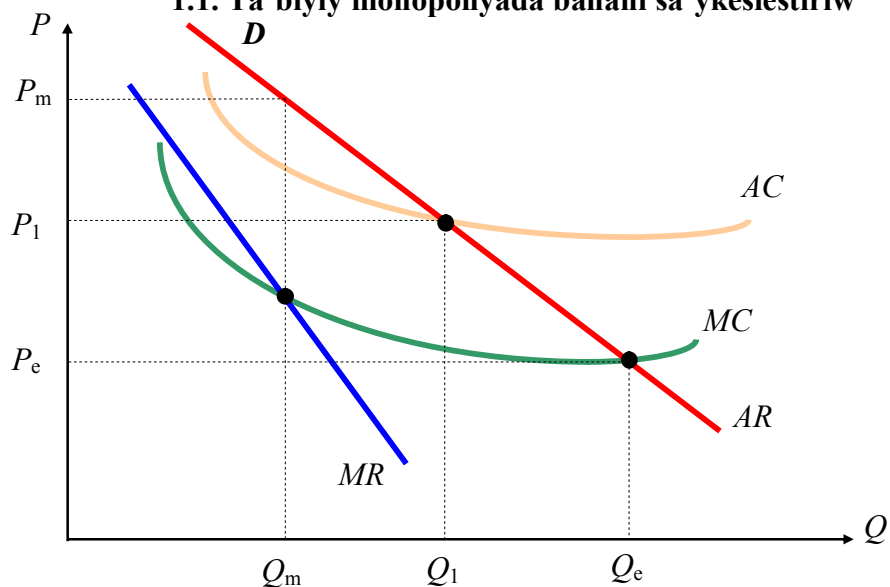
- a) Baha shekli da'ramattan pa's;
- b) Baha shekli da'ramattan joqarı;
- v) Shekli qarejet ortasha qarejetten pa's;
- g) Shekli qarejet ortasha qarejetten joqarı;
- d) Durıs juwap joq.

3.2. Qadag'alaw sorawları ha'm tapsırmalar:

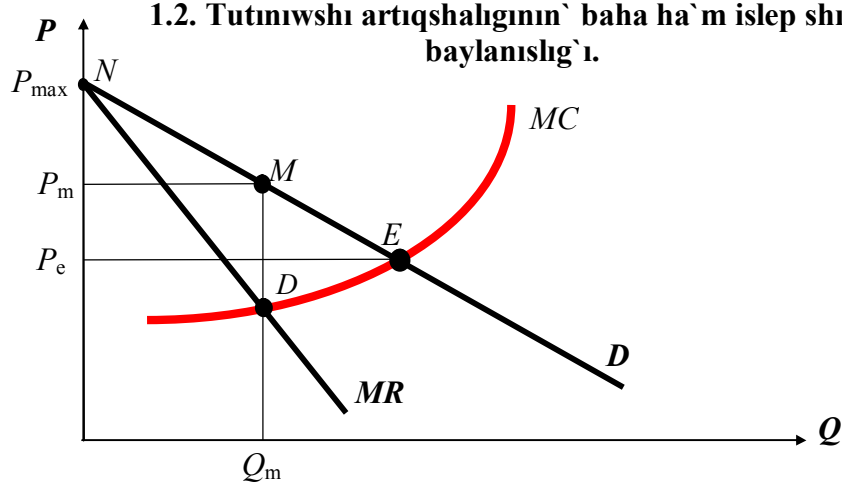
1. Oligopolıyalıq bazar qanday belgilerge iye?
2. Kurno ten'salmaqlılıg'ın ayıp berin'.
3. Duopolik bazarda ha'reket etip atırg'an firmalar ushın to'mendegilerden qaysı birine erisiw apzallıraq: Kurno ten'salmaqlılıg'ına, ba'sekilesken ten'salmaqlılıqqa ha'm kelisken halda halda ha'reket qılıwg'a?
4. "Qamalg'an shaxs mashqalası" neni bildiredi ha'm onı ekonomikalıq ma'selelerdi sheshiwge qollanıw ta'rtibin tu'sindirip berin'.

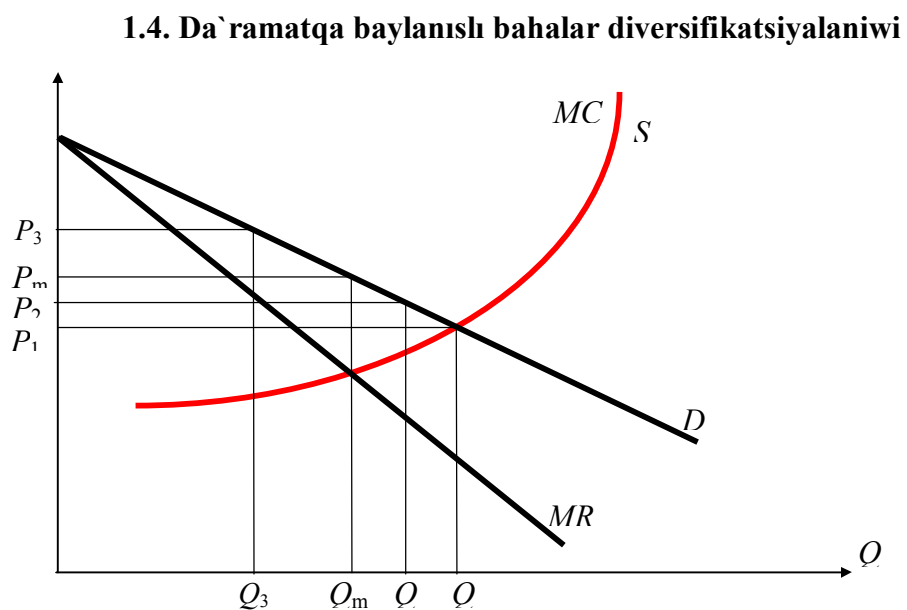
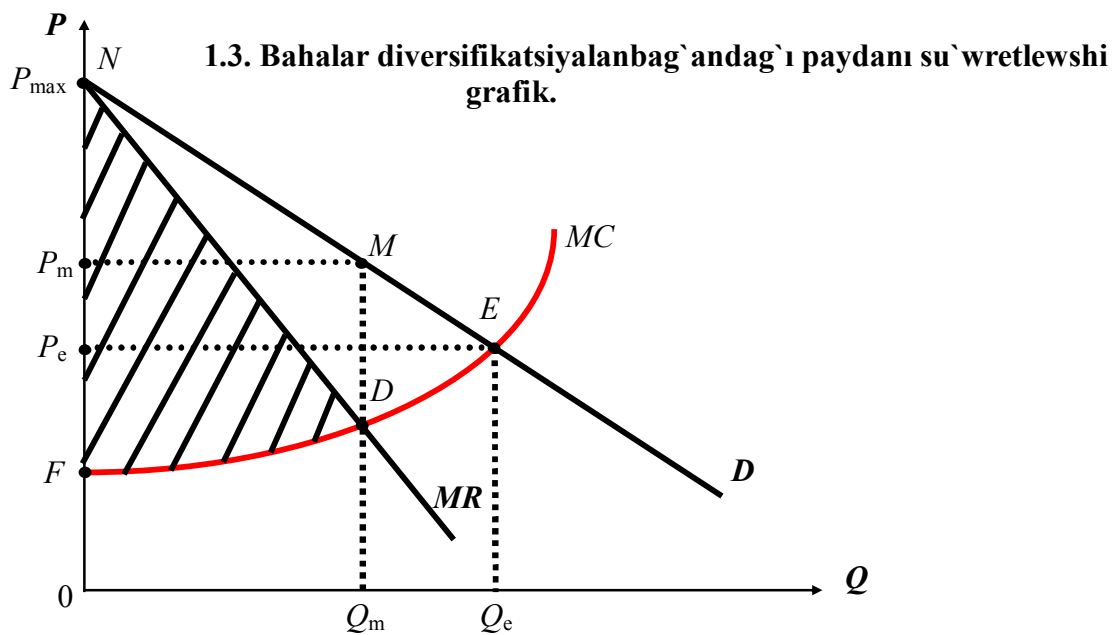
OQIW – METODİKALIQ MATERIALLAR
I. OQIW MATERIALLAR

1.1. Ta'biyiy monopoliyada bahani sa'ykeslestiriw

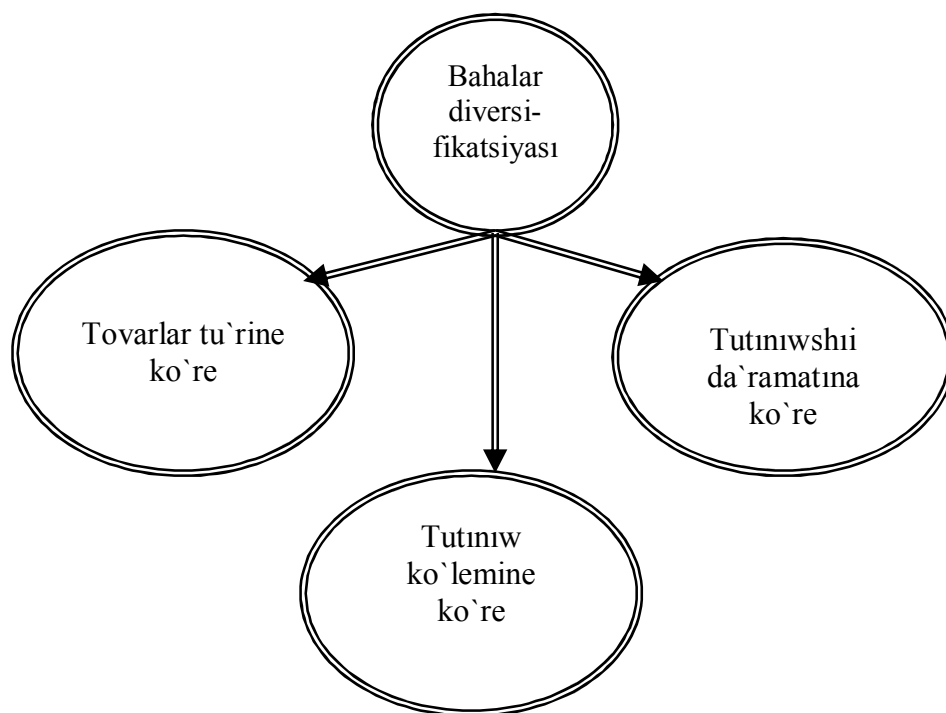

1.2. Tutınıwshı artıqshalıgının` baha ha`m islep shıg`arıw ko`lemine baylanışlıg`ı.

1.5. Bahalar diversifikatsiyası

II. OQIW TAPSIRMALARI

2.1. Gruppalarda islew ushın tapsırmalar

Ekspert qag'azı №1

Monopol ha'kimiyat sharayatında baha belgilew

Monopol ha'kimiyatqa iye firmalar islep shıǵ'arıw ko'lemine ha'm o'nim bahasını anıqlaw ushın nelerdi biliwi za'ru'r?

Tutınıwshı artıqshalıǵ'ın iyelew degende neni tu'sinesiz?

Bazardı segmentlew ne ushın za'ru'r?

Ekspert qag'azı №2

Bahalar diversifikatsiyası

Diversifikatsiya tu'sinigin jaratın'.

İdeal diversifikatsiyalawda firma da'ramatı qanday anıqlanadı?

Eger talap shekli qarejetten u'stin bolg'anda firma qanday jol tutadı?

Ekspert qag'azı №3

Tutınıw ko'lemine ko're bahalar diversifikatsiyası

Tovarlar kategoriyasına ko're baha differentsiatsiyası qanday ornatıladı?

Tutınıwshılardı kategoriyalarg'a bo'liwde qanday kriteriyag'a tiykarlanadı?

Bahalardı belgilewde ja'ne qanday faktorlarg'a assaslanıw mu'mkinligin ko'rsetin'.

**2.2. Individual ha'm gruppalarda islew ushin mo'lskerlengen tapsırmalar
Jekke ta'rtipte orınlaw ushin**

**BAHALAR DIVERSIFIKATSIYASI NE?
TUTINIWSHILAR DARAMATINA KO'RE BAHALAR QANDAY BELGILENEDI?**

F- Pikirin'izdi bayan etin'.

S - Pikirin'izdin' bayanına bir sebep ko'rsetin'.

M - Ko'rsetilgen sebepti tu'sindiriwshi misal keltirin'.

U - Pikirin'izdi ulıwmalastırın'.

Birinshi gruppa ushin tapsırma

**MONOPOL HA'KIMIYAT SHARAYATINDA ISLEP SHIG'ARIW KO'LEMI
HA'M BAHANE NEGE TIYKARLANIP TABILADI?**

F - Pikirin'izdi bayan etin'.

S - Pikirin'izdi bayanına bir sebep ko'rsetin'.

M - Ko'rsetilgen sebepti tu'sindiriwshi misal keltirin'.

U - Pikirin'izdi ulıwmalastırın'.

Ekinshi gruppa ushın tapsırma

TUTINIWSHI ARTIQSHALIG'IN QANDAY IYELEW KERAK HA'M ONIN' A'HMIYETI DEGENDE NENI TU'SINESIZ?

F - Pikirin'izdi bayan etin'.

S - Pikirin'izdin' bayanına bir sebep ko'rsetin'.

M - Ko'rsetilgen sebepti tu'sindiriwshi misal keltirin'.

U - Pikirin'izdi ulıwmalastırın'.

U'shinshi gruppa ushın tapsırma

TUTINIW KO'LEMINE KO'RE BAHALAR QANDAY BELGILENEDI?

F Pikirin'izdi bayan etin'.

S Pikirin'izdin' bayanına bir sebep ko'rsetin'.

M Ko'rsetilgen sebepti tu'sndiriwshi misal keltirin'.

U Pikirin'izdi ulıwmalastırın'.

III. MAG'LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

3.1. Tarqatpa materialının u'lgili nusqası FSMU texnologiyası

- (F) – Pikirin`izni bayan etin`.
- (S) – Pikirin`iz bayanına birer sebep ko`rsetin`.
- (M) – Ko`rsetilgen sebepti tu`sindiriwshi mısal keltirin`.
- (U) – Pikirin`izdi ulıwmalastırın`.

Usı texnologiya tın`lawshıların o`z pikirın qorg`awg`a, erkin pikirlew ha`m o`z pikirın basqalarg`a o`tkiziwge, ashıq halda disskutsiyalasıwg`a, iyelengen bilimlerni analiz qılıwg`a, qay da`rejede iyelegenliklerin bahalawg`a ha`mde tın`lawshıların sa`wbetlesiw ma`deniyatına u`yretedi.

3.2. Gruppaların` bilim ha`m ko`nlikpelerin bahalaw kriteriyaları

Tapsırmalar, bahalaw ko`rsetkishleri ha`m kriteriyaları	1- grupp	2- grupp	3- grupp
Maksimal ball – 2			
- soraw tolıq jaratıp berildi (0,5 ball)			
- juwaplar jeterli da`rejede assaslanıp berildi (0,5 ball)			
- guruppa qatnasıwshılarının` aktivligi (0,5 ball)			
- berilgen sorawlarg`a juwap berdi (0,3 ball)			
- reglamentke boysındı (0,2)			
Ja`mi: (2 ball)			

1,5 – 2,0 ball - «ayırıqsha»; 1,0 – 1,4 ball - «jaqsı»;
0,5 – 0,9 ball - «qanaatlanarlı»; 0 - 0,4 ball - «qanaatlanarsız»

IV. O'Z-O'ZIN QADAG'ALAW USHIN MATERIALLAR

4.1. Kadag'alaw sorawları ha'm waziypaları:

1. Monopoliyag'a qarsı nızamlardın` maqseti ha'm a`hmiyeti neden ibarat?
2. Monopol ha`kimiyatqa iye bolg`an firmalardın` bahanı belgilew strategiyasının` tiykarın ne payda etedi?
3. Bahalar diversifikatsiyası tu`rleri ha'm olarg'a xarakteristika berin`.
4. Tovarlar kategoriyasına qarap, olarg'a baha belgilewdin` sha`rtleri nelerden ibarat?
5. O'zbekstan Respublikasında qabıl qiling`an monopoliyag'a qarsı nızamdı aytıp berin`.

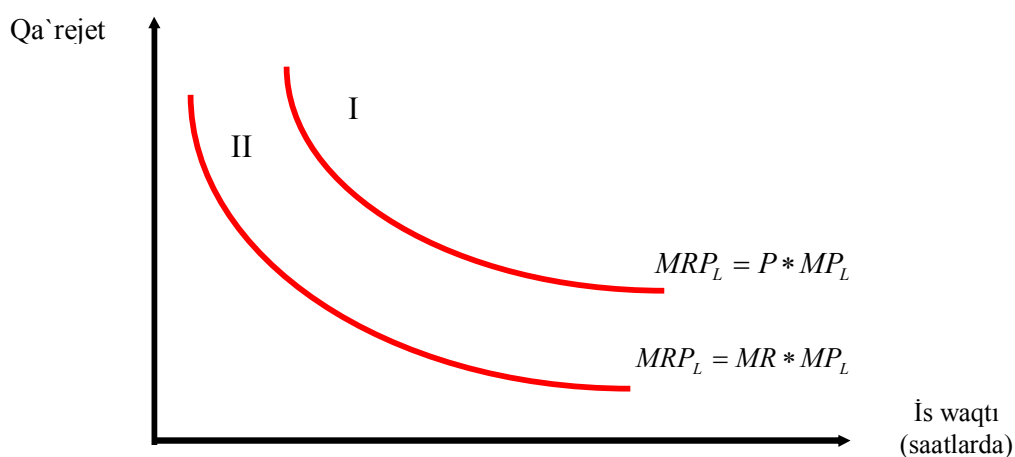
4.2. Tiykarg'ı tu`sinikler ha'm so`zler tiykarında BBB tablitsasın toltırın`

№	Tiykarg'ı tu`sinik ha'm so`zler	Bilemen	Bilip aldım	Biliwdi qaleymen
1.	Tutınıwshı artıqshalıg'ı			
2.	Monopol ha`kimiyat			
3.	Bahalar diversifikatsiyası			
4.	Da`ramatqa ko`re bahalar differentsiatsiyası			
5.	İdeal diversifikatsiyalaw			
6.	Tutınıw ko`lemine ko`re bahalar diversifi-katsiyası			
7.	Tovarlar kategoriyasına ko`re baha differen-tsiatsiyası			
8.	Tutınıwshılardı kategoriyag'a bo`liw			

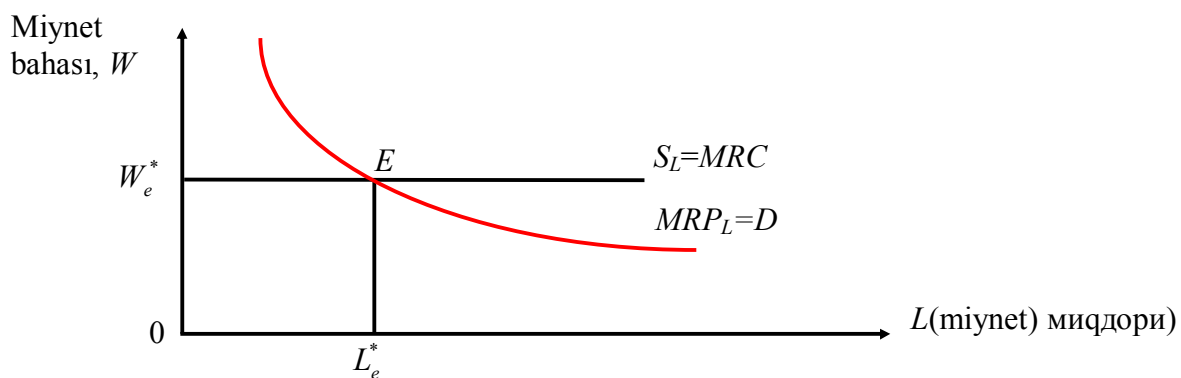
OQIW – METODIKALIQ MATERIALLAR

I. OQIW MATERIALLAR

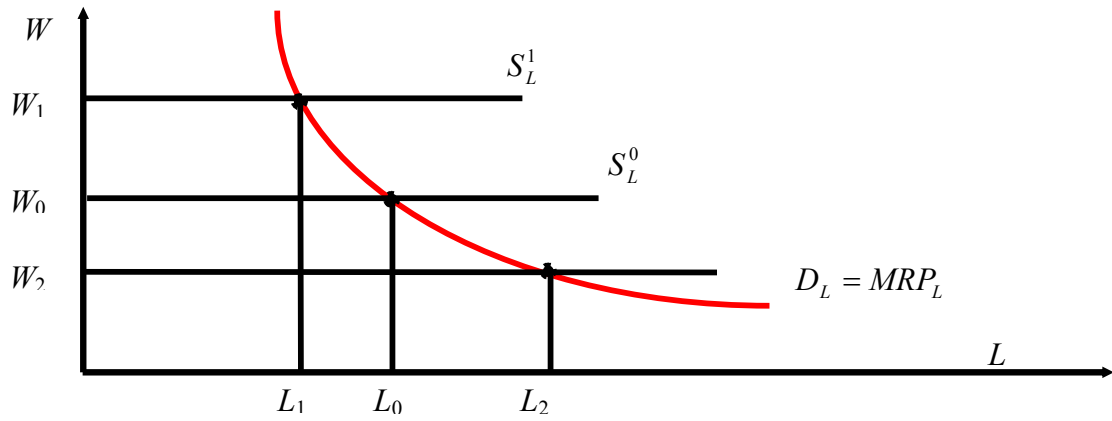
1.1. Shekli miynet da`ramathılıg`ı grafigi

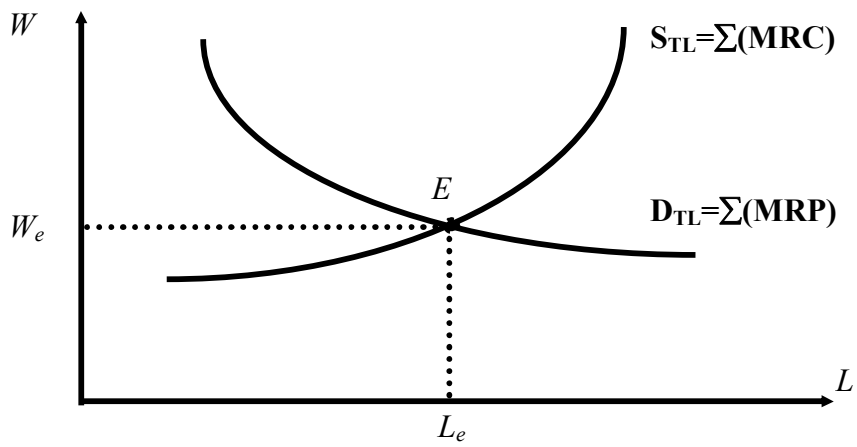
**1.2. Ba`sekilesken miynet bazarında miynet bahasının` onın` mug`darına
baylanışlıg`ı.**

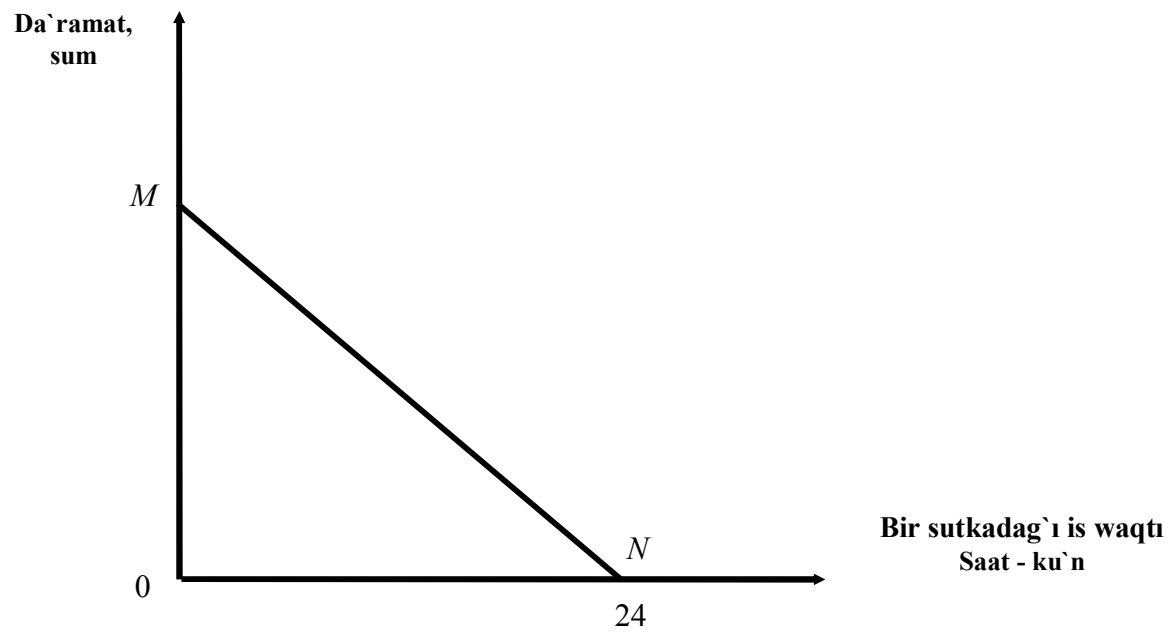
1.3. Jumısshı ku`shine talap penen is haqı ortasındag`ı baylanıslıq.

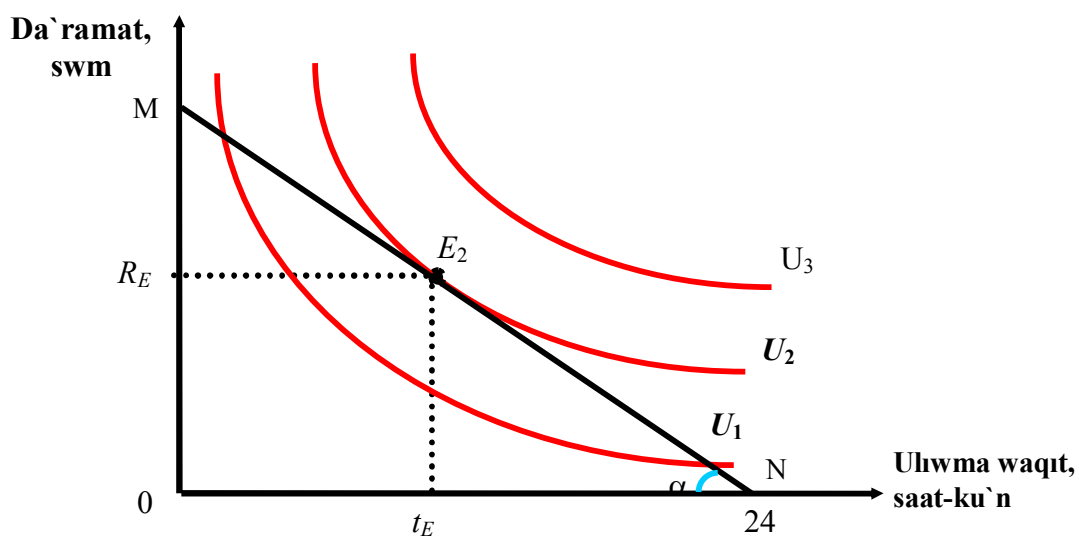
1.4. Taraw miynet bazarı.

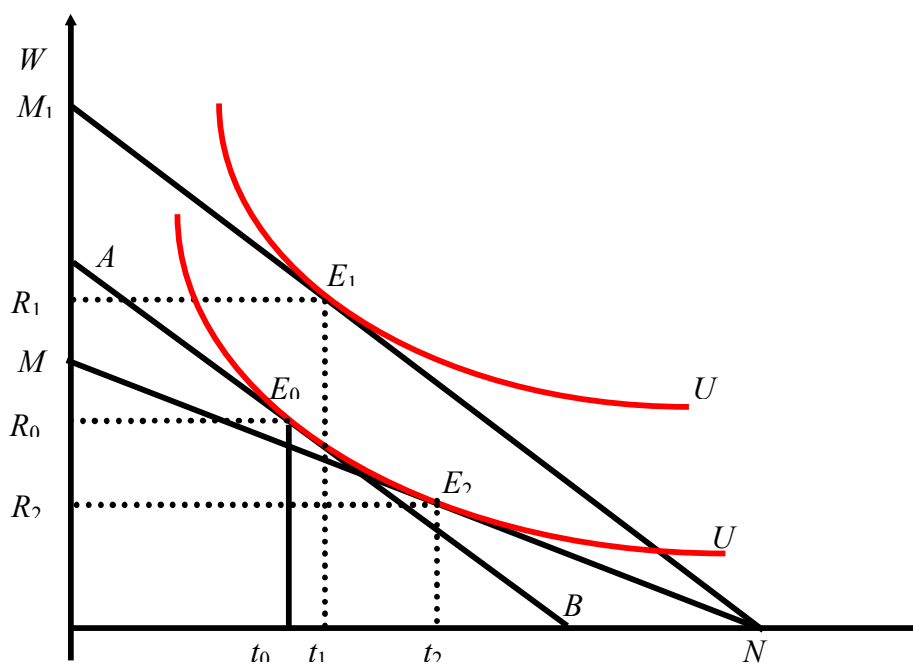
1.5. İş vaxtı ha'm dem alw ortasındag'ı baylanışlıq

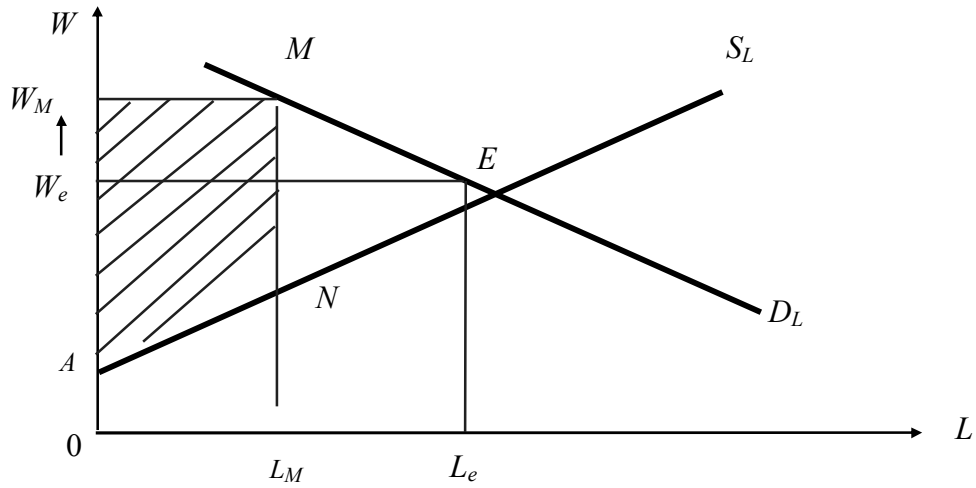
1.6. Paydahlıq funksiyasın maksimallastırıw

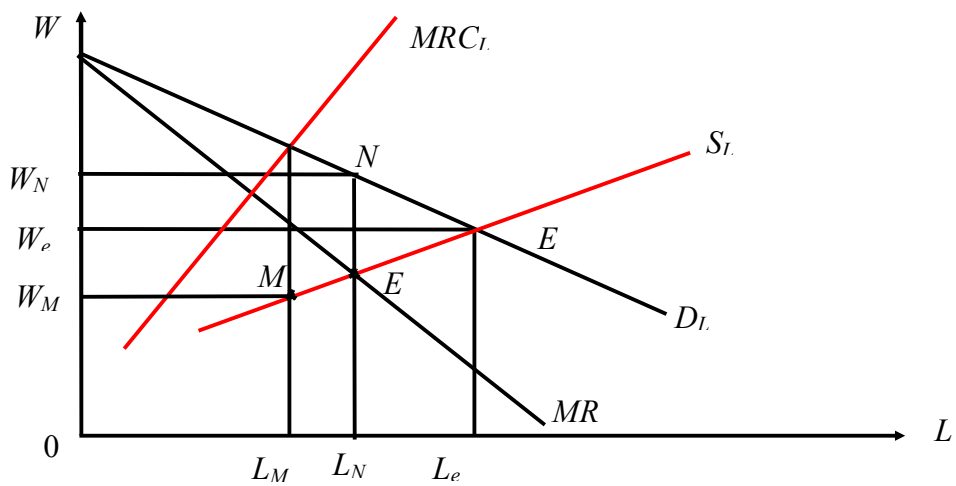
1.7. Ornın basıw na'tiyjesi ha'm da'ramat na'tiyjei, $0t_0$, $0t_1$, $0t_2$ lar bosh waqıt, t_0N , t_1N ha'm t_1N lar is waqıtı.

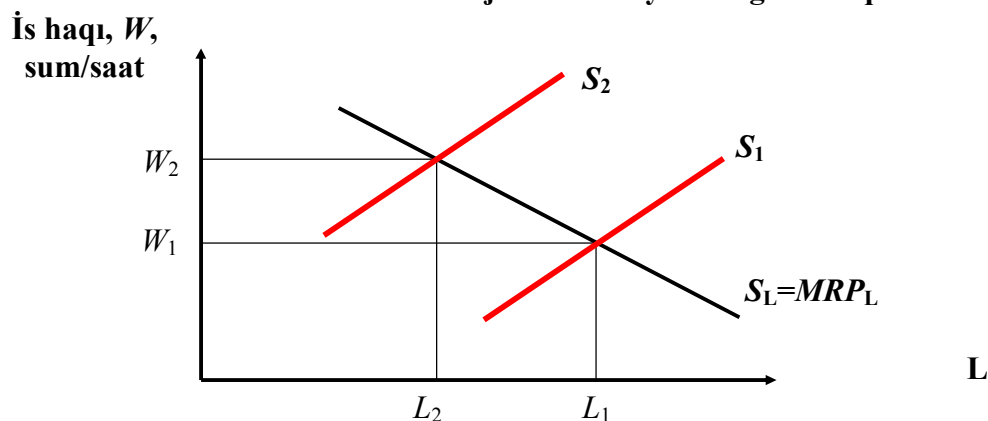
1.8. Sap monopol miynet bazarında monopolistin` is haqıg`a ha`m ba`ntlikke tasiri.

1.9. Miynet bazarındag`ı eki ta`repleme monopoliya.

1.10. Ha'r tu'rli jumis sharayatındag'ı is haqı.

II. MAG'LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

2.1. Qa'niye (ekspert) ushın mo'lisherlengen sorawlar:

1. Jumis ku'shine talap penen is haqı ortasındag'ı baylanisliqtı tu'sindirip berin'.
2. İs xaqı o'siwinin' dem alıw waqtı menen islew waqtı ortasındag'ı salıstırmalı ta'sirin aytıp berin'.
3. Miynet bazarında monopsoniya bolg'an jag'daydı qanday tu'sinesiz?
4. Minimal is xaqını ornatiwdan maqset nede?
5. Monopolistik miynet bazarı degende nenii tu'sinesiz?
6. Miynet bazarında eki ta'repleme monopoliya payda bolıwı mu'mkin be?
7. İs haqın b o'listiriwden maqset.

2.2. Qadag`alaw sorawları tiykarında tablitsanı toltırın`!

Sorawlar	Juwaplar
Mehnat bozori –	
Miyner bazarında monopsoniya –	
Minimal is haqı –	
Ekonomikalıq renta –	
İs haqı stavkası –	

III. O`Z - O`ZİN QADAG`ALAW USHIN MATERIALLAR

3.1.Qadag`alaw sorawlar ha`m wazıypalar:

İslep shıg`arıw faktorları bazarın aytıp berin`?

Ba`sekilesken miynet bazarı ten`salmaqlılıg`ı qanday ornatıladı?

Firma paydasın maksimallastırıw ushın jumıs ku`shin jallawdı qanday sha`rt orınlang`ansha dawam ettiredi?

Miyner qılıw ha`m dem alıw ortasındag`ı baylanıslıqtı aytıp berin`.

Miyne bazarına qasıplıq basqarma qanday ta`sir ko`rsetedi ha`m onın` aqıbetlerin aytıp berin`.

16.2. Bilimlerdi bekkemlew ha'm teren'lestiriw shıńıǵ'ıw boyınsha joba - tapsırma ha'm oqıw - metodikalıq materiallar

Seminar jobası:

- Miynet qatnasıqları ha'm miynet resurslarınan paydalanıw ko'rsetkishleri.
- Is haqı.
- Miynet bazarı, miynet usınısı ha'mmiynetke bolǵ'an talap.

Ba'sekilesken, monopolistik ha'm monopsonik miynet bazarları.

Shıńıǵ'ıwdın maqseti: Miynet bazarı ha'm onın belgileri, a'mel qılıw mexanizmi ha'mde miynet ha'm dem alıw ortasındaǵı baylanıslılıq tuwrısındaǵı bilimlerdi bekkemlew.

Talabanın oqıw xızmeti na'tiyjeleri:

- A'meliy mısallardı teoriyalıq aling'an bilimler menen bekkemlewdi u'yrenedi;
- Miynet bazarı turalı tu'sinikler payda boladı;
- Sılıma arqalı dem alıw ha'm miynet qılıw ortasındaǵı o'z-ara baylanıslılıq bilip aladı;
- Da'ramat ha'm dem alıw ortasında tuwrı proportsionallıq bar ekenligin tu'sinip jetedi;
- Monopsoniya bolgan jag'dayda is xaqı ha'm jumısshı ku'shinin ne ushın pa'seyip ketiwi haqqındaǵı tu'sinikler bekkemlenedi;
- Minimal is xaqını ornatılıw aqıbetinde kelip shıǵ'ıwshı mu'mkin bolgan jag'daylardı tu'sinip jetedi;
- Is xaqı stavkalarınan klassifikatsiyalanıwı ha'm onnan ku'tilip atırg'an maqset tuwralı pikirler izbe – izligine iye boladı;

Ekonomikalıq renta tuwrısında iyelengen bilimleri qa'liplestiriledi.

O'zbetinshe u'yreniw ushın tapsırmalar:

1. Oqıw tapsırmalarına razm salın ha'm guruppalarg'a bo'lingen halda ko'z-qarasların ızdı qag'azǵ'a jazın.

Esletpe: 1.1.-ge qaran.

2. Tablitsanı toltırın.

Esletpe: 2.3.-ge qaran.

3. Oqıw tapsırmaları menen tanısıp shıǵ'ın ha'm tu'sinbegen sorawların ızdı berin.

Esletpe: 3.1.-ge qaran.

Qadag'alaw tu'ri: Awız-eki qadag'alaw soraw-juwap ha'm o'zin-o'zi qadag'alaw qılıw.	Maksimal ball: 2 Talabag'a qoyılǵ'an ball: _____	Oqıtıwshı imzasi: _____
---	--	-------------------------

ОQIW – МЕТОДИКАЛИQ МАТЕРИАЛЛАР

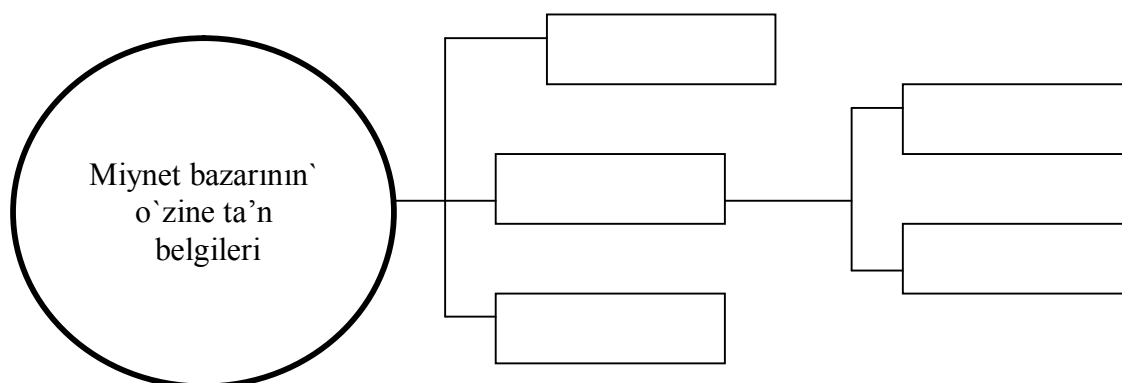
I. ОQIW ТАПСИРМАЛАР

1.1. Оqiw тапсирмалары

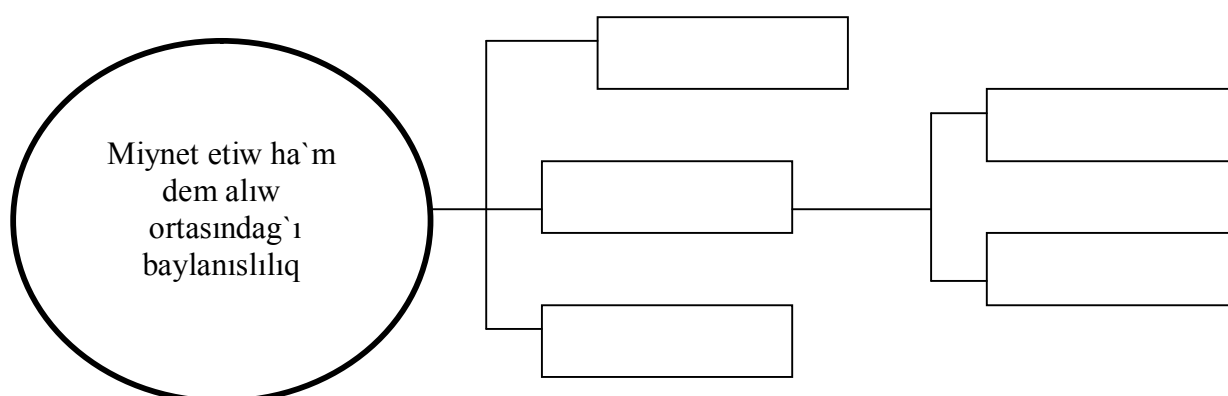
«Kaskad» texnikasi

Usı texnologiya ideyalar sistemasın islep shıǵ'ıwǵ'a ko'mek beredi:
Tiykarg'ı maqseti: paydalı pikirlew qa'bilietin aktivlestiriw.

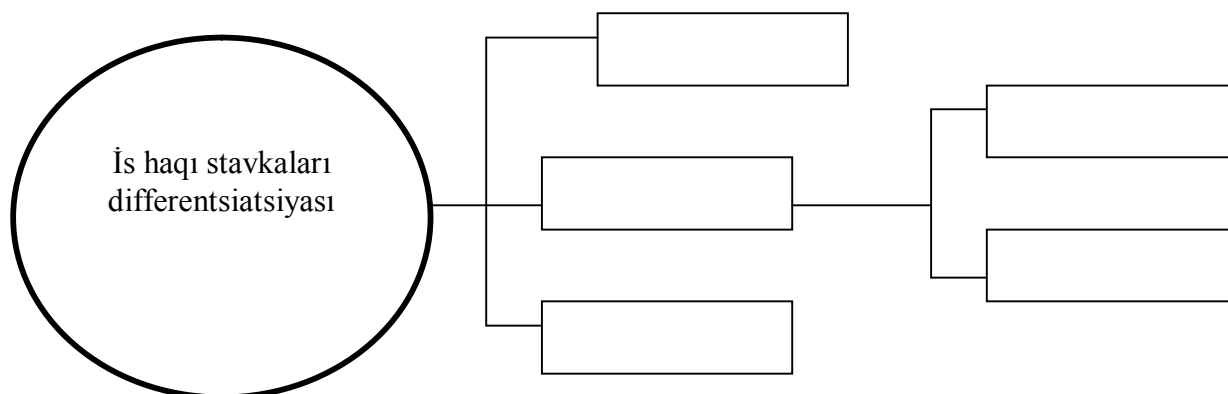
1-tapsırma: Soraw ju'jesinen pikirlerin'izdi bildirin' ha'm pikirlerin'izdi tiykarlan'

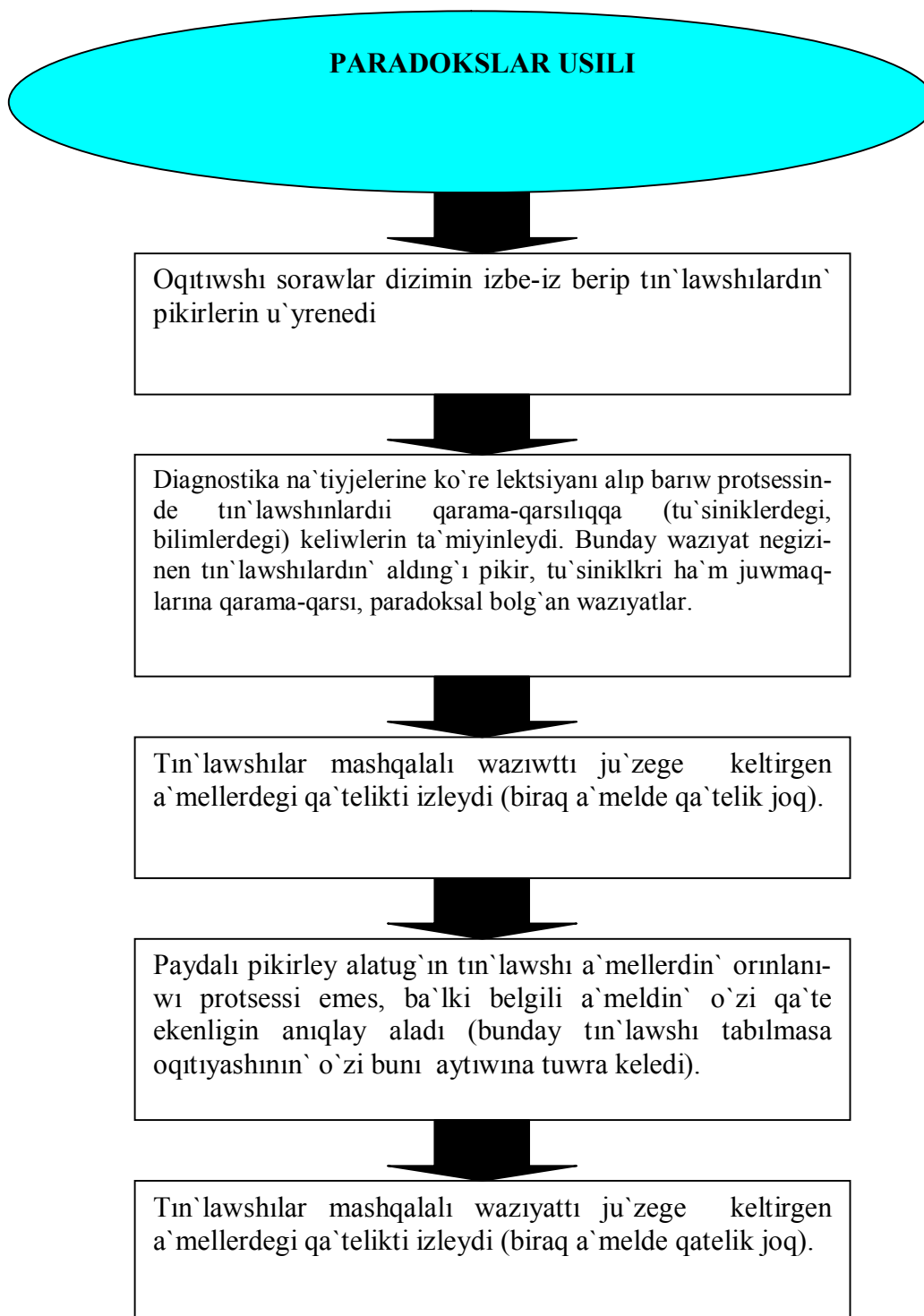

2-tapsırma: Soraw ju'jesinen pikirlerin'izdi bildirin' ha'm pikirlerin'izdi tiykarlan'.

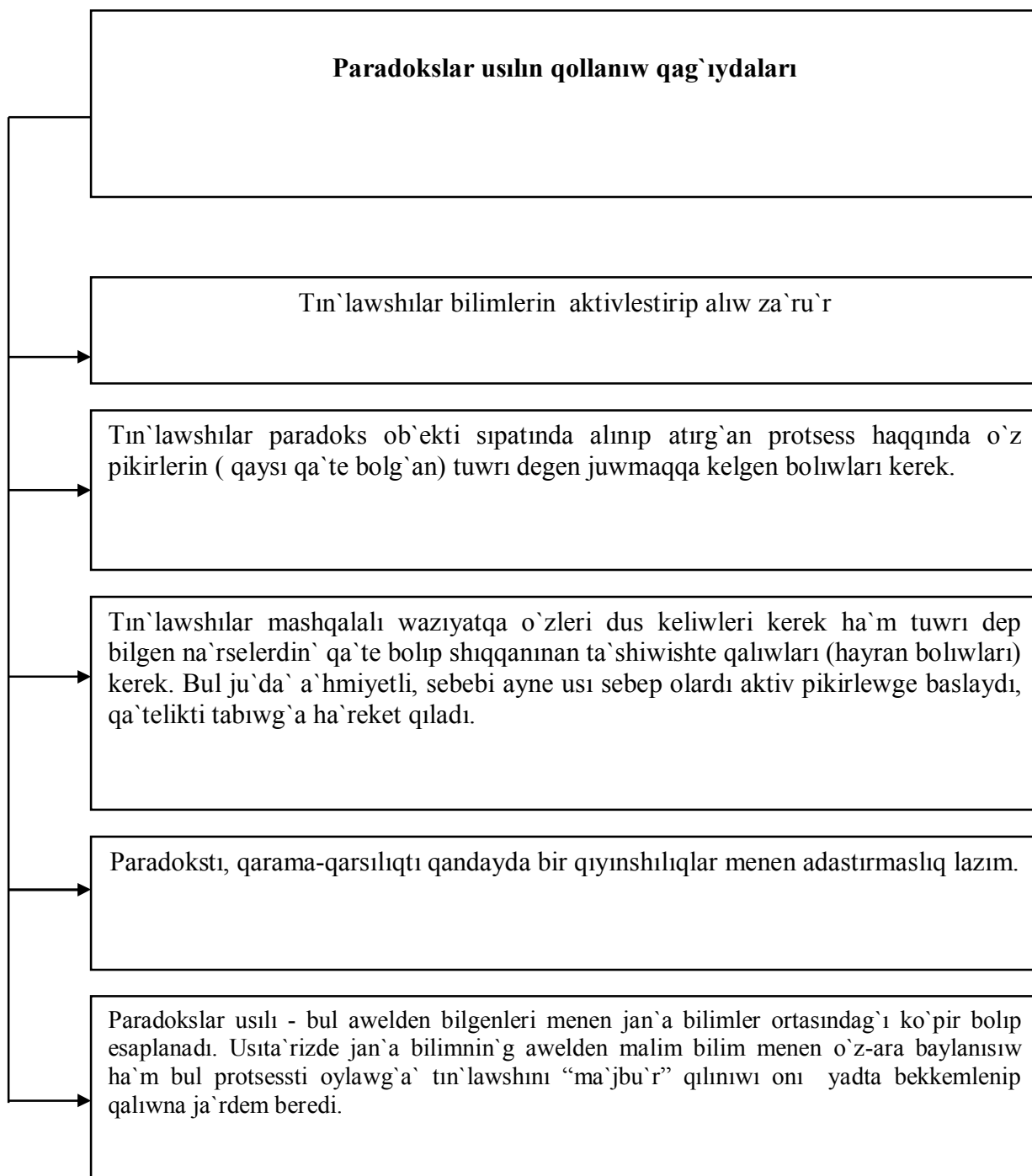

3-tapsırma: Soraw ju'jesinen pikirlerin'izdi bildirin' ha'm pikirlerin'izdi tiykarlan'

A'melli (protseduralıq) qa'telik – durıs emes a'meldin' tuwrı orınlanıwı

2.2. Gruppa jumısı na'tiyjelerin bahalaw kriteriyaları.

Kriteriyalar	Maks. ball	Gruppa aktivligi na'tiyjeleri bahası			
Mag'lıwmattın tolılıg'ı	1,0				
Mag'lıwmattın anıq, sıızılmalı ta'rizde usınıs etilgenligi	0,5				

Gruppa qatnasıwshılarının` aktivligi (tolıqtırıw, sorawlar beriw, juwaplar beriw)	0,5				
Ballardın` maksimal ko`lemi:	2				

1,5 – 2,0 ball - «ayırıqsha»; 1,0 – 1,4 ball - «jaqsı»
0,5 – 0,9 ball - «qanaatlanarlı »; 0 - 0,4 ball - «qanaatlanarsız»

2.3. T-sxema. Monopolistlik miynet bazarı	
Unamlı ta`repleri	Kemshilikleri

III. O`Z - O`ZIN QADAG`ALAW USHIN MATERIALLAR

3.1. Kadag`alaw tapsırmaları:

Miynetke bolg`an talap ha`m usınıs to`mendegi funktsiyalar arqalı berilgen:

$$L_d = 640 - 20 * w$$

$$L_s = - 200 + 120 * w$$

Miynet bazarındag`ı ten`salmaqlılıq is haqı ha`m ba`nt bolg`anlar sanı, jumısshılar alatug`ın ulıwma renta anıqlansın. Egeo ma`mleket ta`repinen bir saatlıqı is xaqı 10 sha`rtli birlik qılıp belgilense jumıssızlar sanı qansha boladı ha`m jumısshılardıń ulıwma da`ramatı qanday o`zgeredi?

OQIW – METODIKALIQ MATERIALLAR

I. OQIW TAPSIRMALAR

1.1. A`njumanda usınıs etilgen temalar

1. İşlep shıg`arıw faktorları bazarı.
2. Kapital bazarı ha`m onın` tiykarg`ı ko`rsetkishleri
3. Proekt, investitsiya ha`m investitsiyalaw protsessileri
4. Bahasın diskontirlaw
5. Proektlerdin` bahası
6. Bahalawda inflyatsiyanın` ta`siri.

1.2. BBB tablitsanı toltırıw usınısı

1. Tayanış so`zler ha`m tu`sinikler menen tanısıp shıg`m`.
2. BBB tablitsanı toltırıw usınısı tayanış so`zler ha`m tu`siniklerdin` ta`rtip nomerlerinen paydalanın`.

Bilemen	Biliwdi qaleymen	Bilip aldım
1	2	3

1.3. Tayanış so`zler ha`m tu`sinikler

1.	Kapital	14.	Zayomlardın` bahasın diskontirlaw
2.	Ssuda protsenti	15.	Jer usınısı
3.	Proekt	16.	Jer bazarı
4.	İnvestitsiya	17.	Ekonomikalıq renta
5.	Diskont	18.	Absolyut renta
6.	Ulıwma investitsiyalaw	19.	Differentsial renta
7.	Qaplaw mu`ddeti	20.	Jer bahası
8.	Sap investitsiya	21.	İnvestitsiyanın` ishki qaplaw norması
9.	Shekli aqlaw norması	22.	Shekli ishki aqlaw
10.	Bahasın diskontirlaw	23.	Jerge talap
11.	İnvestitsiyag`a talap		
12.	İnflyatsiyanın` ta`siri		
13.	Nominal protsent stavkası		

II. MAG'LIWMATLI – AXBOROT MATERIALLAR

2.1. Pikir almasıw qatnasıwshıların bahalaw kriteriyaları

Bahalaw kriteriyaları (ballda)	Doklad qılıwshılar			
1.Doklad mazmunı (1,0): - aktualılıg'ı; -bayan qılınıwının tu'sinerliligi, izshililigi ha'm logikalıq baylanıslılıg'ı; - juwmaqtın anıq sho'lkemlestiriliwi. 2.Paydalanıp atırǵan mag'lıwmattın jan'alılıg'ı (0,5) 3. Prezentatsiyada qollanılǵan qurallar (0,4) 4. Reglamentke boysınıw (0,1)				
Ja'mi:				
	Pikir beriwshiler			
1. Dokladtı jan'alıq penen toltırǵanlıǵına (0,5) 2. Dokladtın ku'shli ha'm haziz ta'replerin anıq ko'rsetkenine (1,5)				
Ja'mi:				
	Pikir almasıwg'a qatnasıwshıları			
1.Sorawlar: - ko'lemi (0,1 ha'r bir soraw ushın); - mazmunı ha'm a'hmiyeti boyınsha (0,3) 2. Qosımsha kiritgenine (1,0)				
Ja'mi:				

2.2. A`njuman qatnasıwshıları ushın belgilengen reglament:

Dokladshı – 7 minut

Pikir beriwshi –4 minut

Dokladshılar ta'repinen sorawlarg'a juwap beriw – 4 minut

Pikir beriwshiler ta'repinen sorawlarg'a juwap beriw -3 minut

Talqılaw ha'm pikir almasıw ushın – 5 minut

2.3. Esletpe

Pikir almasıw qatnasıwshısına esletpe

- ✓ Pikir almasıw qatnaslardı sheshiw emes, ba'łki mashqalalardıń sheshimin birgelikte tabıw metodu esaplanadı.
- ✓ Basqalar ha'm pikir bildiriwlerine imkaniyat jaratıw ushın uzaq so'yleme.
- ✓ Aqıllı pikirlerin' maqsetke jetiw ushın so'zlerin'di oylap keyin so'yle, minez-qulqıların'ıdı qadag'ala.
- ✓ Pikir beriwshi ha'm opponent pikirin tuwrı tu'siniwge ha'reket qıl. Onn' pikirin hu'rmet qıl.
- ✓ Tek pikir almasıw teması boyınsha g'ana, anıq pikir bildir.
- ✓ O'z prezentatsiyam' menen kimge de jag'mıwg'a yaki kerisinshe qapa qılwg'a urınba.

III. O'Z - O'ZIN QADAG'ALAW USHIN MATERIALLAR

3.1. Qadag'alaw ushin sorawlar:

- Kapital bazarı ha'm onın' tiykarg'ı ko'rsetkishleri nelerden ibarat?
- Proekt, investitsiya ha'm investitsiyalaw protsesslerin xarakterlep berin'.
- Bahanı diskontirlawdın' mazmunı ha'm a'hamiyeti nede?
- Proektlerdi bahalawda inflyatsiyanın' ta'siri qanday esapqa alınadı?
- Jer bazarının' o'zine say belgileri nelerden ibarat?
- Jerdin' bahası qanday esaplanadı?
- Jer rentasına tu'sinik berin'.

17.2. Bilimlerde bekkemlew ha'm teren'lestiriw shıńıǵ'ıwı boyınsha joba-tapsırma ha'm oqıw – metodikalıq materiallar

Seminar jobası:

- Tiýkarg'ı ha'm aylanba kapital qarejetler.
- Diskontirlang'an baha.
- Firmalardıń reformadag'ı da'ramatların bahalaw.
- Diskontirlang'an baha tiýkarında proektlerdi bahalaw ha'm og'an inflyatsiyanıń ta'siri..

Shıńıǵ'ıwdıń maqseti: : Kapitaldan paydalanıw ha'm investitsiyalaw na'tiyjesinde alınatug'ın da'ramatlar na'tiyjeliligin esaplaw ha'mde investitsiyag'a talaptı u'yreniwden ibarat.

Talabanıń oqıw xızmeti na'tiyjeleri:

- Kapital resursınıń reformada qansha da'ramat keltiriwin esaplay aladı;
- Diskontnıń tup a'hmiyetin ha'm onı esaplap shıǵ'arıwdıń formulasın an'laydı;
- Uzaq mu'ddetli aralıqta kapital qoyılmanıń bahasını ha'm onnan ko'ritug'ın paydanı esaplawdı ha'mde kapitaldı shekli aqlaw normasını tabıwdı u'yrenip aladı;
- Ku'ndelikli ha'm keleshektegi tutınıwdı bir-biri menen salıstırıw arqalı toplaw (jamg'arish) tuwrısında qarar qabıl qıla aladı;
- Jer bazarındag'ı ten'salmaqlı jag'day ha'm onıń bahasını anıqlawdı ha'mde jer rentasını esaplap shıǵ'aradı.

O'zbetinshe u'yreniw ushın tapsırmalar:

1. Sa'wbetke tayarlanıń, sorawlarg'a juwap berin'.
2. Oqıw tapsırmalardı orınlawg'a tayarlanıń.
Esletpe: 1.1-ge qaran'.
3. Shıǵ'arma jazıwg'a tayarlıq ko'rin'.
- Esletpe: 3.1-ge qaran'.
4. Qadag'alaw sorawlarına tiýkarlı juwaplardı tayarlap kelin'.
- Esletpe: 3.1-ge qaran'.

Qadag'alaw tu'ri:

Awız-eki qadag'alaw soraw-juwap ha'm o'zin-o'zi qadag'alaw qılıw.

Maksimal ball: 2

Talabag'a qoyılǵ'an ball: _____

Oqıtıwshı

imzasi: _____

OQIW – METODIKALIQ MATERIALLAR

I. OQIW TAPSIRMALARI

1.1. Gruppalarda islew ushın tapsırmalar

Ekspert qag'azı №1

Kapital bazarı ha'm onın' tiykarg'ı tu'sinigi

Sap investitsiya tu'sinigi.

Ekspert qagaz'ı №2

Bahanı diskontirlastırıwdın' mazmunı ha'm a'xmiyeti

Bahanı diskontirlaw.

Diskontirlang'an da'ramat tu'rleri.

Diskontirlastırıwda inflyatsiyanın' ta'siri.

Ekspert qagaz'ı №3

Jer bazarının' o'zine ma's belgileri

Jer resursına bolgan talap ha'm usınıs.

Absolyut ha'm differentsial renta.

Jerdin' bahasını esaplaw.

II. MAG'LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

2.1. Ekspert guruppaları jumıs na'tiyjelerin bahalaw kriteriyaları

K r i t e r i y a l a r	Maks. Ball	Gruppa xızmeti na'tiyjeleri bahası			
Mag'lıwmattın' tolıqlılıg'ı	1,0				
Mag'lıwmattın' anıq, sızbalı ta'rizde usınıs etilgenligi	0,5				
Gruppa qatnasıwshılarının' aktivliligi (tolıqtırıw, sorawlar beriw, juwaplar berwsh)	0,5				
Ballardın' maksimal ko'lemi	2				

2.2. «Kapital qoyılmalar ha'm kapital bazarı» lektsiya shınıg'ıwında talabalar xızmetin bahalaw ko'rsetkishleri ha'm kriteriyaları

1,5 – 2,0 ball - «ayırıqsha»; 1,0 – 1,4 ball - «jaqsı»

0,5 – 0,9 ball - «qanaatlanarli»; 0 - 0,4 ball - «qanaatlanarsız»

III. O'Z - O'ZIN QADAG'ALAW USHIN MATERIALLAR

3.1. Qadag'alaw ushın soraw ha'm tapsırmalar.

Kapital bazarı ha'm onın' tiykarg'ı ko'rsetkishleri nelerden ibarat?

Proekt, investitsiya ha'm investitsiyalaw protsesslerin xarakterlep berin'.

Bahanı diskontirlawdın' mazmunı ha'm a'hamiyeti nede?

Proektlerdi bahalawda inflyatsiyanın' ta'siri qanday esapqa alınadı?

Jer bazarının' o'zine say belgileri nelerden ibarat?

Jerdin` bahası qanday esaplanadı?

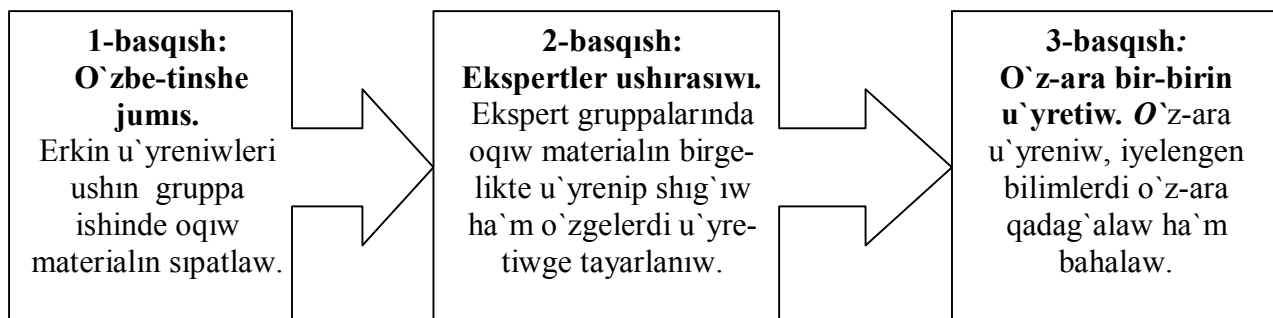
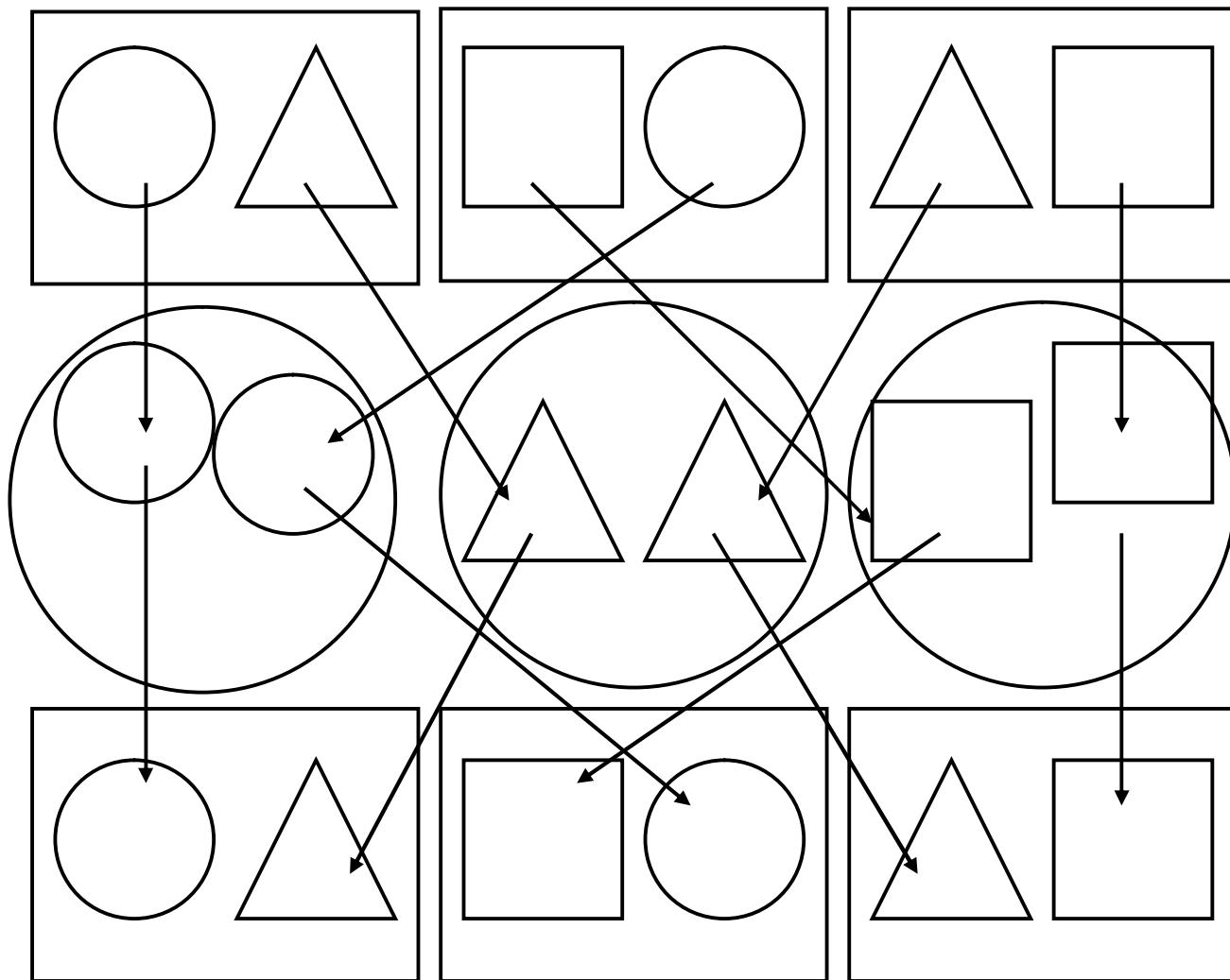
Jer rentasına tu`sinik berin`.

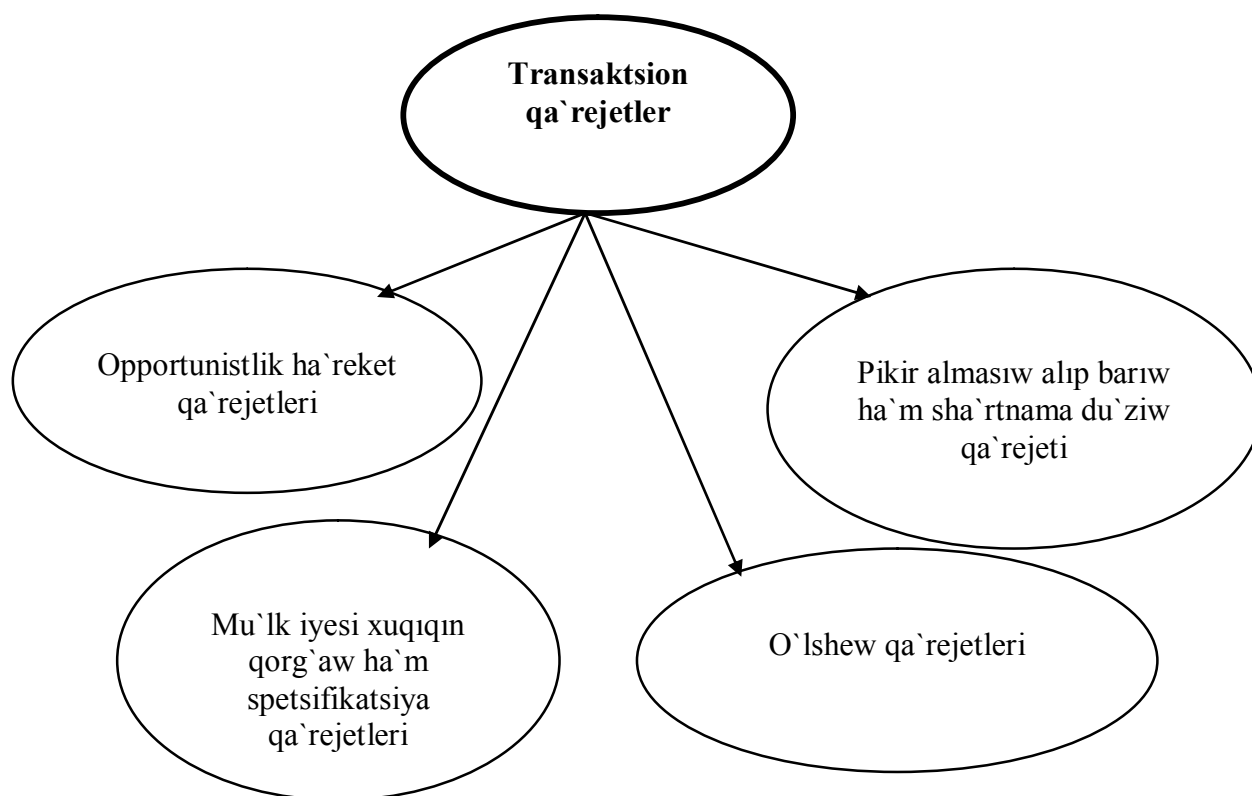
İslep shıg`arıw faktorları bazarın tu`sindirip berin`g?

2.3. «Zigzag» texnikası

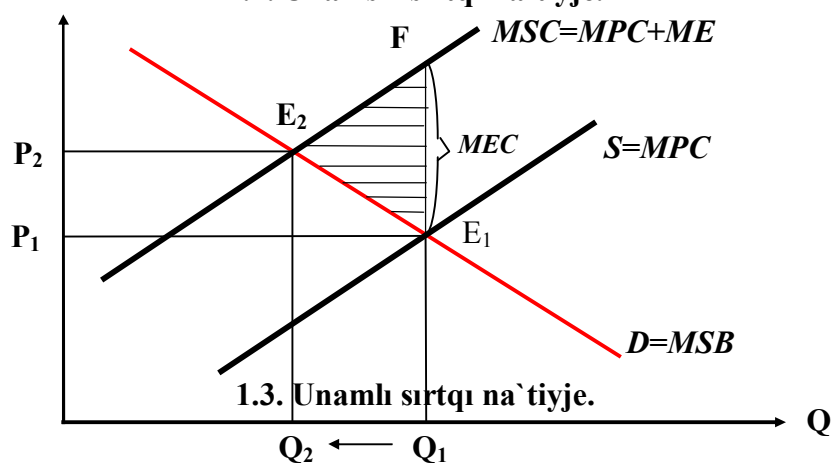
O`z-ara oqıtıw jeke printsipline tiykarlang`an bolıp: oqıw gruppası kishi gruppalarǵa bo`linedi. Ha`r bir gruppa ag`zası ormlanıp atırǵan temanın` ma`lim tarawı boyınsha ekspert boladı ha`m basqalarg`a u`yretedi.

Ha`r bir gruppanın` tiykarǵı maqseti: Ha`r bir talaba temanı tolıq o`zlestiriwi kerek.

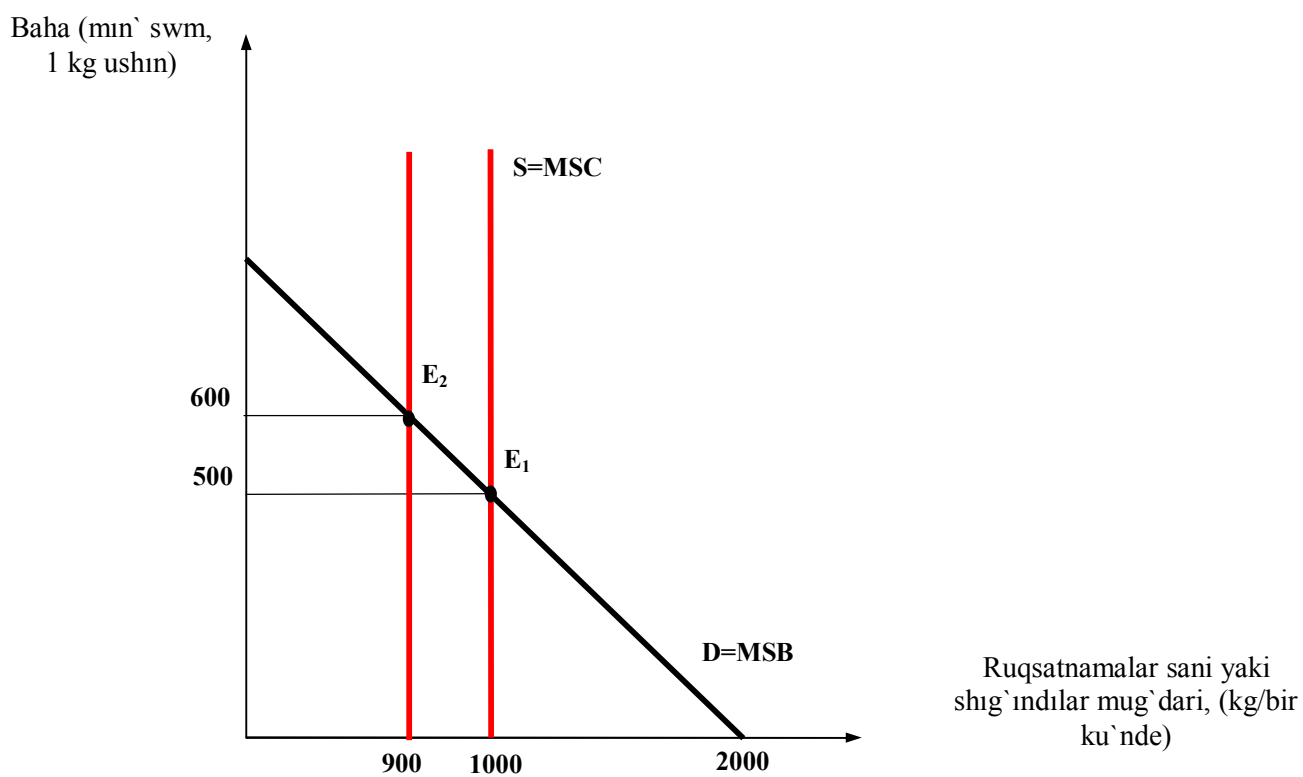
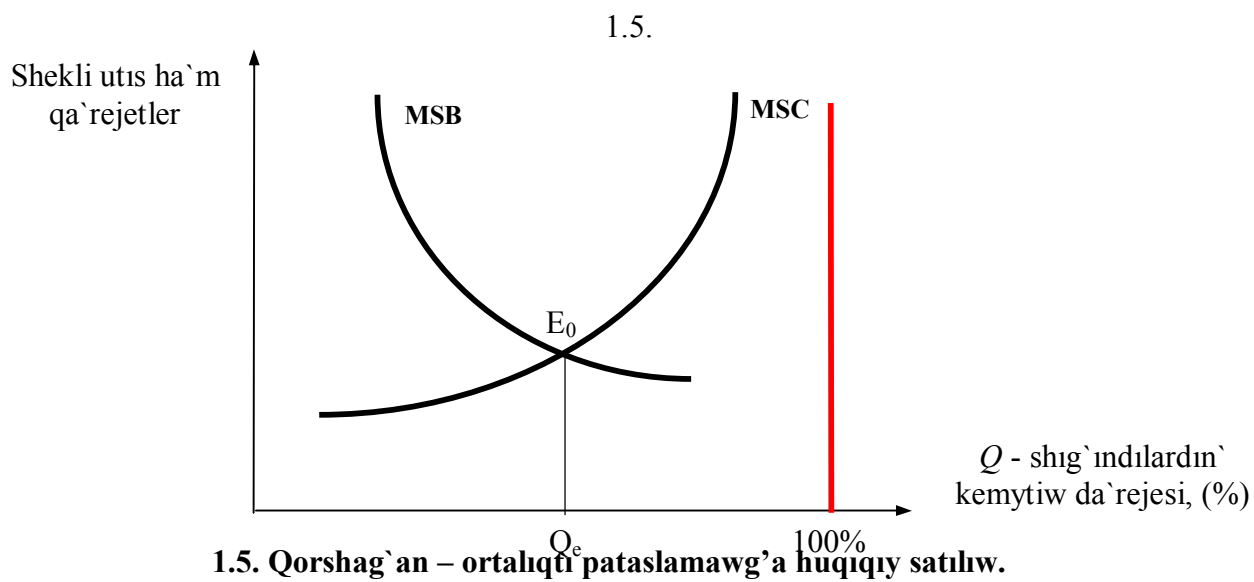

OQIW – METODİKALIQ MATERIALLAR
I. OQIW MATERIALLAR

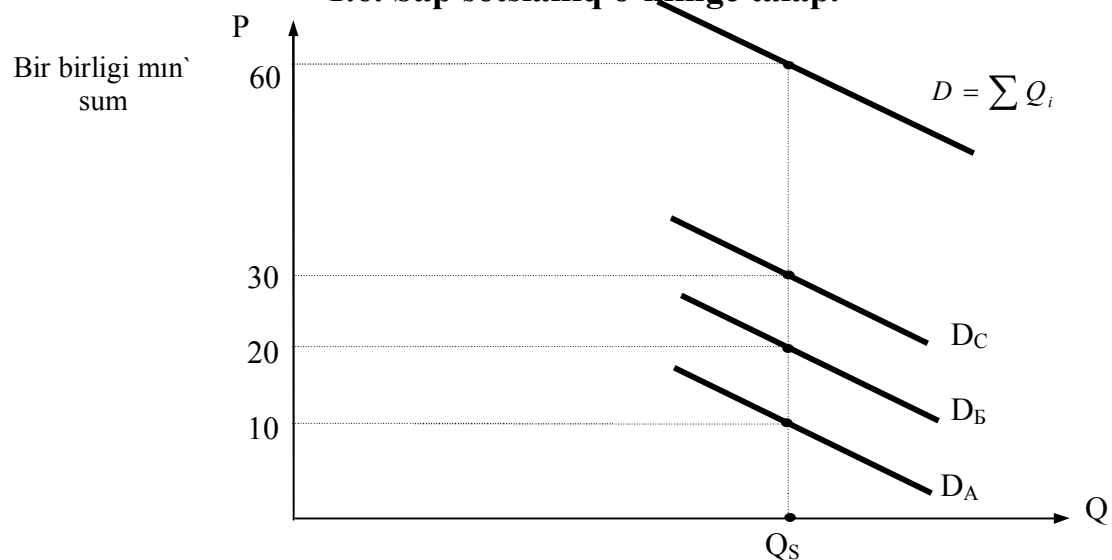
1.2. Unamsız sırtqı na'tiyje.

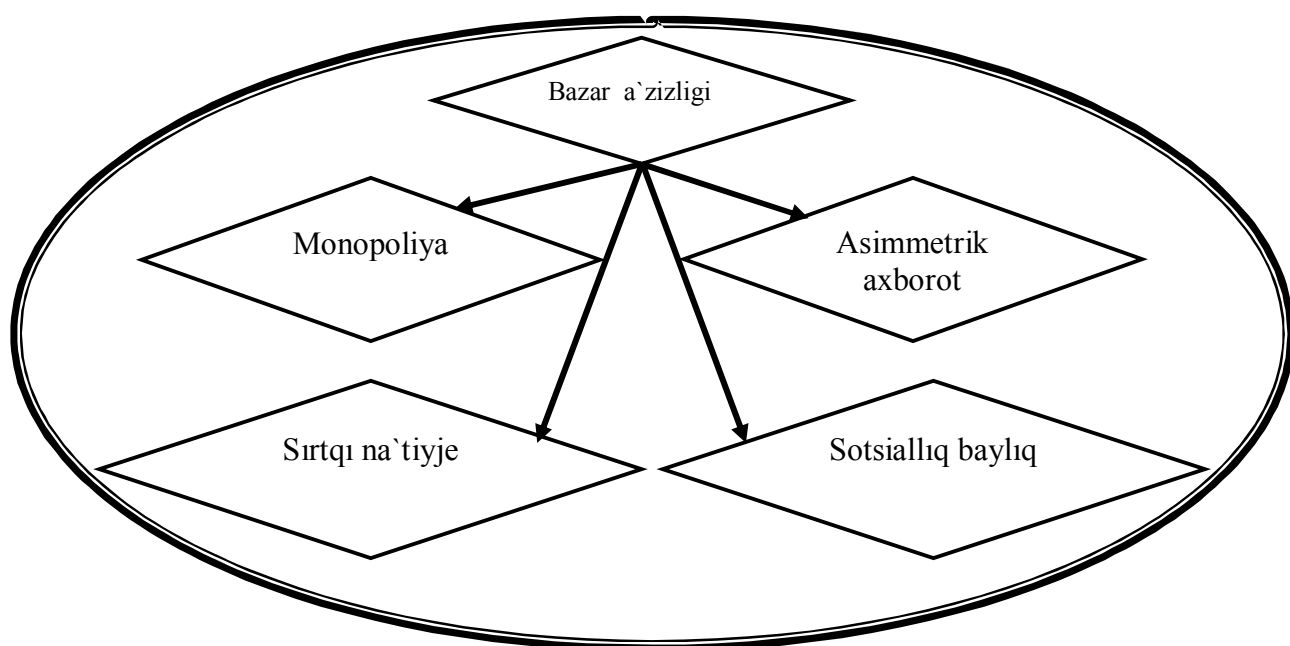
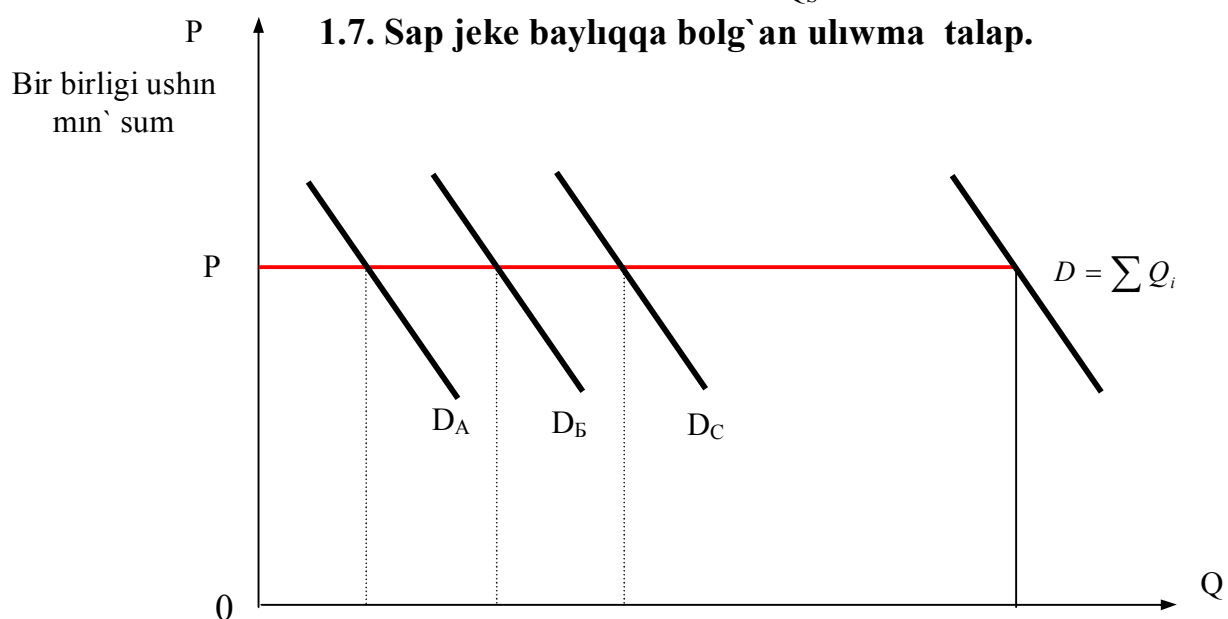
1.4. Shıg'ındılardıń optimal da'rejesin anıqlaw.

1.6. Sap sotsialliq o`nimge talap.

1.7. Sap jeke bayliqqa bolg`an uliwma talap.

II. OQIW TAPSIRMALAR

2.1. Blits – sorawları:

- Sap sotsiallıq baylıq degende nenii tu`sineliledi?
- Ma`mleketin` qorshag`an – ortalıqtı qorg`aw siyasatı nelerden ibarat?
- Sap jeke baylıqtın` sap sotsiallıq baylıqtan ayırmashılıg`ı nelerden ibarat?
- Ma`mleket bazardı ta`rtipke salıw ushın qa`nday jag`daylarda ol bazar xızmetine aralasadı?

2.2. Gruppalarǵa beriletug`ın wazıyatlı tapsırmalar

1-gruppa. Firma o`z paydasın asırıw maqsetinde, islep shıǵarıw faktorların ko`beytiriw arqalı o`nim ko`lemin asırmaq-shı. Eger firma o`nim islep shıǵarıw ko`lemin asıratug`ın bolsa, qoshag`an - ortalıqqa ko`plep mug`darda zıyanlı shıǵındıardı taslawg`a ma`jbu`r. Aytın`shı, bul jag`dayda ma`mleket qanday jol tutıw lazım?

2-gruppa. Bir-biri menen qon`sı biyday jetistiriwshi ha`m qaramallardı bag`ıwshi fermerler jaylasqan. Mal bag`ıwshi fermer waqtı - waqtı menen malların qon`sı fermer jerlerine jayıp jiberip, onın` biydayların nabit (buldirip) qılıp turadı. Bul mashqala ma`mleketin` aralasyasız sheshiliwi mu`mkinbe?

3-gruppa. Sap sotsiallıq o`nim eki tu`rli qa`siyetke iye: sotsial qılıwg`a tan`lalmashlıq ha`m sotsialdan ajratılmaslıq. Tutınıda tan`lanbaslıg`ı belgisi sonnı bildiredi, sap sotsiallıq baylıqtı bir Adam ta`repinen tutınıw qılıyın basqa bir adamnın` usı baylıq tı tutının kemeytirmeydi. Aytın`shı, qanday xızmetlerdi sotsiallıq baylıq dep tu`siniwimiz kerek?

2.3. «PINBORD» texnikası boyınsha tapsırma

	Ma'mlekettin` ekonomikalıq aralasıwı	Maa'mlekettin` tikkeley aralasıwı	Ma'mlekettin` janapay aralasıw
Proteksionizm.			
Ta`rtiplastiriwshi subsidiya.			
Qorshag`an-ortalıqtı qorg`aw siyasatı.			
Shıg`ındılarg`a qanday standartlar ornatıw.			
Zıyanlı shıg`ındılar ushın to`lew.			
Ta`biyiy ortalıqtı zıyanlaw xuqıqın satıw.			
İnfrasistemanı rawajlandırıw.			
Maorifni rawajlandırıw.			
Jumıssızlarg`a pensiya ajratıw.			

III. MAG`LIWMATLI - AXBOROT MATERIALLAR

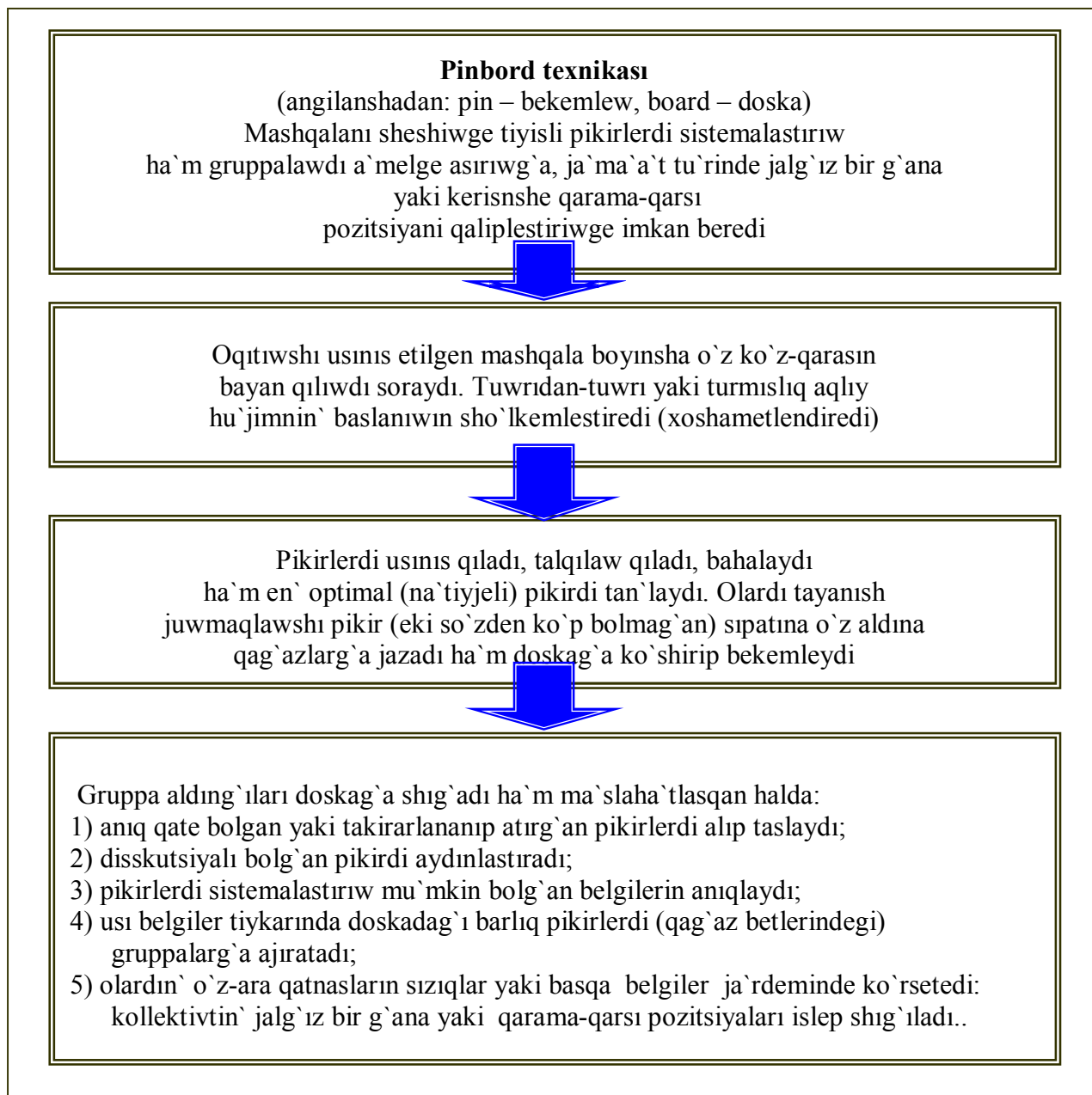
3.1. Talabalardı bahalaw kriteriyaları ha'm ko`rsetkishleri

Gruppa	Baha	Bahalaw ko`rsetkishleri ha'm kriteriyaları			
		Mag`lıwmattın` tolıqlılıg`ı	Gruppa qatnasıwshılarının` aktivligi	Mısallar keltire alg`anı	Ja`mi
	Ball	1,0	0,5	0,5	2
1					
2					
3					

3.2. Gruppalarg`a qoyılğ`an ballar ko`rsetkishleri

Gruppa	1	2	3	Ulıwma ball	Baha
1					
2					
3					

3.3. PINBORD TEXNIKASI

IV. O`Z-O`ZIN QADAG`ALAW USHIN MATERIALLAR

4.1. Qa`dag`alaw sorawları ha`m tapsırmalar:

1. Transaksion qa`rejetler ha`m olardıń quramına qanday qa`rejetler kiredi?
2. Sırtqı na`tiyjege turmıstan anıq bir mısıl keltirip, aytıp berin`.
3. Ma`mlekettin` qorshag`an - ortalıqtı qorg`aw siyaseti nelerden ibarat?
4. Ulıwma ten`salmaqlılıqqa` tu`sinik berin`.
5. Val`ras modeli nelerge tiykarlanadı?
6. Sap sotsiallıq baylıq ha`m onnıń belgileri nelerden ibarat?
6. Sap jeke baylıqtın` sap sotsiallıq baylıqtan ayırmashılıg`ı nelerden ibarat?
7. Ma`mleket bazardı ta`rtipke salıw ushın qanday jag`daylarda ol bazar xızmetine aralasadı?
8. O`zbekstanda ekonomikanı rawajlandırıwda ma`mlekettin` roli nelerden ibarat?

Usinis etiletug'in a'debiyatlar dizimi

1. Sabaqliqlar:

1. Чепурина М.Н., Киселевой Е.А. Курс экономической теорий. Киров «АСА» 1999 г.
2. Экономическая теория. Под ред. Добринина и др. 1999 г.
3. А. Улмасов Иқтисодиёт асослари. Т. «Мехнат» 1997 й.
4. Д. Тажибоева Иқтисодиёт назарияси. Т. «Шарқ» 2003 й.
5. М. Расулов Бозор иқтисодиёти асослари. Т. «Ўзбекистон» 1999 й.
6. А. Кадилов М. Саидкаримов и др. Экономическая теория. Т. 1998 г.
7. Основы бухгалтерского учета в общественного питания. М. «Экономика» 1973 г.
8. Х. Майк., М. Мескон и др. Современный бизнес. М. «Республика» 1995 г.
9. Ю. Т. Додобоев, М. В. Победина. Мировая экономика. Фергона 1996 г.
10. К. Р. Макконел. Микроэкономика. Москва 2001 г.
11. М. Ибрагимов, Г. Каюмов, Е. Абдуллаев. Микроиқтисодиёт. Т. 1999 й.
12. К. Р. Макконел. Микроэкономическая статистика. Москва 2001 г.
13. М. Мескон. Основы менеджмента. Москва 1995 г.
14. О. Назарбаев. Менеджмент тийкарлары. Нөкис, «Билим» 1995 ж.
15. С. Гулямов. Основы современного менеджмента. Т. 1998 г.
16. К. Х. Абдрахманов. Персональни бошқариш. Т. 1998 й.
17. М. Шарифхужаев, Е. Абдуллаев. Менеджмент (Дарслик), Т. 2001 й.
18. Р. Валижонов, О. Кобулов. Менеджмент асослари. Т. «Университет», 1997 й.
19. Менеджмент ва бизнес асослари. Т. «Мехнат», 1997 й.
20. И. У. Муракаев, И. С. Сайфназаров. Менеджмент асослари (Ўқув кулланма), Т. 1998 й.

2. Oqiw qollanbalar:

1. А.К.Матекеев, Ж.Матекеев. Базар экономикасына кирисиў. Нөкис «Билим», 1998 ж.
2. Банкротства. Москва, «ПРІОР», 1998 г.
3. С.С.Гуламов. Инвестицияларнинг молиавий таҳлили. Т. 1998 й.
4. О.М.Маркова, Л.С.Сахарова, В.Сидоров Коммерческие банки и их операции. М. «Банки и биржа», 1995 г.
5. Э.А.Маркорьян, Г.В.Герасименко. Финансовый анализ. М.1997 г.
6. Т.Сейтмуратов, К.Исмаилов, С.Байжанов, Б.Сейлбеков. «Басқарыў есабы» курсы бойынша әмелий жумысларды орынлаў ушын методикалық қолланба. Нөкис, «Қарақалпақстан», 2002 ж.
7. С.С.Гулямов. Проектный анализ инвестиции. Т. 1995 г.
8. К.Умаров и др. Иқтисодиет назарияси. «Университет», 2002 й.
9. М.Насратдинова, О.Ахмедов. Бизнес стратегияси. Т. «Шарқ», 1996 й.
10. Х.Убайдуллаев. Микроэкономика. Нөкис, «Қарақалпақстан», 1999 ж.

To'rebaev On'g'arbay, Qarajanov Baxitbay

MIKROEKONOMIKA

(Oqiw qollanba)

(Qaraqalpaq tilinde)

Berdaq atındag'ı
Qaraqalpaq Ma'mleketlik Universiteti baspaxanası
Ko'lemi 9,5 baspa tabaq
Buyırtpa № 670 tirajı 100

Ofset usılında RISO 3105 mashinasında basıldı